

27—31 oktober.

Debatter m. m.

Lördagen den 27 oktober.

Sid.

Interpellation av herr Lundqvist om åtgärder mot trafikolyckorna 4

Tisdagen den 30 oktober.

Remissdebatt rörande Kungl. Maj:ts proposition ang. investerings-
avgift m. m. 6

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 31 oktober.

Första lagutskottets utlåtande nr 33, ang. ändrad lydelse av 2 § 4:o),
14:o), 15:o) och 16:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt 93

Lördagen den 27 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Herr TALMANNEN yttrade: Jag får meddela, att jag sistlidna torsdag, den 25 oktober, fullgjorde det mig lämnade uppdraget att till Hans Maj:t Konungen, Hennes Maj:t Drottningen, Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västergötland samt den övriga kungl. familjen framföra kammarens djupt kända och varma deltagande i den sorg, som drabbat dem.

Deras Majestäter och Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västergötland anmodade mig att till kammaren framföra ett uppriktigt och varmt tack för kammarens sålunda visade deltagande.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Justerades protokollen för den 20 och den 23 innevarande månad.

Herr talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 219, angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd m. m.;

nr 220, med förslag till förordning om särskild avgift vid vissa investeringar (investeringsavgift), m. m.;

nr 221, med förslag till lag om räntereglering m. m.; och

nr 222, angående försäljning av viss fastighet.

Herr LUNDQVIST erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! På grund av omfattningen av Kungl. Maj:ts

proposition nr 220, med förslag till förordning om särskild avgift vid vissa investeringar (investeringsavgift), m. m., tillåter jag mig hemställa, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda proposition måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 15:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, till den del den ännu icke av riksdagen behandlats.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet inkommit framställningar från

dels fullmäktige i riksbanken om pension åt städerskan vid riksbankens huvudkontor Svea Arvida Johansson;

dels ock fullmäktige i riksgäldskontoret om anordningar för snabbare publicering av debattprotokoll under 1952 års riksdag m. m.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet inkommit framställning från fullmäktige i riksbanken att av riksbankens medel få taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 285 000 kronor för uppförande vid Tumba bruk av en byggnad med tillhörande utrustning för sedelförstöringskontoret.

Interpellation om åtgärder mot trafikolyckorna.

Ordet lämnades på begäran till herr LUNDQVIST, som yttrade: Herr talman! Trafikolyckornas ökning är en skrämmande aktualitet. Varje år dödas 600 och skadas 20 000 människor i Sverige. De materiella förlusterna beräknas uppgå till en kvarts miljard årligen. Tendensen under första halvåret 1951 är

direkt oroande. Antalet anmälda trafikförsäkringsskador uppgår nämligen till 42 591, vilket överstiger vad som hittills iakttagits under ett helt år med undantag för åren 1938 och 1950.

Än mer dystra siffror redovisas i nedanstående tabell, där i tvåmånadersperioder sammanförts anmälda skador och personskador (summa av skadade och döda personer) under åren 1949 och 1950 samt januari—juni 1951.

Antalet anmälda trafikförs.skador						Antalet vid dessa dödade o. skadade personer					
2-månaders period	1949	1950	1951	ökning jämfört		1949	1950	1951	ökning jämfört		
				m. 1949	m. 1950				m. 1949	m. 1950	
				jan.-febr.	6 698				9 152	14 813	121 %
mars-april	6 704	7 749	14 873	122 %	92 %	801	769	1 002	25 %	30 %	
maj-juni	5 732	7 581	12 900	125 %	70 %	860	954	1 244	45 %	30 %	
juli-aug.	6 531	8 818				1 185	1 367				
sept.-okt.	7 296	10 780				1 135	1 441				
nov.-dec.	8 351	12 842				1 102	1 470				

Av sammanställningen framgår att antalet anmälda trafikförsäkringsskador under de tre första 2-månadersperioderna av 1951 ökat med resp. 62 %, 92 % och 70 % jämfört med motsvarande perioder av 1950 och med resp. 121 %, 122 % och 125 % jämfört med motsvarande perioder av 1949. Antalet därvid dödade och skadade personer har under motsvarande perioder av 1951 ökat med resp. 44 %, 30 % och 30 % jämfört med 1950 och med resp. 31 %, 25 % och 45 % jämfört med 1949.

Särskild uppmärksamhet bör riktas på motorcykelkatastroferna, som spela en allt större roll i statistiken. För månaderna juli, aug. och sept. 1951 redovisas 74 dödsolyckor på motorcykel mot 34 för samma tidsperiod 1950. Antalet motorcykelolyckor med dödlig utgång har för den tiden följaktligen mer än fördubblats. En åldersgruppering av förarna visar att av 36 dödade förare första halvåret 1951 icke mindre än 21 tillhöra åldersgruppen 16—25 år. Detta innebär att mer än varannan förolyckad förare varit under 25 år, vilket är avsevärt högre siffra än för motsvarande halvår 1950.

Orsakerna till att olycksstatistiken visar så skrämmande siffror äro naturligtvis flera. Trafikintensiteten har ökat betydligt, men antalet trafikolyckor har ökat i långt snabbare takt. En jämförelse mellan drivmedelsförbrukningen och antalet anmälda trafikförsäkringsskador visar, att medan drivmedelsförbrukningen för tiden jan.—febr. 1951 ökats med 33 procent och för mars—april med 24 procent jämfört med motsvarande tid 1950, antalet anmälda trafikförsäkringsskador ökats med 62 resp. 92 procent för motsvarande tidsperiod. Att dåliga vägar äro en bidragande orsak till ökningen i olycksfallsstatistiken torde vara obestridligt. I de allra flesta fall är nog emellertid den mänskliga faktorn den avgörande. I stor utsträckning köres för fort och för vårdslöst. Nära nog dagligen meddelar pressen om upprörande påkörningar med dödlig utgång.

Det är angeläget att respekten för andras liv och ansvarskänslan över huvud taget stärkes. Utbildningen för erhållande av körkort bör därför effektiviseras med särskild vikt lagd vid trafiksäkerhetens krav på hänsyn och ansvar gent

Interpellation om åtgärder mot trafikolyckorna.

emot andra vägförare liksom mot gående och barn. Det bör ingå i varje bilists och motorcyklists medvetande, att hastigheten aldrig får vara större än som vid tillfället kan anses försvarligt med hänsyn till vägens beskaffenhet, sikten, eventuell tätbebyggelse längs vägen och trafikens intensitet m. m. Villkoren för erhållande av körkort böra alltså skärpas.

Strängare bestämmelser torde även böra övervägas rörande indragning av körkort vid ådagalagd vårdslöshet. Ifrågasätts kan om icke även vissa andra bestämmelser i den nya vägtrafikförordningen med det snaraste borde omarbetsas i enlighet med redan vunnen erfarenhet. Belysningen på motorfordonen och särskilt avbländningen vid möte synes alltså lämna alltför mycket övrigt att önska ej minst ur säkerhetssynpunkt. I detta sammanhang kan det vara av intresse att efterlysa eventuella resultat från den undersökning, som statens väginstitut gjort angående bländningsrisker. Belysningsfrågan är även aktuell när det gäller stillastående fordon efter mörkrets inbrott. Ett flertal olyckor har inträffat av den anledningen att exempelvis parkerade lastbilar icke observerats.

Det får icke förbises att även fotgängare och vanliga cyklister böra ha rätt att utan uppenbar livsfara använda sig av allmänna vägar. Att dessa f. n. äro utsatta för stora risker, särskilt efter mörkrets inbrott där motortrafiken är livlig, kan icke förnekas. Att en skärpt övervakning från trafikpolisens sida är påkallad liksom också att påföljderna för bevisligen vårdslös framfart på gator och vägar böra skärpas, synes ganska uppenbart. Det torde också vara utomordentligt viktigt att statens trafiksäkerhetsråd aktivt deltar i arbetet för trafiksäkerhetens främjande och ett klarläggande av vilka åtgärder som redan vidtagits av trafiksäkerhetsrådet vore därför betydelsefullt.

Ökad trafikintensitet — flera och snabbare kommunikationsmedel — är utan tvivel ett uttryck för högre teknisk standard, vilket också innebär förbättrad levnadsstandard. Dessa fördelar få dock icke medföra, att man bortser

från att vägnarnas tillstånd, säkerhetsföreskrifter, kontrollen o. s. v. måste följa i samma takt. Kostnaderna härför torde vara rimliga i förhållande till de värden i liv och materiel, som skola skyddas.

Med stöd av vad som anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet Hjalmar Nilson få rikta följande frågor:

1. Har herr statsrådet sin uppmärksamhet riktad på det förhållandet att försämringen i trafiksäkerheten på senare tid i hög grad accentuerats och att med anledning därav olycksfallstakistiken visar en oroväckande ökning?

2. Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att söka motverka denna utveckling?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 24 oktober 1951.

Med anledning av inträffade ledigheter vid en stenografbefattning och en kanslistbefattning hos kammaren hade prov i stenografi- och redigeringskunighet anställts med anmälda sökande.

På grund av utfallet av dessa prov antogs nu till stenograf hos kammaren filosofie studeranden Sven Wickberg och till kanslist filosofie studeranden Hans Karlgren, båda från och med den 25 dennes.

In fidem
G. H. Berggren.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.12 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 30 oktober förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 24 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 219, angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd m. m.

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 220, med förslag till förordning om särskild avgift vid vissa investeringar (investeringsavgift), m. m.

Herr ANDRÉN: Herr talman, mina her-
rar! Det torde vara svårt att avgöra, vilkendera händelse den svenska allmänheten mest beaktade: herr Hedlunds och några andra bondeförbundares inträde i Erlanders ministär eller Chur-
chills övertagande av den engelska rege-
ringsmakten. Det torde i dag också vara omöjligt att avgöra, vilken av dessa händelser det är, som kommer att få den största betydelsen för svensk politik. Från svensk horisont är bondeförbundets engagemang i regeringspolitiken i alla fall en händelse, som kräver några kommentarer.

Hur det gick till, när den socialdemokratiska partiledningen kom underfund med att den borde förstärka sin regering med bondeförbundare — därom vet man nu ytterst litet. En dag kommer det väl ut en statsvetenskaplig doktorsavhandling om denna sak, och då få vi troligen veta mera än statsråden Erlander och Hedlund för närvarande ha reda på. Tankarna gå lätt tillbaka till re-

geringsbildningen 1936, då socialdemokrater och bondeförbundare för första gången funno varandra i en svensk regering. Några uttalanden inom ledande partiinstanser 1936 kunna kanske ha sitt intresse även i dag. Den kloke, av oss alla högt skattade Bärge i Katrineholm yttrade sålunda: »Vi kunna inte ständigt hålla bondeförbundet i hand och skydda det från all världens ond-
ska. En koalitionsregering under socialdemokratisk ledning innebure, att bondeförbundarna skulle få försvara ställningstaganden, som de själva ogilla. Det vore inte att delge deras folk en riktig politisk fostran.» Han menade också, att bondeförbundet skulle komma i en skev ställning. Andra ansågo emellertid, att samarbetet med bönderna varit till nytta för socialdemokratien genom att skapa förståelse och därmed framgång för denna på den svenska landsbygden.

Även inom bondeförbundet voro meningarna den gången delade. Bramstorp ville samverka, men det fanns en opposition, som varnade. Bondeförbundet skulle komma i skuggan genom samverkan med ett större och mäktigare parti: det bleve endast ett annex, framhöll man. »Sossarna komma att göra dumheter, och då bli vi delaktiga», yttrade en talare. »Sätt inte denna röda fläck på den gröna tavlan!», utropade en annan.

Nu ha vi ånyo fått en grön-röd allians. Jag skall inte moralisera över sät-
tet för dess tillkomst — ehuru starka skäl kunde föreligga även för det. Men politiska moralkakor ha som regel ett mycket ringa politiskt näringsvärde. Rött och grönt ger — i de rätta proportionerna — färgen grått. Men om rött överväger, blir det en smutsröd färg. Färgens tristess har gjort den uppskattad inom vissa grenar av modernt måleri.

Även politiken har sin färglära. Skall regeringen gå fram under en smutsröd

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

fana — eller skall fanan bara ha en liten grön klut mot ett stort rött fält? Ja, det får framtiden utvisa.

När jag tänker på det omaka par, som förts samman i denna regering, kommer jag lätt att erinra mig ett gammalt berömt filmpar: Fyrtornet och Släpvagnen. Det var en stor humoristisk upplevelse, inte bara när de skulle äta makaroni tillsammans utan till och med när de plundrade villor. Och när Fyrtornet som en semafor svängde sina armar över Släpvagnens huvud, hade Släpvagnen riklig användning av den förening av humor och resignation, som kallas för galghumor. Jag misstänker att statsrådet Hedlund ofta får anledning att tänka på denna situation och ofta får söka tillägna sig det sinnelag, som utmärkte Släpvagnen. Med sitt goda huvud förstår nog också statsrådet Hedlund, att han av och till måste svälja Fyrtornets konserver, d. v. s. acceptera en rad gamla socialdemokratiska programpunkter.

Jag kan förstå statsministern. Han vill först och främst undvika det nesliga beroendet av kommunisterna i andra kammaren. Vår kammare, första kammaren, är ju särskilt konstruerad för att ge ett tryggt reservat för lätt föråldrade opinioner, så här har ju statsministern aldrig löpt några risker. Det trogna partifolket har följt honom på alla vägar. I andra kammaren har statsministern icke haft lika lätt. Han har varit beroende av andra partiets röster, och influensan kunde lätt spela honom obehagliga spratt, när baciller från hela landet samlas på Helgeandsholmen.

Statsministern måste vidare vara angelägen att söka trygga sin makt för en längre period. Nästa år är det nyval, och händelserna ute i världen kunna ju kasta sitt återsken även hit. I gamla tider var Sverige mera isolerat, och varken idéer eller divor uppträdde på svenska estrader, förrän de började bli gamla. Nästan alla svenska riksdagsmän hade i forna tider bondtröjan närmast livet och vadmalsrocken utanpå, och i denna dräkt gingo de ganska oberörda av utländska flärdfulla tankar. Men det

var långt innan lord Keynes blivit en makt i svensk politik. Statsministern börjar kanske ana att även socialdemokratien är dödlig — även om marxismen är stark *bakom* järnridån. Men där sitter den ju på något så obekvämt som bajonetter. Kan statsministern få en hållbar allians med ett borgerligt parti, har han tryggt socialdemokratiens maktinnehav för en något längre tid.

Det är svårare att förstå bondeförbundet — men det beror kanske därpå att vi icke ha fått se dess grynvälling. Jag skall studera den med stort intresse, när den serveras.

Jag vet ju inte, hur det har gått till, när den nya koalitionen skapades. Ett envist rykte säger emellertid, att några enskilda bondeförbundare redan tidigt i våras prövat sin fiskelycka. Men det var ju ett svårt företag införa så många och stora fiskar. Och fiskelyckan var inte bättre, än att männen med metspåna drogos ned i den stora socialdemokratiska dammen; fisken var större och skickligare än fiskaren.

När två klasspartier gå samman i en regering, ligger det nära till hands att misstänka, att de framför allt vilja tillvarataga sina egna klassers intressen. Sker detta — skola alltså industriarbetare och bönder ensidigt tillgodose sina intressen — måste detta ske på andras bekostnad, ty kakan som skall delas har sin givna begränsning. Men då fortsätta vi också i inflationsspiralen: genom högre inkomster till högre priser, som sedan få motivera högre inkomster. Då komma vi också från influensaparlamentarismen till inflationsparlamentarismen. Och det blir ånyo spararna — vilkas uppgifter alla hylla med sina läppar — och medelklassen, som komma att klämmas mellan klasspartierna.

Att bryta inflationsspiralen är dagens viktigaste svenska uppgift — och den uppgiften löses icke genom en utdelning av nya förmåner till två stora klasser.

Jag betvivlar inte att statsministern anser det självklart, att det är regeringens uppgift att tillvarataga de klassers intressen, som äro företrädda i ministären. Men han kommer kanske inte

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

att säga så mycket om denna sak. Säkert kommer han att deklarerat, att det är ministärens uppgift att avvärja den ånyo hotande krisen, den fortsatta inflationen. Det är emellertid inte så lätt att realisera så vitt skilda syften. Vågar jag även i år påminna regeringen om ett gammalt grekiskt ordspråk? Det lyder: »Den, som förföljer två harar, fångar ingendera.»

De båda klasspartiernas ledare äro säkerligen mera angelägna att stärka och sammanhålla sina partier än att stoppa inflationen. Hur går det då med kampen mot de inflatoriska krafterna?

Den ekonomiska situationen präglas främst av tre drag: för det första överkonjunktorens överfulla sysselsättning, för det andra inflationistiska tendenser som en följd av denna och av den förda räntepolitiken och för det tredje statsingripanden i planhushållningens namn och i planlöshetens tecken för att om möjligt hejda inflationen.

En fortsättning på denna väg leder till ett Krängel-Sverige som permanent institution i ett samhälle med permanent inflation. I stället för att söka uppnå en naturlig balans inom en fri ekonomi söka vi uppnå en konstlad och i realiteten skenbar balans i ett samhälle, som blir alltmer statsdirigerat. Förordningar och förbud hejda oss överallt. Vi få behålla allt mindre av våra pengar, och dessa bli allt mindre värda.

Jag skulle tro att årets inflation varit den största i Sveriges historia — och den är ännu icke avslutad. Finansministern nödgas nu också erkänna, att prisuppgången blivit betydligt starkare än han trodde vid årets ingång, liksom den genomsnittliga inkomststegringen. Skattetrycket är likaså starkare än någonsin förut i svenska folkets växlingsrika historia. En statistik, uppgjord av den internationella regleringsbanken i Basel, visar, att skatter och socialförsäkringsavgifter i Sverige upptaga 34 procent av vår nationalinkomst. Storbritannien och Norge ligga klart högre med respektive 42 och 41 procent — men de ha ju också båda haft inte bara ett världskrig utan också en socialdemo-

kratisk regering. Därefter kommer Västtyskland, som pressats hårt av krig och ockupation. Lägst i serien ligger det borgerliga Schweiz med 19 procent, Danmark med 26, Kanada med 27 och Förenta staterna med 28 procent. Även Frankrike och Holland ha ett mindre skattetryck än Sverige — kriget till trots.

Om regeringen får sin vilja fram, blir det ingen sänkning av detta oerhörda skattetryck, tvärtom få vi nya skatter eller s. k. avgifter. Regeringens organisatoriska geni har lett oss därefter, att vi visserligen ha för mycket pengar — men för dessa pengar kunna vi i detta skogrika land inte få tillräckligt med ved för att möta vinterns kyla, inte bygga bostadshus, skolor och sjukhus i tillräcklig omfattning. Nationalbudgetdelegationen arbetar flitigt för att lägga en säker grund för regeringens ekonomiska politik — men grunden vacklar alltid, och något annat var ju icke heller att vänta av prognosen — och regeringens politik leder icke till några positiva resultat. Regeringen Erlander har år efter år bekämpat inflationen — och denna har i år varit värre än någonsin. Att en importerad inflation därvidlag spelat en betydelsefull roll, skall icke förnekas. På en rad viktiga områden råder här brist på arbetskraft, icke minst på kvalificerad arbetskraft, trots att vi nu ha mer än 110 000 arbetsansmällda utlännningar i vårt produktionsliv. Värst är det kanske ändå inom jordbruket. Enligt långtidsutredningens analys förlorade vårt jordbruk åren 1940—1945 ända till 75 000 arbetsföra män och 55 000 arbetsföra kvinnor. Under åren 1946—1950 torde motsvarande förluster för vår jordbruksnäring uppgå till 75 000 män och 46 000 kvinnor. För åren 1950—1955 räknar långtidsutredningen med en minskning på 35 000 män och 39 000 kvinnor. Alla äro ense om att vår jordbruksproduktion måste upprätthållas. Statsmakterna ha fattat vittgående beslut om jordbrukets rationalisering. Nu föreslår emellertid vår närdiga regering — och denna gång med en bondeförbundare som jordbruksmi-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

nister — att investeringsavgift skall erläggas även för jordbruksmaskiner, för dessa maskiner som så väl behövas för att ersätta alla de människor, som fly från landsbygden och från jordbruket.

De båda propositioner, som i dag skola remitteras, nr 220 och 221, ha båda ett visst samband med regeringens och riksbanksledningens ovilja att begagna kreditpolitikens välbeprövade medel, räntan. Den internationella regleringsbanken har i sin senaste rapport givit oss några upplysningar om olika länders räntepolitik under de senaste åren. Det visar sig, att Finland och Västtyskland under tiden december 1949 till april 1951 höjt det officiella diskontot med 2 procent, Danmark och Nederländerna med $1\frac{1}{2}$ procent, Belgien, Kanada och Förenta staterna med $\frac{1}{4}$ procent. Våren 1951 gick räntan på de engelska långfristiga statsobligationerna upp till 4 procent. Bankens ekonomiske rådgivare, den kände svensken doktor Per Jacobsson, har i en nyligen publicerad artikel kommenterat detta ökade intresse för penningpolitikens gamla medel. Han erinrar om att man efter det andra världskriget — förledd av erfarenheterna från 1930-talet, som hade en helt annan ekonomisk struktur än vår tid — har fullföljt de billiga pengarnas politik. Lord Keynes sammanfattning av sin tids erfarenheter ha härvid varit en mäktig faktor. I vårt land har riksbankens obligationsköp tillfört nya pengar till marknaden, för vilka det icke fanns någon täckning i form av en ökad produktion. I detta läge blev det till sist nödvändigt att begränsa investeringarnas omfattning, så att de hålla sig inom ramen för det verkliga, nya sparandet. Genom byggnadsregleringar, investeringskatter och budgetens överbalansering m. m. ha vi sökt bemästra dessa problem, hittills utan någon avgörande framgång. Per Jacobsson tror för sin del på räntevapnet, och han stöder sig på färsk erfarenheter. Han säger härom: »Den kreditåtstramning, som sedan hösten i fjol företagits i allt fler länder, har säkerligen utgjort en av orsakerna till den ned-

gång i grosshandelspriserna, som gav sig till känna på världsmarknaden under året 1951, d. v. s. vid en tidpunkt då det ena efter det andra av världens penningcentra återupptagit en mera aktiv kreditpolitik.»

Jag vet för min del inte, om det finns någon enda framstående svensk nationalekonom, som i dagens läge inte tror på räntevapnets betydelse. Hur finansministerns unga politruker tänka, där om vet jag ingenting. I propositionen nr 220 står det på s. 46 rätt och slätt — utan motivering — att lågräntepolitiken icke »får» övergivas. Bakom denna deklaration tror man sig höra finansministerns resoluta stämma. I propositionen nr 221 upprepas samma ominösa »får» — det är på s. 54 — men då något modifierat. Här heter det att »lågräntelinjen icke får frångås på längre sikt». Jag förstår ju också att lågräntelinjen har sitt säregna affektionsvärde för koalitionen båda parter; det var ju den smala spång, på vilken bondeförbundet klev in i regeringen.

Att det i nuvarande läge är nödvändigt att åstadkomma en kreditåtstramning och att begränsa investeringarna, är ju uppenbart för alla. Vad investeringsbegränsningen beträffar skall jag fatta mig kort. Jag har redan belyst en av dess olägenheter — för jordbrukets vidkommande. Naturligtvis finns det många områden, där en snabb och billig rationalisering är önskvärd, särskilt som bristen på arbetskraft är så stor. Detta gäller icke minst handeln och transportväsendet, något som den ekonomiska långtidsutredningen har understrukit. Men det önskvärda får ju ofta vika för det nödvändiga. I viss mån verka avgifter som en räntehöjning, men en räntehöjning, som drabbar även dem, som icke låna, och med staten som ende förmånstagare. Många remissinstanser ha ju också sagt sig föredra en räntehöjning. Skulle kostnadsökningen komma att övervältras på konsumenterna, kommer ju också investeringsavgiften att verka direkt inflationsdrivande.

Långt betänkligare är propositionen nr 221, vari regeringen begär fullmakt

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

att genomföra en räntereglering. Jag har kanske aldrig läst ett förslag, som blivit så sönderkritiserat, innan det framlagts för riksdagen. Endast finansministerns kända okänslighet för mördande argument kan förklara att det nu ligger på riksdagens bord. Att Landsorganisationen och priskontrollnämnden vilja ha en priskontroll genomförd även på kreditmarknadens område, är kanske förklarligt med hänsyn till dessa organisationers ställning till den socialdemokratiska partiledningen. Men bondeförbundet borde ha fått en tankeställare, bland annat i yttrandena från RLF och Sveriges lantbruksförbund, och våra mera besinningsfulla socialdemokrater en allvarlig maning i yttrandena från Kooperativa förbundet, TCO, kommerskollegium m. fl. Kooperativa förbundet säger klart ifrån, att det föredrar en räntehöjning, och det visar med räkneexempel, att en räntehöjning även på en procent till och med skulle för hyresgäster i nybyggda hus i genomsnitt icke innebära mer än en ökning av levnadskostnaderna med drygt en procent. Vad är nu detta mot »engångsinflationens» ökning med 20 procent? Förbundet vänder sig också mot tanken, att riksbanken skulle medverka i en generös långivning för vissa sociala ändamål, och framhåller, att den därmed skulle stärka de inflatoriska krafterna. I demokratiens namn kritiserar Kooperativa förbundet också förslaget, att riksdagen skall lämna så vittgående fullmakter utan den vanliga förutsättningen: »Krig eller krigsfara eller eljest av krig föranledda utomordentliga förhållanden.» Det framhåller, att riksbanken är ett riksdagens verk, som i princip bör vara oberoende av Kungl. Maj:t. Till sist understryker Kooperativa förbundet, att riksbankens organisation icke gör den skickad att i detalj genomföra en statlig pris- och marginalkontroll för hela bank- och kreditväsendet, och till på köpet göra detta, utan att någon möjlighet gives att överklaga beslutet.

De intellektuellt nöjeslystna ledamöterna av denna kammare — och det är

vi väl alla — skulle jag också vilja hänvisa till det yttrande, som avgivits av konjunkturinstitutets chef, professor Erik Lundberg. Det står att läsa å s. 31 ff. i propositionen. Ha herrar bankofullmäktige verkligen läst detta aktstycke, måste rodnaden ha stigit högst väsentligt på deras kinder. Bankofullmäktiges påståenden karakteriseras i detta yttrande än som »ytterst oklara», än som »egendomliga och godtyckliga», än som »direkt vilseledandes».

Det borde vara uteslutet, att riksdagen godkänner en fullmaktslag av detta slag.

Finansministern söker göra sitt förslag mera aptitligt genom att ställa i utsikt, att fullmakten icke skall sättas i kraft utan användas för andra ändamål. Han säger å s. 60: »Med en fullmaktslag såsom stöd böra ökade förutsättningar finnas att ernå frivilliga överenskommelser med vederbörande kreditinstitutioner. En sådan ordning är på intet vis främmande för den svenska ekonomiska politiken.» Han erinrar också om att andra fullmakter icke tillämpats utan i stället fått karaktären av »bakgrund till frivilliga överenskommelser», som det heter. Det är här helt enkelt fråga om utpressning och tvång från regeringens sida; detta kallar man för »frivilliga» överenskommelser. Tyvärr har finansministern rätt i påståendet, att dessa metoder icke längre äro främmande för vår ekonomiska politik.

En socialisering av hela vårt kreditväsende skulle bli ett allvarligt slag mot vårt ekonomiska liv. Tanken att fixera räntesatserna vid ett läge, som är oberoende av kreditmarknadens läge — det är detsamma som att låsa kvicksilverpeblaren i en febertermometer. Den sistnämnda blir då fullständigt oduglig — även om den inte spränges sönder. Att avkoppla all den ekonomiska erfarenhet, som finnes ute i landet, och samla avgörandena på kreditmarknaden inom en krets i Stockholm — närmare bestämt till riksbanken — förefaller mig vara en orimlig tanke. Ha vi inte »stockholmat» vårt näringsliv tillräckligt? Kunna kreditfrågor av detta slag och i denna omfattning avgöras utan kännedom om de

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

företag, som skola ha krediterna, och deras förutsättningar, deras ledare, deras marknader, över huvud taget deras skötsel m. m.? Att bondeförbundet med sin traditionella misstro till centralisering skulle kunna vara med om ett sådant förslag, det hade jag i varje fall aldrig trott. Men jag antar, att även bondeförbundet för närvarande lever »i Skölds skugga» — för att citera en ny boktitel — och då kommer det väl också att få giva sina röster för regeringens förslag.

Till sist ett par ord i frågor, som inte ha något sammanhang med avlämnade propositioner.

Vid den snart stundande nya sessionen med Förenta Nationernas assemblé kommer den svenska delegationen att ställas inför betydelsefulla avgöranden. Då man ännu icke vet, vilka frågor som aktualiseras, eller på vad sätt eller i vilken form de komma att aktualiseras, skall jag nöja mig med att dröja vid ett enda problem, som säkert kommer att föras fram. Jag tar för givet, att Sverige nu liksom tidigare kommer att hävda organisationens universalitet. På den punkten är jag övertygad om att utrikesministern har hela kammaren bakom sig. Det internationella samarbetet i Förenta Nationerna bör ju ske på en så bred grundval som möjligt. Förenta Nationernas egen charta tillägger sig själv en universell räckvidd, då den vill gälla även för de stater, som icke äro medlemmar i organisationen.

Frågan om Kinas representation kommer säkerligen att behandlas under parissessionen. Att den gamla regimen med sitt säte på Formosa icke längre kan sägas representera Kinas folk, förefaller mig uppenbart. Men lika klart är det, att pekingregeringen icke uppfyller de kriterier som fordras för medlemskap. Det röda Kinas regering, som med våld kommit till makten och som till sist angripit Förenta Nationerna, kan icke kallas en fredsälskande stat och ej heller anses berett att uppfylla de förpliktelser, som chartan ålägger medlemsstaterna och som enligt art. 4 fordras för att kunna inväljas i organisationen. Enligt art. 6 kan också en medlemsstat, som framhårdar att kränka chartans principer, för-

lora sitt medlemskap. Under sådana förhållanden förefaller det mig från rent juridiska utgångspunkter icke riktigt att godkänna pekingregeringens rätt till representation i Förenta Nationerna. Man kan ju ändå icke på en gång vara medlem av en organisation och befinna sig i öppet krig mot densamma.

Till sist måste jag livligt beklaga, att försvarsministern icke lagt fram planen för flottans ersättningsbyggnad redan i höst. Endast vissa brottstycken ha lagts fram. Flottan är av sådan vikt för vårt riksförsvär, att dess länge försummade krav nu snarast måste tillgodoses, och såvitt jag förstår kan ett dröjsmål här endast medföra ytterligare fördyringar.

Om skolans och universitetens krav har jag talat så många gånger i denna kammare, att jag nu kan nöja mig med en erinran. Då herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är närvarande i kammaren, vill jag erinra honom om de stora svårigheter som för närvarande föreligga på skolans område. Jag tror inte att jag behöver dröja länge vid denna sak, då herr statsrådet som mångårig ledamot av skolkommisionen är väl förtrogen med de svårigheter som föreligga på det området. Vad universitetet beträffar har herr statsrådet säkerligen varit i tillfälle att se den pressdiskussion som har förevarit, särskilt angående läget, jag kan gott säga krisläget vid Stockholms högskola. Jag kan försäkra statsrådet, att det föreligger mycket stora svårigheter och många stora brister även för rikets övriga högskolor och universitet. Det är min livliga förhoppning, att herr statsrådet med sitt kända intresse för kulturfrågor skall gripa sig verket an och snarast möjligt försöka få en rättelse på alla de olika punkter, där bristerna för närvarande äro så påfallande.

Herr OHLON: Herr talman! I England lever och verkar en ungerskfödd författare vid namn George Mikes. Det är en vittbefaren herre. För ett par tre år sedan besökte han USA, och sina iakttagelser i det stora dollarlandet nedlade

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

han i en bok med titeln »How to scrape skies» — konsten att skrapa skyar. Bland alla de förbluffande iakttagelser han där gör ställer han sig plötsligt den frågan: »Vari består, när allt kommer omkring, i nio fall av tio en ministers storhet?» Är det hans politiska övertygelse? Ingalunda. Är det hans politiska anföranden, särskilt ute i valrörelsen? Svårigen. Är det hans reformer eller hans lagar? Stundom. Men vari består då i många fall storheten? Jo, i det enkla faktum, att han är minister, och den största kontrasten till en minister är en som icke är minister.

Som herr talmannen och kammarens ledamöter i övrigt väl veta, gäller detta icke här i Sverige. Här hemma lämnas i regeringsformen § 4 en uttömmande redogörelse för ett statsråds förnämliga egenskaper. Eftersom dessa måste vara till finnandes redan vid ämbetets tillträde, böra de ha existerat latenta hos vederbörande dessförinnan. Hur det däremot är ställt med ett f. d. statsråd i detta land, må lämnas därhän.

Vi ha nu delvis fått en ny statsrådsuppsättning genom koalitionen mellan socialdemokrater och bondeförbundare. Ingen torde kunna bestrida, att detta blev en högst överraskande avslutning på de sista fyra månadernas upprepade överläggningar mellan de tre icke socialdemokratiska partierna å ena sidan samt arbetarpartiet — socialdemokraterna, å den andra. Det har sagts många hårda ord i detta sammanhang. Jag skall icke göra det — jag skulle tvärtom vilja taga avstånd därifrån. Min landsman Hjalmar Bergman yttrade vid ett tillfälle, att man vet så litet om sin nästa, att man bör döma henne så sällan och så mildt som möjligt.

Trots den mångordiga regeringsförklaringen veta vi fasligt litet, vad den nya koalitionen bär i sitt sköte — om den nu har något sköte, för att citera en av den gamla bondeförbundsledarens lekfulla vändningar.

Statsministern yttrade i ett föredrag i Motala omedelbart efter regeringsskiftet, att folkpartiets uppträdande inför det inträffade kännetecknades av motsägel-

ser och en besvikelsens bitterhet. Det är nog, tyvärr, herr excellens, ett önsketänkande. Jag har icke inom min partigrupp mött vare sig någon motsägelse eller någon bitterhet. Vi ha endast ställt oss frågande, stundom också roade, men samtidigt sagt, att ingen skall dömas ohörd eller oberoende av sina gärningar. Om den nya regeringen vill föra en politik i bättre överensstämmelse med våra egna uppfattningar än den gamla gjort, ha vi ingenting att invända.

Om en viss förvirring uppstått, så torde detta ha berott på att koalitionsledarnas yttranden varit så förvirrande. Senast vid slutet av vårriksdagen förkunnades från bondeförbundshåll, att vad som framför allt var av nöden för att få klarhet och fasthet i svensk politik var en skärpt borgerlig hållning gentemot socialdemokraterna. Samtidigt som detta yttrades, försiggingo underhandlingar mellan de dåvarande tre oppositionspartierna om en gemensam väg för inrikespolitiken, och jag tror inte att någon av högerns eller folkpartiets representanter då hade en känsla av att trevare redan voro ute för samverkan enligt den nya ordningen. Denna känsla förblev kvar ända fram till den allra sista ridålyftningen. Men, som sagt, vi skola inte döma. Var och en handlar ju efter sina egna personliga förutsättningar. Det är för resten inte första gången i historien, som dubbla förhandlingar ha förts från en parts sida.

Under sistlidna vårriksdag var samarbetet mellan de demokratiska partierna utanför regeringen mera friktionsfritt än någonsin. Visserligen är det sant, att en nyansskillnad fanns rörande den ekonomiska politiken, riksbankens sedelutgivning m. m. sådant, men det intressanta är, att under den sista ekonomiska debatten i denna kammare den 29 maj finansministern satte in sin kritik hårdast just gentemot bondeförbundet. Herr Sköld karakteriserade vid detta tillfälle bondeförbundets ståndpunkt såsom varande i grund och botten ingenting annat än ett skogsägarintresse. Om bondeförbundets förslag att sammankalla en rundabordskonferens rörande den eko-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

nomiska politiken yttrade han, att »endast den kan göra någon nytta vid en sådan konferens, som själv har något positivt att komma med, men det har inte bondeförbundet, och därför får jag säga», fortsatte herr Sköld, »att bondeförbundets tredje linje är en tomhetens linje, när det gäller ingrepp i det nuvarande ekonomiska läget». I en senare replik underströk finansministern ännu mer sin mot bondeförbundet fräna attityd. Sedan dess har inom svensk ekonomisk politik ingenting annat förekommit än de långabordskonferenserna i somras, vilka försiggingo i all gemytlighet. Nu efteråt måste man säga, att dessa hade starkt tycke av långdragnin.

Detta utgör alltså bakgrunden till det nyinstiftade samvetsäktenskapet. Det har ingåtts av två parter, som enligt eget påstående icke givit upp ett dugg av sin inneboende sinnesart. De två partierna förbli som förut utan sammanblandning eller förvandling. Men vad betyder det, om nu inte kontrahenterna undergått en genomgripande skalömsning och make up omedelbart före resonemangspartiets ingående? Eftersom den sistnämnda möjligheten får anses utesluten, utgör innebörden av det skedda, att bondeförbundet kommer att intaga en skärpt borgerlig hållning mot de socialdemokratiska regeringsledamöterna i allmänhet samt mot stats- och finansministrarna i synnerhet, att herr Hedlund kommer att fortsätta att driva sitt enligt finansministern förmenta skogsägarintresse — märk väl: det är inte jag, som säger detta, utan finansministern — att herr Sköld i alltmera från ton kommer att påminna koalitionsbrodern om hans lakuner, så snart den ekonomiska politiken kommer före. Är det allvar med talet om partiernas fasthållande vart och ett vid sin egenart och sitt program från den gångna delen av riksdagen, blir här ett ganska roligt skådespel för oss som sitta på parketen.

»Detta är en karikatyr av den politiska situationen», kanske statsministern eller något annat statsråd vill replikera. Det väsentliga är att vi fått ett fast re-

geringsunderlag, att eventuellt kringirrande virus ej tillåtas spela någon roll vid voteringarna. Ty, tillägger han, bondeförbundet är en partner att lita på, en partner som inte i varje kritisk situation först måste fråga sig, vilka kastvindar som just för stunden synas blåsa på opinionens hav. Detta var vackert tänkt och ännu vackrare sagt.

Men lika nödvändigt som att regeringen har ett fast riksdagsunderlag, lika nödvändigt är det att de samverkande partierna samlas omkring ett klart utformat handlingsprogram, fortsätter statsministern. Arbetsprogrammet är det väsentliga. Det har delgivits svenska folket i ett utförligt manifest vid regeringens ombildning. Låt oss dröja ett ögonblick vid några punkter i detta manifest!

Tag en sådan detalj som dyrortsgrupperingen! I fråga om denna ha meningarna varit mer eller mindre delade inom alla partier utom inom bondeförbundet och socialdemokraterna. Medan socialdemokraterna åtminstone i viss mån försvarat dyrortsgrupperingen, har bondeförbundet varit enigt om att den lägsta ortgruppen omedelbart skulle sammanslås med den nästa lägsta liksom om att ett principbeslut skulle fattas om hela grupperingens försvinnande. Detta har varit en hjärteangelägenhet för partiet, som framför allt vid valrörelserna framförts i full frihet. Det har sagts, att vi komma igen åter och åter med denna fråga, ända tills denna skönhetsfläck har försvunnit från den svenska samhällskroppen. Med verklig spänning söker man därför efter vad programförklaringen därom har att förmåla. Och vad finner man? Jo, inskjuten i annat sammanhang träffar man på en mening med innehåll, att olikheten i levnadskostnader på skilda orter inom landet ägnas fortsatt uppmärksamhet. Det är allt. Vad värre är: i denna mening erkänner man implicit, att det råder olika levnadskostnader på olika orter. Dyrortsproblemet har fått en så undanskymd plats, att regeringsorganet Aftontidningen i sitt referat inte ens fått med det i förteckningen över vad som komma skall.

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Nu skall jag be att få ställa en fråga till regeringens närvarande ledamöter, om bondeförbundet gått med på att tills vidare skjuta undan dyrortsproblemet från det aktuella programmet. Tills vidare ser det alltså ut, som om förbundsbrodern här kammade noll. Detsamma gäller om försvaret eller regleringsökonomien, om nu inte de allmänna uttalanden som här göras betyda att socialdemokratien närmat sig de andra demokratiska partierna i dessa frågor. Möjligen gäller detta om försvaret men näppeligen om regleringsväsendet, där bondeförbundet hittills i regel intagit en relativt klar hållning. Vad som i detta fall sägs i programförklaringen kan tolkas ungefär hur som helst.

Bondeförbundet tillhörde i våras den första stöttruppen vid motståndet mot den dubbla bilskatten och den nyinförda elskatten. I dessa frågor lämnas läsaren av regeringsförklaringen i ovisshet och får ingenting veta. Vid en radiointervju dagen efter den nya regeringens tillkomst förklarade emellertid bondeförbundsledaren, att han fortfarande var en trygg motståndare till dessa skatter. Vad det uttalandet var värt, fingo vi reda på i onsdags. Visserligen hade det annonserats, att den dubbla tillfälliga bilskatten skulle försvinna, men den totala beskattningen blev i stället i vissa fall hårdare och samtidigt orättvisare.

Återstår så jordbruksregleringen, småbrukarnas ställning samt skogsavgifterna. Jordbrukskalkylen underkastas översyn, småbrukarnas läge bör förbättras, upplyses det, men om de abnorma vinsterna på skogen och om skogsavgifterna säges ingenting. Lättnad i beskattningen bör eftersträvas, särskilt för ensamstående, för sambeskattade äkta makar samt för de lägre inkomsttagarna i gemen. Seid umschlungen, Millioner!

Vad betyder detta med skattelindringar? På grund av den inflatoriska utvecklingen under de sista åren har i själva verket skett en mycket kraftig skatteökning jämfört med 1947 års skattebeslut. Det allra minsta man skulle kunna kräva vore då ett återförande av skatteskalorna

till en sådan nivå, att man komme tillbaka till det skatteläge inom olika inkomstgrupper som rådde 1947. Vi ha nog alla klart för oss, vilket men för den ekonomiska utvecklingen i landet och över huvud taget för verksamheten på olika områden i landet som vi ha i de höga skatterna. Tecknaren Gahlin gav häromsistens en ganska lustig bild av hur det går till. Det är en teckning, föreställande en läkare och hans kvinnliga patient, som sitta på var sin sida om konsultationsbordet. Läkaren säger: »Nej, jag kan inte bota er.» Patienten ser bekymrad ut, och läkaren tillägger: »Ja, d. v. s. jag skulle nog kunna bota er, men då kommer jag upp i högre skatteklass.» Det är inte bara läkare och tandläkare och en del andra i samhället, som kanske ibland på grund av den höga beskattningen inte ta ut det yttersta, utan den företagslivet man inom alla lager av samhället. Beskattningen utgör för närvarande på många håll ett direkt hinder för en progressiv samhällsutveckling.

Innan jag lämnar det historiska aktstycke, som programförklaringen utgör, skulle jag vilja stanna vid en punkt, som folkpartiet är synnerligen intresserat av. Den gäller småbruket. Det är med tacksamhet som vi inregistrera, att småbruket ej glömts bort vid den träffade överenskommelsen. Det torde vara överflödigt att här deklarerar, att vårt parti i fortsättningen såsom hittills håller fast vid en jordbrukspolitik, som också tar hänsyn till de små jordbrukarnas intressen. Vi vilja understryka vad som sägs i regeringsförklaringen, att denna näringsgren för närvarande arbetar under ogynnsamma betingelser.

Jordbrukskalkylen har icke varit gynnsam för denna befolkningsgrupp. Detta framgår av en nyss utförd statistisk utredning. Men i stort sett kan man säga, att läsare av programförklaringen lämnas i ovisshet om vad som åsyftas. Såsom underrubrik till samtliga avdelningar i programmet skulle man kunna sätta: »Försett med reservutgång.»

Då sålunda läsaren av programförklaringen på väsentliga punkter lämnas i

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

ovisshet om dess innebörd, får man hålla sig till statsrådets anföranden för att få kunskap. Den 21 oktober förklarade herr Sköld någonstans i Sverige, att koalitionen icke kommer att medföra någon ändring i regeringens ekonomiska program, och det kanske inte var någon överraskning. I tidningen *Arbetarbladet* den 23 oktober stod en kraftig rubrik på första sidan: »Ingen eftergift åt bondeförbundet! Sträng talade i Vendel.» I texten nedanför upplystes man om att talet om eftergifter vederlades av herr Sträng, som till yttermera visso underströk, att även om socialdemokraterna regerat ensamma, det inte skulle ha blivit något annat jordbruksprogram. Herr Sköld har gång på gång eftertryckligt betonat, att trots vad som står i det gemensamma programmet om skatterna, det inte kan bli fråga om någon lindring av den totala beskattningen.

Vi ha sålt oss dyrt, säga en del bondeförbundare. Vi ha köpt dem billigt, säges på visst socialdemokratiskt håll. Om dyrt eller billigt, lämnar jag därhän; det får framtiden utvisa. För samhället som helhet och för samhället i framtiden kan det bli en dyr uppgörelse, nämligen om uppgörelsen inte kommer att innebära ett hejldande av inflationen.

Detta är nu en felteckning av situationen, invändes det. Koalitionen har just tillkommit för att säkra stabiliseringen av samhällsekonomin och penningvärdet. Ja, hur är det? Vi vackla från kris till kris i detta land, men som alla veta, klaras alla kriser. Så långt är bilden enhetlig. Den är enhetlig även i ett annat avseende, nämligen att varje kris kvarlämnar såsom ett residuum en ytterligare stegring av levnadskostnaderna och en motsvarande minskning av den svenska kronans värde. Socialstyrelsens levnadskostnadsindex för september visar en stegring från senaste juni månad med 5 enheter. Därmed är indextalet uppe i 200 mot 168 i september förra året, 188 i mars och 195 i juni 1951, vilket betyder att levnadskostnaderna sedan år 1935 fördubblats. En

krona då är värd 50 öre nu. I själva verket ha levnadskostnaderna efter kriget och speciellt under det sista året stigit nästan lika mycket som under de första krigsåren med deras hårda villkor. Men det är inte slut härmed. När indexberäkningen sker nästa gång, anmäler sig bland annat hyreshöjningen, som inte är med nu, även om den inte betyder så mycket, samt uppgången i bränslekostnaderna. Vi få nog räkna med en ytterligare prisstegring på ett par tre enheter utöver de 200 i år.

Oppositionen har glömt Korea, påpekas det. Nej, det ha vi inte. Men det egendomliga är, att Koreakonflikten har haft en större återverkan på prisläget i vårt land än i fletalet andra med vårt land jämförbara länder. Hur kan nu detta komma sig? Det måste bero på att man här inte alltid har förstått prisstegringens innebörd och innebörden av den förda ekonomiska politiken. Kanske på vissa håll— inte precis i riksdagen men utanför den — man har resonerat så: »Vi ha alltid möjligheter att gardera oss genom ökade penninginkomster i takt med eller överstigande penningens försämring.» För att inte tala om ägarna av fast egendom, ofta mycket förmögat folk, med lån på sina besittningar, som se sina lån reducerade i värde, allt efter som prisstegringen fortsätter. Här försiggå väldiga överflyttningar av realvärden från den ena gruppen i samhället till den andra. Det förtjänar att understrykas åter och åter igen, att det främst blir de små spararna, som se sina tillgångar alltjämt förminskade i värde, under det att de i fråga om realkapital mera bärkraftiga ta hem vinsten.

Alla äro vi ense om en sak, nämligen om faran av en omåttlig kreditökning och faran av en inflationistisk finansiering av statsutgifterna med därav följande prisstegringar. Det vore väl också underligt annat med två tätt på varandra följande världskrig och deras efterverkningar. Tyvärr ha vi också erfarenhet av 1920- och 1930-talens deflationsperioder med våldsamma prisfall och arbetslöshet. Det är de sistnämnda

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

erfarenheterna i förening med en kanske något misslyckad spådomskonst, som givit upphov till den ekonomiska politik som under efterkrigsåren förts i vårt land. I trots av att man haft klart för sig nödvändigheten av att begränsa investeringarna inom ramen av det verkliga, nybildade sparandet, har man tillåtit investeringarna att gå långt utanför denna ram. Motåtgärderna ha inte alltid haft tillräcklig effekt, vare sig det varit priskontroll, byggnadsreglering, valutareglering, importreglering, lönestopp, bolagsvinststopp eller överbalansering av statsbudgeten genom skärpta skatter.

Inte ingenting har varit tillräckligt. När även det kreditpolitiska vapnet i form av höjda räntor förra året tillgreps, sattes det in för sent och för trevande och nu har det blivit något av en dogm att det inte får tillgripas vidare. Man försöker inbilla allmänheten att en mindre räntestegring inte har någon effekt alls då det gäller att skydda penningens värde. Somliga förmena till och med att en räntestegring skulle verka i prisstegrande riktning, ett påstående som folk i gemen tycker vara ganska plausibelt.

Vad säger erfarenheten? Hurudant är sambandet mellan räntepolitiken och det allmänna prisläget? Såsom herr Andrén framhöll i sitt anförande nyss, vidtog en rad länder förra året åtgärder i kreditåtstramande riktning genom måttliga räntehöjningar. Enligt utsago från ekonomer, inte bara från doktor Jacobsson, som professor Andrén citerade, utan även från andra ekonomer med vidsträckt utblick över världsläget, ha just dessa kreditinskränkningar utgjort en av orsakerna till den nedgång i grosshandelspriserna på världsmarknaden, som kännetecknade första halvåret 1951. Jag vill i det sammanhanget hänvisa till vad Kooperativa förbundet yttrat i sin remisskrivelse angående den föreslagna lagen om räntereglering och riksbankens befogenhet att kontrollera hela den svenska penning- och kapitalmarknaden. Det är nyttigt läsning. Och nu kommer jag in på den proposition

angående räntereglering, som ligger på riksdagens bord.

Riksbanken skall väl ändå bli tillsynsorganet för den nya ränteregleringen? Man kan då ställa sig den frågan, om riksbankens hittillsvarande politik varit ägnad att väcka det förtroende som vill till för en framgångsrik utövning av en sådan verksamhet. I sin strävan att hålla räntan nere har riksbanken nödgats uppköpa statens egna obligationer. Detta har sagts förut, men jag vill påminna därom nu igen. Nya pengar ha sålunda släppts ut i marknaden, balansen mellan tillgängliga varor och tillgängliga betalningsmedel har rubbats, priserna ha stegrats. Men stödköpspolitiken har också haft en annan konsekvens. Den ledde till en åderlåtning av vår reserv av främmande betalningsmedel. Resultatet blev, att landet fick finna sig i en starkare nedskrivning av den svenska kronans utlandsvärde för två år sedan än som i annat fall varit nödvändigt. Importpriserna undergingo därigenom en onödig stegring, för att nu inte tala om att vi i långa tider varit bundna till händer och fötter vid våra utlandsaffärer.

Räntepolitiken får ses mot bakgrunden av den därav föranledda förändringen i mängden av utelöpande betalningsmedel, hur den påverkar landets utgifter för konsumtion och investeringar samt landets valutareserv. Om riksbanken försiktigare ryktat sitt värv vid kreditgivningen och vårdat sig om att bevara den ansenliga guld- och valutareserv, som fanns vid krigsslutet, skulle inte de svenska levnadskostnaderna ha behövt stiga med en storleksgrad av 20 procent eller mer sedan 1948, utan det kunde ha räckt med ett långt mindre tal.

I slutet av 1800-talet fanns i England en historiker vid namn lord Acton. Han utgav en stor essä, Frihetens historia, där han i slutet summerar upp vad som enligt honom utgör kontentan av historiens innebörd. En sats, som han där formulerar, lyder: All makt tenderar att urarta, absolut makt urartar absolut. Detta gäller inte minst om den mak-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

tens mentalitet som lätt följer i tvångshushållningens spår. Vad som nu föreslås i fråga om ränteregleringen är en beredskapslagstiftning, som av Kungl. Maj:t kan bringas i tillämpning när som helst och då oberoende av ett riksdagens beslut. Jag hoppas att riksdagen inte kommer att locka sig till att begå en sådan lagstiftning. Lagen behöver inte komma i tillämpning, har det sagts; det kan vara tillräckligt att ha den såsom ett hot, en revolver mot bröstet på det svenska bankväsendet. Yttrandet gör inte den ifrågasatta lagstiftningen mera förtroendeingivande.

Man kan ställa sig den frågan, var de visa män skola sökas, som skulle få hand om denna vittutseende makttutövning. Bankväsendet är ett synnerligen mångskiftande och finslipat instrument som inte helt behärskas av en aldrig så skarpsinnig grupp av fackmän, långt mindre av utvalda lekmän. De olika bankerna ha specialiserat sig på olika områden av det ekonomiska livet, vart och ett med sina speciella risker, och det torde krävas en gudalik hjärna för att behärska det hela. Förslaget vittnar om en maktfullkomlighet som är ganska skrämmande.

Vem skall överta de olika bankernas risker? Skall riksbanken göra det? Om så är fallet, fruktar jag för att riksbanken tar sig vatten över huvudet.

Finansministern är inte imponerad av remissinstansernas avstyrkande yttranden. Som herr Andrén nyss framhöll, har väl sällan ett lagförslag mötts av en så bister kritik som detta. Jag vill understryka vad herr Andrén sade angående professor Lundbergs yttrande, som i sin vetenskapliga objektivitet är fullkomligt dräpande. Enligt professor Lundberg visar det sig att ingen av de förutsättningar, som borde finnas för den föreslagna lagstiftningen, har underkastats någon utredning.

Finansministern är emellertid inte imponerad. Inte heller är han imponerad av lagrådet. Dess ord utgör blott ett eko av vad remissinstanserna sagt — det tycks vara hans mening. Tyngdpunkten i lagrådets omdöme utgör dock

en sund och naturlig reaktion mot en lagstiftning som så djupt ingriper i vår hävdvunna närings- och avtalsfrihet. Den lagstiftning, som här föreslås, utgör ett främmande inslag i vårt rättsväsende, ja, så främmande att den inte har någon motsvarighet i något annat demokratiskt styrt lands ekonomiska lagstiftning. »All makt tenderar att urarta, absolut makt urartar absolut.» Ur den synpunkten utgör den nya koalitionen inte något glädjande inslag i landets politiska liv.

En förelöpare till vad vi ha att frukta fingo vi redan i den ifrågasatta lagstiftningen gentemot sjukhuspersonalen i början av september. Jag skall inte här ta ställning till den konflikt som då förelåg. Genom ett bättre handlag från regeringens sida hade konflikten säkert kunnat lösas utan den ovärdiga roll som riksdagen då nödgades att spela.

Det tragiska är, att den tvångslagstiftning som alltmer breder ut sig i vårt land befordras av människor med ett uppriktigt demokratiskt sinnelag men med en övertro på vår förmåga att kunna reglera samhällsekonomin i alla detaljer. Vad beträffar sjuksköterskekonflikten och andra lönekonflikter ha dessa i väsentlig mån sin grund i den förda ekonomiska politiken, i att penningvärdet inte tillräckligt skyddats.

Resultatet blir nu bara krångel och åter krångel. Om samhällets organ, och häri inbegriper jag då också den privata verksamhetssfären, finge växa fritt utifrån sina historiskt givna förutsättningar, skulle åtskilligt se annorlunda ut i detta land. Människorna se endels och spå endels, och det blir sällan så, som de stora projektmakarna föreställa sig. Den mänskliga fantasien tar ofta miste, när man alltför bryskt och schematiskt ingriper i händelseförloppet. Vi måste lära oss att tro på människorna.

Må vi också vakta oss för att bli slavar under slagordens förtrollning. Ett sådant slagord utgör exempelvis påståendet att vi skola decentralisera. Visst skola vi decentralisera, men endast i fråga om sådana ting där en decentra-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

lisation är motiverad eller lämplig, liksom vi inte heller böra centralisera mer än vad som är nödvändigt och vad som föreskrives av de föreliggande ärendenas natur.

Jag skall endast ta ett exempel, denna gång på vart en missriktad decentralisering kan leda. Om en missriktad centralisering ha vi ju alla erfarenheter. I nöjesskatteförordningen finns en bestämmelse av innehåll, att en föreställning, som har värde ur vetenskaplig synpunkt eller för folkupplysningen, må befrias från nöjesskatt. Det är ju särskilt inom skattelagstiftningen som krånglet sätter in. Avgörandet ligger hos de lokala uppborgsmyndigheterna, men detta kan överklagas hos länsstyrelserna och Kungl. Maj:t. Ärendet skall emellertid först prövas lokalt. Förra året befriades i högsta instans en film, benämnd Sampo Lappelill, från nöjesskatt. Dessförinnan hade filmens ägare tvingats att söka befrielse hos de lokala myndigheterna landet över, av vilka en del förfor si, en del så. Ärendet blev inte slutbehandlat hos Kungl. Maj:t, förrän sökanden till olika myndigheter tvungits att inlämna motivering på 13 000 stencilerade sidor. Endast portokostnaderna för frågans avgörande uppgingo till cirka 1 000 kronor.

Om den här ifrågasatta ekonomiska lagstiftningen för kreditväsendet, mot all förmodan, skulle bli verklighet, komme den att kräva en våldsam byråkratisk apparat, centraliserad eller decentraliserad, i jämförelse med vilken det nyssnämnda exemplet utgör en leksak. Det ligger makt uppå att lagstiftningen inte så utformas, att den blir en black om foten på dem som ha ansvaret för den ekonomiska utvecklingen i detta land. Det ansvaret dela också Kungl. Maj:t och riksdagen.

Om den föreliggande propositionen om investeringsavgift kan jag fatta mig kort. Principiellt har jag ingenting att invända, och i fråga om detaljer få vi väl eventuellt återkomma.

Jag ber, herr talman, att få yrka remiss av dessa propositioner till vederbörliga utskott.

Herr PETRÉN: Herr talman! Som senast herr Ohlon påvisat, äro vi på väg allt längre in i regleringssamhället. Allt hårdare lägges statens hand över individ, organisation och näringsliv. Sedan vi sist i våras hade en allmän debatt, ha två vittgående fullmaktslagar lagts fram för riksdagen. Den ena var tjänstepliktslagen, gällande sjuksköterskorna, och den andra är nu ränteregleringslagen, syftande till en direkt kontroll av vår kreditmarknad. Det gäller här tvångslagar rörande arbetsmarknaden och kreditmarknaden och kanske framför allt rörande vårt näringsliv. Ränteregleringen kommer antingen att leda till en detaljreglering eller också till s. k. frivilliga överenskommelser, där man kan sätta »frivilliga» inom citationstecken, såsom alltid när det gäller överenskommelser som träffas under hot och maktspråk.

Regleringarna breda ut sig. I regeringsförklaringen talas om en effektivisering av priskontrollen. Av propositionen framgår att man förbereder en utvidgad verksamhet genom att anställa ny personal. Kontrollen på byggnadsverksamheten har skärpts så till vida, att spännvidden mellan efterfrågan och beviljade tillstånd inom den industriella sektorn har vuxit. I fråga om bostadsbyggandet är läget genom arbetskraftsbristen så hopplöst, att inte ens beviljade ansökningar nu kunna förverkligas. Det föreslås nya subventioner för bostadsbyggandet. I det kritiska läge, som bostadsmarknaden har kommit i genom kostnadsstegringarna, är inte mycket annat att göra i väntan på den sanering som måste komma till stånd. Allt fler hyresnivåer och ett alltmer invecklat subventionssystem håller på att växa upp. Det går inte att fortsätta denna väg. Bostadspolitikerna har misslyckats!

Under våren fingo vi två nya skatter i investeringsbegränsande syfte. Det var investeringsskatten och den dubbla fordonsskatten. Den senare gick oppositionen hårt emot. Den har nu försvunnit, men den har med bondeförbundets stöd ersatts av en ännu mera olämplig och lika ineffektiv skatt. Det är den nya bil-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

skatten. Investeringskatten gick oppositionen i princip inte emot i våras men kritiserade den, betvivlade att den skulle vara effektiv och begärande ändringar. Finansministern har nu gett erkännande åt denna kritik. Investeringskatten skall falla bort. Den kommer att ersättas med investeringsavgifter. Förslaget om investeringsavgift förefaller mig vara ett av de mera förnuftiga skatteförslagen under senare år. Detta vill emellertid inte säga så mycket, när man ser på de övriga. Den är så till vida förnuftigare, att den inom den sektor, som den berör, får en mera generell verkan, en verkan som för övrigt i vissa avseenden påminner om en räntehöjning.

När man till varje pris inte vill gå fram över en allmän åtstramning av penningmarknaden, kan jag förstå att man väljer denna väg, men det kommer sent, och överkonjunkturen är sådan i dag, att man inte kan vänta sig att det kan få något avgörande inflytande. Det rätta hade varit att sätta in en starkare åtstramning av penningmarknaden i ett tidigt skede. Utan att göra en åtstramning av penningmarknaden har nu regeringen gett sig på att söka reglera penningarnas användning. Jag tror det är en hopplös uppgift man därmed ger sig in på. Priskontroll av varor kan vara nog så svår. Priskontroll på pengar är någonting ännu värre, och en räntereglering av det slag, som nu föreslås, har inte heller kommit fram i något annat demokratiskt land.

I sitt överdrivna nit att stabilisera räntan har regeringen skapat ett läge, där det finns stora risker för att inflationen i stället stabiliseras. Trots ökad nationalproduktion och förbättrade bytesförhållanden med utlandet fortsätter penningvärdet att falla och har gjort det snabbara än i andra länder. Samtidigt har inkomstbildningen blivit ojämn. Det beror på det fallande penningvärdet, som inte har rätt kunnat pareras, det beror på den stora arbetskraftsbristen. Det gör att vi i dag ha ett läge på löne marknaden som kommer att ställa arbetsmarknadens parter inför oerhört stora och svåra uppgifter. Vi ha också vinsterna på skogs-

produkter, som ha givit ofantligt stora inkomstökningar på sina håll. Det borde vara av stort intresse att få fram en belysning av inkomstutvecklingen inom olika grupper. Regeringen borde ha medverkat till att man fått detta allsidigt belyst. Det hade då funnits större möjligheter att följa frågorna och komma till en uppfattning om vad som bör ske på inkomstfronten inför det kommande året.

Överkonjunkturen måste knäckas — det är den primära uppgiften — och vad som då behövs är bland annat och framför allt en kraftigare åtstramning av penningmarknaden. Det behövs också ett stimulerande av sparandet. Detta kan och bör ske på flera sätt såsom genom en premiering, där man inte heller förbiser vad en sänkning av den direkta skatten kan betyda för sparandet.

I proposition nr 220 framhålles att det enskilda sparandet skulle ha ökat under senare tid. Denna uppgift är enligt min mening klart missvisande. Det har under de sista tolv månaderna skett en ökning av behållningen i sparbankerna. Behållningen är nu av storleksordningen 12 miljarder kronor. Den ökning, som skett, är av storleksordningen 4 å 4½ procent. Ställ detta mot minskningen av penningvärdet med 20 procent under samma tid! Då får man fram att realvärdet av det sparade kapitalet har gått ned med ungefär 2 miljarder kronor.

Vad ha vi nu att förvänta under hösten? Vi ha fått se en hel del i dessa propositioner, men det pågår också underhandlingar mellan regeringen och organisationerna. Vad kommer ut därav? Det veta vi inte. Det kan komma subventioner, det kan komma nya direktiv för priskontrollen, och det kan komma mycket annat, som riksdagen i efterhand kommer att kopplas in på. Ärendena komma direkt att expedieras med den nya regeringsmajoriteten!

Man ställer sig rätt frågande till vad de olika partierna ha att vinna på sitt samgående i regeringen. På socialdemokratiskt håll har det enligt min mening kommit ett ganska klart besked. Det har stått i partiets huvudorgan att bondeför-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

bundet skall ge partiet ökad styrka att förverkliga sin poliik. Men vad har bondeförbundet ansett sig vinna med detta samgående? Det står för mig i varje fall oklart. Man kan inte utläsa någonting ur regeringsförklaringen om detta. Det kan hända att debatten i dag kan ge någon upplysning om den frågan. Det behövs en belysning och uppgifter där.

Vad vi hittills ha sett av den nya regeringen, dess förslag och handlande, ger oss tyvärr inte stora förhoppningar om att regeringen vill tillmötesgå oppositionen i någon större utsträckning.

Herr öhman: Herr talman! Då mer än sex år ha förgått, sedan vi sist hade regeringsskifte, är det naturligt att remissdebatten i första hand komer att röra sig om den nya regeringen, om anledningen till dess tillkomst och om det program som den har framlagt. Enligt regeringens egen förklaring har ju koalitionen skapats med anledning av den internationella spänningen, den fortgående upprustningen, faran för ett nytt krig och de ekonomiska problem som denna utveckling har skapat för vårt land. Av den förklaringen får man väl dra den slutsatsen, att den avgörande anledningen till regeringsombildningen är det spända läge som råder ute i världen. Jag tror således inte att det främst är inrikespolitiska skäl som fört till den koalition mellan socialdemokrater och bondeförbundare som vi nu ha, även om naturligtvis dessa ha spelat en viss roll i sammanhanget. Den socialdemokratiska regeringen hade visserligen ett svagt parlamentariskt underlag, men det uppvägs ju därav, att regeringen i alla verkligt betydelsefulla avgöranden kunde räkna med stöd från borgerligt håll. Ja, den företog sig ju heller ingenting som kunde framkalla allvarligt motstånd från storkapitalets sida.

Vi kommunister togo saklig ställning till den förra regeringens förslag, och vi komma även att bedöma den nuvarande regeringen utifrån dess handlingar. Jag kan emellertid inte underlåta att framhålla att den nya regeringen redan

har ett plus på sitt konto, därför att dess tillkomst innebar en sprängning av den borgerliga blockbildningen här i landet. Folkpartiet och högern, de partier som jag betraktar som de ur fredens och den nationella oavhängighets synpunkt mest opålitliga, ha genom koalitionsregeringen försatts i ett sämre läge, och det kan enbart vara till gagn för vårt land.

När det gäller utrikespolitiken, som i nuvarande läge är avgörande för folkets och nationens öde, är det kanske till och med en fördel att representanter för bönderna ha inträtt i regeringen. Jag vill därför uttrycka den förhoppningen att regeringen, som nu är förankrad även bland bönderna — den befolkningsgrupp som jämte arbetarklassen är den mest pålitliga fredskraften — i ord och handling skall tillägna sig en sådan stadga och kraft emot ovidkommande påtryckningar att vi från kommunistiskt håll kunna ge regeringen stöd när det gäller utrikespolitiken.

Jag skall sedan återkomma till några utrikespolitiska frågor, men först vill jag anföra några synpunkter på regeringens ekonomiska politik, som är huvudtemat för dagens debatt.

Jag håller mig då till utfästelserna i regeringens program, även om det inte i första hand är vad som skrivits på papper som är av intresse, utan vad som görs i praktiken. Det visar ju erfarenheterna från den förra regeringen, som hade arbetarrörelsens efterkrigsprogram som rättesnöre. Detta program, som på många punkter var förträffligt, stannade ju på papperet och har nu även formellt överlämnats till arkivets glömska. Programskrivarna orkade inte genomföra detsamma — eller ville det inte. Men nu ha vi en ny regering och ett nytt program, gemensamt för två partier som representera en stor väljarmajoritet och ett betryggande flertal i riksdagen. Även om jag inte i alla stycken gillar formuleringarna och det sakliga innehållet i programmet, vill jag notera, att där finns åtskilligt av värde, som både arbetarna och bönderna vilja ha genomfört. När nu två partier stå för programmet, begär

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

jag väl inte för mycket, om jag uttalar önskemålet, att åtminstone några punkter, som sikta på att förbättra arbetarnas och bondemassornas läge, skola kunna förverkligas i snabbt tempo.

Jag vill då i första hand rikta uppmärksamheten på regeringens löfte om att genomföra en »rättvis inkomstfördelning», som det heter i regeringsförklaringen. Detta är en utmärkt föresats, även om man naturligtvis kan diskutera vad som är »rättvist» eller »orättvist» i sådana sammanhang. Men när regeringen nu i sin programförklaring säger, att den vill genomföra en »rättvis inkomstfördelning», ligger ju däri ett erkännande av att den nuvarande inkomstfördelningen är »orättvis» och behöver rättas till. Enligt min mening kan man uppnå större rättvisa i inkomstfördelningen, endast om de folkgrupper, som göra de största produktiva insatserna, få större andel av produktionsresultatet än vad hittills varit fallet. Om regeringen för en politik, som tar sikte på en sådan utveckling, kan den räkna med stöd även från kommunistiskt håll. Landsbygdens stora bondemajoritet är säkerligen av samma mening liksom också flertalet av tjänstemännen och medelklassen. Endast en siffermässigt obetydlig överklass kommer att kunna resa motstånd mot en sådan politik.

Inkomstfördelningen i vårt land lämnar mycket övrigt att önska. Man kan inte påstå, att den förbättrats märkbart under de snart tjugu år som socialdemokratien intagit en ledande ställning i vårt politiska liv. Senast tillgängliga uppgifter om de taxerade inkomsternas fördelning visa nämligen, att 21 procent av inkomsttagarna ta över 46 procent av alla inkomster, medan 79 procent få dela på knappt 54 procent av inkomstsumman.

För att illustrera hur det står till med inkomstfördelningen och för att betyga, hur motiverat kravet på en rättvis inkomstfördelning är, skall jag tillåta mig att citera ett exempel som anföres i en nyligen utkommen skrift om den svenska ekonomien. Där ger författaren följande bild.

Antag, säger han, att 1 000 personer skola dela 1 000 kronor på samma sätt som inkomsterna fördelas i det svenska samhället. Då blir resultatet, att två personer få vardera 13 kronor 50 öre, 13 personer få 5 kronor 8 öre var, 36 få 2 kronor 86 öre, 162 få 1 krona 65 öre, och 787 få bara 68 öre var.

Så ser det ut i folkhemmet. De 787, som få 68 öre var av tusenlappen, representera de två folkgrupper som främst bära upp produktionen, nämligen arbetarna och böndernas överväldigande flertal.

Enligt konjunkturinstitutets höstrapport fortsätter denna utveckling, och fördelningen blir ännu mera otillfredsställande. Produktionen stiger i snabbt tempo, men reallönerna sjunka, och den privata konsumtionen är mindre i år än den var i fjol. Finansministern bekräftar detta. Han medger, att reallönerna ligga lägre i höst än de gjorde för ett år sedan, trots att vi ha en utpräglad vinstkonjunktur.

Det är statsmakterna som främst äro ansvariga för denna utveckling. Jag vill erinra om att när avtalsuppgörelserna förbereddes förra hösten, försäkrade regeringen, att prisstegringarna skulle hålla sig omkring åtta à tio procent under år 1951. De fackliga organisationerna, framför allt de som först gjorde upp avtalen, formulerade sina krav med utgångspunkt från en sådan väntad prisstegring och fingo sina löner fastlåsta på en nivå, som numera inte motsvarar den faktiska kostnadsstegringen. I verkligheten ha levnadskostnaderna, om man medräknar skatterna, stigit med nära 25 procent, och de torde öka ytterligare till årsskiftet. På ett år ha levnadskostnaderna enligt socialstyrelsens beräkningar ökat med 1 441 kronor — skattestegringen oräknad — för den s. k. indexfamiljen. Alla veta ju, att det är en familj som lever mycket sparsamt. Den bor häpnadsväckande billigt, den frossar inte i mat och dryck, den offerar praktiskt taget ingenting på nöjen, och den badar varmbad bara två gånger om året. Men ändå ha utgifterna stigit så mycket. Då frågar man sig: Hur skall det då inte vara för

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

familjer som leva såsom normala människor?

Landsorganisationen beräknar nu, att årets avtalsrörelse i genomsnitt har medfört omkring 15 procent i löneförhöjning. Vad innebär det? Jo, en arbetare, som förtjänade 8 000 kronor förra året, får således i år 1 200 kronor mera. Men av denna merförtjänst går en fjärdedel bort i skatteökning. Den faktiska inkomstökningen blir därför endast 900 kronor, d. v. s. 541 kronor mindre än vad kostnaderna stigit till för indexfamiljen. Det är således obestridligt att det har skett en standardsänkning trots en högkonjunktur som vi tidigare aldrig ha upplevat.

Från regeringens och även från LO-ledningens håll anföres ofta mot detta resonemang, att det vid sidan av avtalslönerna har försiggått en s. k. löneglidning. Det är riktigt i och för sig, men det ändrar inte på slutsatserna i det exempel som jag anförde. Vissa grupper, men långt ifrån alla, ha kunnat pressa till sig högre inkomster än vad avtalet förutser. Men på vilket sätt? Jo, genom stegrade arbetsinsatser, genom söndagsarbete och genom övertid var och varannan dag. Det är ett i längden ohållbart läge. Den tilltagande arbetshetsens medför ständig stegring i antalet olycksfall och antalet sjukdagar, och åttatimmarsdagen existerar snart bara på papperet. Arbetskraften förslites på ett sätt som ur sociala och ur mänskliga synpunkter måste fördömas.

Bondeförbundet har ju alltid ömmat för eftersatta grupper i samhället. Därvid ha naturligtvis dess företrädare främst tänkt på landsbygdens folk. Vi kommunister ha ingenting emot att de eftersatta grupperna få en höjning av sin standard. Tvärtom ha vi konsekvent understött sådana berättigade krav från bondehåll.

Men nu är det inte bara inom den jordbrukande befolkningen som det finns eftersatta grupper. Bland arbetarna ha vi en grupp som är särskilt hårt drabbad av statsmakternas politik. Det är de lägre statstjänarna. De hota nu massvis att säga upp sina anställningar. De kun-

na inte leva på den magra kaka som staten serverar.

Jag talade häromdagen med en järnvägsman. Han är stationskarl i Stockholm, han ligger i tionde lönegraden och har en månadslön på sammanlagt 585 kronor. Han förelade mig sin budget. Den ser ut så här:

Hyra	128: —
Mat för fyra personer	300: —
Elström och lyse	10: —
Telefon	10: 70
Radio	1: 25
Tidningar	12: 50
Skatt	81: —
Fackföreningen	6: 50
Försäkring	13: 53
Hyresgästföreningen	1: —
Bosättningslån	25: —

Summa 599: 48.

Det var hans oundgängligen nödvändiga utgifter per månad. Det finns ingenting upptaget i budgeten till kläder, inte ett öre för nöjen, inte ens en biobiljett i månaden, och matkontot är till och med lägre än vad socialstyrelsens indexfamilj förbrukar. Men ändå får han ett underskott på 14 kronor 48 öre varje månad.

Man måste naturligtvis fråga: Hur kan en sådan familj existera? Hustrun arbetar inte, därför att barnen äro för små. Den enda utväg han har är att ta extra arbete vid sidan om sin tjänst vid SJ. Just nu arbetar han som cykelbud på sin fritid för att få ihop pengar att täcka underskottet med och få några kronor i månaden till kläder åt sig själv och familjen.

Detta är intet undantagsfall. Det är en regel, i varje fall här i Stockholm, att de lägre statstjänarna inte kunna försörja sig på sitt ordinarie arbete. De återfinnas på sin fritid som biografvaktmästare, som cykelbud, som försäljare, ja, till och med som manliga hembiträden i överklassfamiljer på Östermalm.

Sådant är läget. Därför är det inte underligt, att de lägre statstjänarna nu förbereda sig för att ta upp kampen och

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

genomdriva sina krav, om inte statsmakterna ta reson och tillerkänna dem en lön som de kunna existera på.

Den socialdemokratiska regeringen har varit synnerligen kallsinnig mot statstjänarna. De ha fått tjänstgöra som ett slags budgetregulator och en förtrupp i lönestoppspolitik. Jag skulle därför vilja fråga, hur bondeförbundets representanter ställa sig nu, sedan de ha fått regeringsansvar. Det borde ligga i bondeförbundets intresse att arbetarna ha god köpkraft. Ju större köpkraft arbetarna ha, dess större möjligheter ha bönderna att få avsättning för sina produkter till rimliga priser. De omkring 16 miljoner kg smör, som nu ligga i lager eller slumpas bort till underpris på utlandsmarknaden, skulle inte vara något problem, om arbetarna hade större köpkraft. Det finns många familjer i låglönegrupperna som säkerligen inte skulle ha någonting emot att äta smör i stället för margarin, om bara deras ekonomi tillät det.

När jag nu läser finansministerns åttapunktsprogram för den ekonomiska politiken, kan jag tyvärr inte skymta någon vilja från regeringens sida att överge den pris- och skattepolitik som lett till den våldsamma stegring av levnadskostnaderna som jag här har talat om.

En av finansministerns punkter i programmet lyder: »Förhandlingarna med arbetsmarknadens och näringslivets intresseorganisationer fullföljas i syfte att vinna enighet om en samlad och återhållsam inkomstutveckling.» Regeringen skall alltså förhandla med intresseorganisationerna, d. v. s. med arbetarnas och företagarnas sammanslutningar, om en »återhållsam inkomstutveckling». Vad är nu den reella innebörden av detta dunkla tal om återhållsamhet? Är det företagarens eller lönerne som skola hållas tillbaka? Eller skall produktionen minskas, så att vi få mindre varor för konsumtion och export? Det senare kan väl ändå inte vara meningen. Det är således ingenting annat än lönerne som man vill åt.

Låt mig ta ett exempel! Om nu arbe-

tarna, mot förmodan, skulle gå med på »återhållsamheten» och avstå från att ta ut de löneförbättringar de kunna erhålla, komma då bolagen att avstå från sina ökade vinster? Kanske företagen äro så hyggliga, att de vilja lämna sina vinstökningar till staten, så att finansministern slipper söka fram nya skatteobjekt varje vecka? Det skulle vara av intresse att få svar på den frågan av verkligt sakkunniga på området, i denna kammare exempelvis av herr Wehtje, som är chef för cementtrusten och styrelsemedlem i 42 aktiebolag, eller herr Nordenson i kemitrusten, som är styrelsemedlem i 26 aktiebolag. Nu tror jag inte, att herrar Wehtje och Nordensons bolag frivilligt avstå någonting av sina vinster. Men när det gäller arbetarna begära både regeringen och storfinsansen att de skola avstå från att ta ut vad de kunna få för den enda vara de ha att sälja, nämligen sin arbetskraft. Vidare säger man från samma håll: »Om inte arbetarna avstå från att höja priset på sin vara — samtidigt som alla andra varor stiga i pris — då blir penningvärdet förstört och vi få inflation.»

På så sätt försöker man upplysa arbetarna om de ekonomiska sammanhangen. Men nu är verkligheten inte så krånglig som nationalekonomerna vilja framställa den. Om arbetarna äro »återhållsamma» och avstå en del av vad de kunna ta ut i lön, blir resultatet bara att vinsterna i företagen stiga. Och omvänt: om arbetarna utnyttja sina organisationers kraft och ta ut högre löner, då minska vinsterna. Mer invecklat är inte problemet. Till talet om att priserna måste stiga i samma takt och ännu snabbare än lönestegringen vill jag bara erinra om att enligt priskontrollnämndens beräkningar ha av årets prisstegringar endast omkring 3 procent förorsakats av de löneförhöjningar som genomförts.

I detta sammanhang vill jag, herr talman, också rikta ett par ord till Landsorganisationens ordförande, herr Strand, som deltar i regeringens förhandlingar med arbetsmarknadens intresseorgani-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

sationer. Jag ser, att herr Strand för ögonblicket inte är inne, men jag hemställer att någon av hans partivänner vill framföra min fråga till honom.

I en debatt, som vi hade i kammaren den 4 april i år, yttrade herr Strand, att landets ekonomiska läge inte var sådant, att någon behövde vidkännas standardsänkning. Han påtalade att reallönerna redan i april lågo under 1950 års nivå, trots att landet som helhet betraktat inte blivit fattigare, utan rikare. Då ansåg herr Strand, att det fanns utrymme för en höjning av reallönerna. Jag tyckte detta var riktigt och kunde helt instämma. Men vissa yttranden, framför allt i samband med LO-kongressen, föranleda mig att fråga: Vidhåller LO-ledningen alltså samma ståndpunkt som i april månad? Vinstutvecklingen, den ökade produktionen och den gynnsamma utrikeshandeln ha inte gjort utrymmet för lönehöjningar mindre sedan april månad, men ändå fortsätta reallönerna att sjunka. Anser då LO-ledningen, att de stundande avtalsförhandlingarna skola föras så, att arbetarna dels få kompensation för den reallönesänkning som inträtt och dels tillförsäkras en rimlig höjning av reallönerna? Det vore av intresse för riksdagen, men framför allt för arbetarna, om herr Strand ville klarlägga hur LO-ledningen ställer sig till dessa frågor.

Innan jag lämnar den ekonomiska politiken, måste jag med några ord beröra skattefrågan, som vid sidan av frågorna om löner och priser nu är det mest brännande problemet i arbetarhemmen. Jag tänker där inte endast på de indirekta skatterna, som ju ha stor andel i prisstegringarna, utan också på de direkta skatterna.

Nu höjes överallt den kommunala uttaxeringen — i Stockholm, där högern och folkpartiet regera, med inte mindre än 2 kronor 50 öre per skattekrona. Redan detta är en mycket hård belastning för de mindre inkomsttagarna. Därtill kommer att den statliga skatten nu drabbar arbetarna betydligt hårdare än den gjorde tidigare. Höjningen av penninglönerna ha medfört — trots att den inte hål-

lit jämna steg med levnadskostnadernas stegring — att arbetarna på grund av skatteskalornas utformning nu få avstå en större del av sina inkomster till skatter än vad som avsågs när 1948 års skattereform genomfördes. Hela denna reform blir mer och mer illusorisk. Meningen var ju att lyfta över en skattebörda på 200 miljoner från de mindre inkomsttagarna och lägga den på de bärkraftiga. Men resultatet har blivit ett stegrat skattetryck också för de små inkomsttagarna. Här bör en ändring genomföras, antingen genom att de skattefria avdragen höjas eller genom att skatteskalorna omarbetas med hänsyn till de förändringar i penningvärdet som inträffat sedan skattereformen genomfördes.

Till sist, herr talman, några ord om det utrikespolitiska läget, som ändå är av livsavgörande betydelse för vårt folk och för vår nation. Jag skulle önska, att regeringspartierna och kommunisterna kunde komma fram till en gemensam linje i de utrikespolitiska frågorna. Vissa tecken tyda på att detta kanske är möjligt.

Den 2 oktober, alltså dagen efter regeringsombildningen, höll utrikesministern i Strömstad ett tal, som jag fann mycket intressant, framför allt därför att grundtonen i talet i mycket sammanfaller med vad vi kommunister många gånger ha framfört. Jag fäste mig särskilt vid utrikesministerns varningar för den utvecklingstendens som kan spåras inom Förenta Nationerna. Enligt referat i tidningspressen uttryckte herr Undén detta på följande sätt: »När vi tänker på vår ställning i FN och solidaritetspolitiken, gör vi en bestämd distinktion mellan framtidshägringen av en kollektiv säkerhetsorganisation och en militärallians, som har sin spets riktad mot ett visst land eller en grupp av länder. Vi vill inte att FN skall utvecklas till ett annex till Atlantpakten.» Och han fortsatte något senare i sitt tal med att säga: »Vi uppmärksammar att de tre rikerna, som vid det senaste krigets slut var onskans makter i världen, vilka måste för all framtid avrustas, nu sex

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

år senare uppmuntras att snarast rusta upp.»

Herr talman! Jag har ingenting att invända mot dessa värderingar, och om de uttrycka regeringens gemensamma uppfattning, vilket jag förmodar, finnas förutsättningar för att kommunisterna och regeringspartierna kunna komma på en gemensam linje i fråga om Förenta Nationerna och uppgifterna inom denna organisation. Villkoret är naturligtvis att de muntliga deklarationerna följas av praktiska handlingar. Hittills har det tyvärr varit en stor klyfta mellan regeringens deklarationer och den praktiska politiken på detta område. Denna klyfta måste försvinna.

Alla känna säkert oro inför det rådande internationella läget, som kännetecknas av maktkamp och en tilltagande spänning i relationerna mellan olika stater. Man kan inte komma ifrån att krigsförberedelser fortgå i segrat tempo och att Sveriges läge försämras för varje dag som går. Upprustningen av Västtyskland och de krigsbaser, som byggas i Norge, i Danmark och på Island, utgöra ett direkt hot också mot vårt land. Sverige blir allt mer inringat i söder, väster och norr av militära baser för landstridskrafter, för krigsflottor och för strategiskt bombflyg. Det är en realitet som det skulle vara dårskap att blunda för.

Vårt land har proklamerat en alliansfri linje i utrikespolitiken. Vi tillhöra inte några militära allianser, och vi ha enligt regeringens försäkringar inte heller för avsikt att ingå sådana. Denna allmänna linje för utrikespolitiken ha vi kommunisterna understött, och vi göra det alltjämt. Men alltefter som krigsförberedelserna fortskrider, så tränger sig den frågan fram: Räcker det med att vi proklamera alliansfrihet? Kan den proklamerade alliansfriheten garantera Sveriges fred, om kriget kommer? Jag tror inte det, främst därför att Norge och Danmark allt mer byggas ut till militära fästningar och basplatser. I denna situation tror jag inte vi kunna avvärja krigshotet eller kriget enbart genom att säga: Vi vilja inte vara med! Erfä-

renheten har visat, att krigsförande regeringar inte ta hänsyn till sådana deklamationer från ett land som råkar ligga i vägen för de strategiska planer som utarbetas.

Därför menar jag, att vi måste göra någonting redan nu för att hjälpa till att hindra ett nytt krigsutbrott. Vi måste stödja de krafter i världen som vilja få till stånd en anda i det mellanfolkliga samarbetet som tar sikte på förhandlingar i stället för maktkamp och våldspolitik. Detta är den enda säkra väg som kan rädda Svergies folk från krigets katastrof. Stormakterna måste bringas att förhandla, om freden skall bevaras.

Sverige är visserligen en liten nation, men hela världen vet, att vi önska fredens bevarande, och därför tror jag att det skulle ha betydelse, om vårt land skulle lägga sin tyngd — även om den är relativt liten — i vågskålen för förhandlingar mellan stormakterna i stället för maktpolitik.

Det talas i regeringsprogrammet om att »samarbetet mellan de nordiska länderna bör ytterligare utbyggas». Jag är för ett sådant samarbete, om det tar sikte på fredens bevarande, om Nordens folk sammansvetsas till en bastion för fred — *mot* maktpolitik och *mot* krigsallianser. Det finns en stark opinion för detta bland folken i alla Nordens länder. Om några veckor komma vi att få bevittna ett uttryck härför, då män och kvinnor av olika politiska uppfattningar mötas i Stockholm på en nordisk konferens, som, enligt en inbjudan som publicerats, kommer att diskutera frågan om möjligheterna till samförstånd mellan folken i stället för maktpolitik.

Jag tycker, herr talman, att Sveriges regering borde hälsa detta initiativ med tillfredsställelse och önska Nordens fredsvänner välkomna till Sveriges huvudstad.

Jag vill slutligen endast tillägga, att om folken i olika länder kunna genomdriva kravet om förhandlingar, i första hand mellan stormakterna, då få vi slut på både det heta och det kalla kriget, då få vi avspänning i världen, slut på de vanvettiga rustningarna, som bli allt

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

mer ruinerande och som äro den främsta orsaken till massornas ekonomiska svårigheter både i vårt land och i andra länder.

Herr NORDENSON: Eftersom det nu är mycket länge sedan riksdagen var samlad, skall jag, herr talman, tillåta mig betrakta denna remissdebatt såsom en mer omfattande sådan och ta upp även en fråga, som inte berör de föreliggande propositionerna.

Jag skulle vilja knyta några reflexioner till Kejnekommitténs betänkande. Det var med stor tillfredsställelse man tog del av kommitténs uttalande, att vad som framkommit icke var ägnat att rubba medborgarnas förtroende för myndigheternas oberoende och självständighet. Men samtidigt måste man konstatera, att kommissionen ansett sig böra helt redovisa det framkomna undersökningsmaterialet, trots att detta delvis bort undanhållas allmänheten såsom ägnat att lända enskild person till men. Hänsynen till privatlivets helgd fick här vika för det starka intresset att lämna allmänheten fullständig upplysning.

Man kan mycket väl förstå kommissionens önskan att slå ned det våldsamma ryktessmideriet definitivt genom att publicera alla inhämtade fakta. Men fråga är, om inte kommissionen överskattat faktas möjligheter att vinna bättre gehör än ryktena och uttränga dessa hos vissa delar av allmänheten.

Vi ha tyvärr fått se det kusliga skådespelet, hur personer, som själva ropat efter klarhet, i stället för att med tillfredsställelse hälsa kommissionens tillsättande så gott som omedelbart satt i gång en kampanj för att misstänkliggöra vissa medlemmar av kommissionen. Anklagelserna framfördes på så bred bas och med sådan intensitet, att Kungl. Maj:t som bekant fann sig föranlåten uppdraga åt JK att undersöka de framställda beskyllningarna. JK förordnade rådmän Tammelinska att verkställa utredningen.

Den Tammelinska utredningen, som

framlades i början av juli, är, herr talman, ett av de kusligaste dokument, som jag har sett i tryck på svenska språket. Icke som om någon anmärkning kunde riktas mot utredningen eller utredningsmannen. Tvärtom, utredningen är utomordentligt grundlig och samvetsgrann. Men den visar, hur lättsinnigt människor kunna utsprida och vidarebefordra rykten utan annan fattbar motiveering än önskan att misstänkliggöra andra personer. H. C. Andersens saga om fjädern som blev fem höns är en robust verklighetsskildring jämfört med de anklagelser, som under denna rykteskampanj riktats mot de utpekade medlemmarna. När man läser igenom den Tammelinska utredningen, finner man att anklagelserna ha haft mindre än ett fjun, knappast ens ett dammkorn, till sakligt underlag.

Redan i och för sig är den undersökningsmetod, som tillämpats genom kommissionens tillsättande, diskutabel, men detta är ännu mera fallet med redovisningsmetoden. Jag vill i detta sammanhang understryka, att samhället i sin strävan att skydda den enskilde medborgarens person, hans privatliv och allmänna integritet tillgripit en rad av lagbestämmelser. Vi ha i första hand regeringsformen § 16 till den enskildes skydd. Strafflagens bestämmelse om att bevisning ej får äga rum vid ärekränkning är ett klart utslag av strävan att skydda medborgarnas goda namn och rykte. Vi ha vidare bestämmelsen om tystnadsplikt för advokat och präst för vad som meddelats i förtroende och bestämmelsen om skydd mot hemfridsbrott och om brevhemlighet. Sekretesslagens förbud mot utlämnande av handling, som kan vara menlig för enskild person, går i samma riktning. Det kan för övrigt förtjäna nämnas, att i artikel 12 i Förenta Nationernas förklaring om de mänskliga rättigheterna står, att ingen får utsättas för angrepp på sitt privatliv, sitt hem, sin korrespondens och ej heller till ära och anseende.

Det är sålunda uppenbarligen en åtgärd i strid mot andan i vår lagstiftning, när en persons privatliv utlämnas

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

till allmänheten, såsom skett i kommissionens betänkande. Nu vill jag, herr talman, *icke* rikta någon anmärkning mot kommissionens ledamöter. Jag är fullkomligt övertygad om att dessa varit på det klara med sakens innebörd och att de tagit detta steg först efter mycket noggrann omprövning och gjort det i den övertygelsen, att saken därmed bäst skulle bringas ur världen och att detta vore värt offret. Men när man ser, hur kommissionens blotta utnämning kommer ryktessmiderierna att riktas mot kommissionens egna ledamöter, som dock äro av regeringen med all möjlig omsorg och oväld utsedda förtroendemän, måste man bli mer än betänksam.

Nästan ännu hemskare blir det, när man finner att även den Tammelinska utredningen med sitt förintande material tycks ha lämnat ryktessmidarna oberörda, att döma av uttalanden i pressen. Förmodligen är det endast ryktessmidarnas överfulla sysselsättning med kommissionsledamöterna som hindrat dem att även kasta sig över herr Tammelin. Hade detta skett, hade regeringen antagligen fått sätta till ytterligare en utredning, och så hade väl snart alla möjliga myndigheter varit indragna i härvan.

Inför detta måste man fråga sig, om vi icke med denna undersökningsmetod och vidsträckt publicitet slagit in på fel väg. Tillsättandet av denna specialkommission innebär en extraordinär judiciell åtgärd. Den har tillgripits med bästa avsikter. Men när man finner, att den trots all möjlig objektivitet och publicitet inte lyckats dämpa ryktesspridningen, frågar man sig: Tjänar det något till att tillgripa extraordinära medel? Är det inte lika bra eller bättre, att vi återgå till den väg som lagen i fall som detta anvisar, nämligen att saken hänvisas till JK? En av honom verkställd utredning — låt vara att den skulle ha fått ske under ryktessmidarnas smutskastning — och ett därpå grundat omdöme, som avgives utan att de berörda enskilda personernas privatliv blottställdes, borde i alla fall kunna ge omdömesgilla medborgare en grund-

val för sin bedömning. Jag tvivlar på att det är möjligt att komma längre. Detta fall har visat att mot vissa människors misstänksamhet och förtal kan ingen publicitet och intet blottande av fakta skyddas, därför att ryktessmideriet hos dem ytterst bottnar i en vilja att misstänkliggöra.

Mot bakgrunden av vad som skett tillåter jag mig, herr talman, att uttala ett önskemål. Låt oss i framtiden slippa extraordinära judiciella förfaranden av detta slag och i stället gå den väg, som lagen anger, och vid handläggning av ärenden av detta slag bibehålla skyddet för den enskilde medborgarens personliga integritet!

Jag skall nu gå över till de ekonomiska frågorna.

I den samhällsekonomiska debatten är det egentligen två problem, som dominera. Det ena är: hur skall en kreditåstramning åstadkommas?, och det andra därmed sammanhängande problemet är: skall räntan vara bunden eller rörlig? Att en kreditåstramning bör åstadkommas, synes man vara ense om, men i fråga om vägarna att nå den skils man åt.

Vi hävda från högerhåll, att man bör gå den klassiska vägen: göra penningtillgången knapp genom att riksbanken ej släpper ut medel. Härför fordras, att riksbanken undviker obligationsköp i marknaden, att statlig upplåning i riksbanken ej äger rum samt att en allmän återhållsamhet i kreditgivning genomföres. Kort sammanfattat innebär programmet, att riksbanken iakttar återhållsamhet i fråga om tillhandahållandet av betalningsmedel. Härtill svaras nu från det andra lägret: Då stiger räntan. Ja, då acceptera vi denna rörlighet som den nödvändiga och naturliga konsekvensen av en riktig politik.

Det är kreditåstramningen som är det fundamentala. Ränteförskjutningen är den ofrånkomliga konsekvensen. Ränteglidningen är icke det centrala medlet, utan en konsekvens av andra nödvändiga åtgärder.

Från finansministerns och bankofullmäktigemajoritetens sida vänder man

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

helt och hållet på problemet och säger: »Visserligen vilja vi ha en kreditåtstramning, men vi vilja icke under några omständigheter ta den följdverkan, som heter rörlig ränta.» Det viktigaste blir inte längre att nå det uppställda målet — kreditåtstramning — utan att framför allt undvika en otrevlig konsekvens.

Räntan måste vara fast, säger man. Med kreditåtstramningen får det sedan utveckla sig så som omständigheterna medgiva. Målet får man söka trassla sig till på omvägar. Kritistrecket den fixa räntan får inte överskridas. I stället söker man komma fram genom att rulla upp hela regleringsapparaten. Man sätter in punktskatter än här än där, investeringskatt den ena dagen, investeringsavgift den andra, skärpta kassareservbestämmelser och nu till sist lagförslag om räntekontroll och om kvotering av krediterna. Det är idel detalj- och specialregleringar, men inga generella medel.

Men samtidigt med dessa specialrestriktioner fortsätter man i den heliga fixa räntans namn att från riksbankens sida släppa ut pengar på marknaden. Från den 1 januari till den 1 oktober i år har tillgången på penningmedel totalt ökats med, såvitt jag kan räkna ut, ca 380 miljoner. Vad vi än kunna säga om en dylik politik — med konsekvens och verklighetssinne har den föga att skaffa.

Jag skulle vilja, herr talman, med en liknelse belysa vårt läge och regeringens politik. Jag tänker mig ett land, där det är ont om vatten, men där det är nödvändigt att bevattna jorden för att få skördar. Allt vatten samlas i en stor centralreservoar, liksom riksbanken har hand om våra penningmedel, och vattnet fördelas ut från centralbehållaren till underbehållare ute i landet, varifrån vattnet sedan distribueras ut till förbrukarna, odlarna, alldeles som våra banker tillhandahålla pengar till näringslivet. Så kommer det av någon anledning ut för mycket vatten, så att odlingarna snedvridas och vattentillgången måste strypas till. Men ledningen vid centralcisternen vill inte hålla igen, inte vrida till hu-

udkranen. Där har man en gång för alla bestämt, att kranen skall stå i ett visst läge. Vattnet flödar lika rikligt ut till lokalcisternerna, och så ålägger man deras handhavare att sköta regleringen.

Denna taktik att skjuta över sitt eget uppdrag och ansvar på andra påminner mig om en liten söt dansk skolhistoria.

En pappa fick under en längre tid varje lördag en hälsning från sin pojkes skola genom en anteckning i pojken anmärkningsbok. Där stod varje gång: »Den lille Fritz har ikke kunnet sin tabelle.» När detta upprepats en fyra, fem gånger, skrev pappan stilla och försynt tillbaka: »Vill De da ikke være så venlig og lære den lille Fritz hans tabelle.»

Nu ha vi liksom lille Fritz' pappa i flera år stilla och försynt ifrågasatt: Hur skulle det vara, om riksbanken själv höll tillbaka penningflödet vid huvudeisternen? Men nej, kranen skall stå i ett visst läge. Det får icke rubbas. Vad gör man i stället? Jo, nu har man kommit så långt, att man lägger fram lagförslag om att gubbarna vid huvudeisternen skola sitta och bestämma i detalj, hur kranarna skola ställas in runt om i landet vid lokalcisternerna, och bestämma, att den konsumenten skall få vatten men inte den, och den litet mer och den litet mindre. Regeringen har tidigare uttalat den parollen, att man borde söka komma ifrån detaljregleringar och komma över till generella regleringar. Man söker enligt min mening på ett fullkomligt parodiskt sätt realisera parollen.

Vi ha, såsom jag nyss sade, framfört våra synpunkter på samma stilla och försynta sätt som lille Fritz' pappa. Jag bara frågar mig, om vi anslagit rätta tonen. För mig känns denna fråga alldeles särskilt aktuell. Jag har ju blivit förebrädd här att jag talar så stelt, högtidligt och överklassfint, och jag skall därför tillåta mig, herr talman, att för ett litet ögonblick tala drastiskt. Jag vill säga till finansministern — jag hoppas att den hälsningen framföres till honom — i hans egenskap av mer eller mindre självgjord diktator över riksbanken: »Låt bli att pilla med småkranarna, dra till huvudkranen för fan i våld!»

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Jag skall, herr talman, nu återgå till mera korrekta former och uppta några andra synpunkter, som framförts i debatten.

I diskussionen om räntan har man icke utan ett visst darr på rösten framhållit, att en räntestegring bara skulle gynna den store kapitalägaren och icke den lille, som bara skulle få obehag och olägenheter av skilda slag. Vidare vore det så synd om stackars skuldsatta människor, om de skulle få betala högre ränta.

Nu är det till att börja med så, att skiljelinjen i fråga om fördelar och nackdelar vid räntans rörlighet inte går mellan den store kapitalägaren och den lille, utan mellan den som har realkapital i form av hus, gårdar, skog, fabriker eller andel i industriföretag i form av aktier å ena sidan och å andra sidan dem som äga kapital i form av penningfordringar, obligationer, reverser, banktillgodohavanden och försäkringar. För de förra medför inflationen, vare sig exempelvis en gård är stor eller liten, att denna kapitaltillgång stiger i värde för varje gång penningen genom inflationen faller i värde. För dem, som ha sådana tillgångar, är inflationen en åtminstone tillfällig fördel. Den person, som däremot har ett kapital i nominellt penningbelopp, förlorar genom varje inflationsvåg, som går ut över penningvärdet, en motsvarande procent av sitt kapital. Det är honom, som inflationen verkligen drabbar. Realkapitalägaren får genom inflationen sin förmögenhet ökad, penningkapitalägaren får sin förmögenhet minskad. Genom att räntan är fix hindras den senare från att få en åtminstone partiell kompensations för vad han förlorar i kapital. Han missgynnas direkt genom lågräntepolitiken. Om vi nu betänka, att de stora kapitalägarna i vida övervägande grad ha sina tillgångar placerade i realkapital, ofta därtill med upplånade medel, medan de små besparingsinnehavarna som regel ha sitt i form av penningfordringar, finna vi att en inflation närmast gynnar storkapitalet och hårt drabbar småkapitalet.

Går man nu över till den skuldsatte,

förhåller det sig på det sättet — om jag ett ögonblick bortser från att det naturligtvis alltid är tråkigt för en person att vara skuldsatt och att det ofta är mycket synd om honom — att under inflationstider är det i varje fall mycket mindre synd om den skuldsatte än i tider med ett stabilt penningvärde, ty med varje inflationsvåg minskar det reala värdet på hans skuld i motsvarande grad. Få vi, som vi tyvärr kanske måste räkna med, upprepade sänkningar i vårt penningvärde på låt oss säga tio procent varje gång, har också var och en, som har en skuld, fått sin skuldbörda minskad varje gång med samma procent. Det är ingen dålig present.

Det förefaller mig, som om det skulle vara ganska rättvist, att den skuldsatte finge betala en högre ränta på sitt i realiteten minskade lån, särskilt som detta skulle betyda, att innehavaren av ett tillgodohavande i en sparbank finge en liten förbättring i avkastningen på sitt i samma veva procentuellt lika mycket reducerade kapital. Om man sålunda vill anlägga sociala och rättvisesynpunkter på ränteproblemet, synes det mig alldeles uppenbart, att det är den rörliga och icke den låsta räntepolitiken, som tillgodoser detta önskemål i inflationstider.

Nu förstår jag att alla regeringsanhängare i sitt stilla sinne invända: »Ja, men om räntan stiger, stiger hyran.» Därtill vill jag säga, att den nuvarande låsta bostadspolitiken icke kan upprätthållas, om vi så småningom vilja komma till en sund och naturlig balans på detta område. Det går inte att uppehålla en orubbad hyresnivå i gamla hus och få en ständigt stegrad nivå i de efter hand nybyggda husen. Vad ligger det för övrigt för social rättvisa i att för den, som bor i en gammal lägenhet, hyran vid varje inflationsvåg blir en mindre procent av hans inkomst, medan de, som få flytta in i nya hus, få betala en procentuellt efter hand allt större andel av sin inkomst i hyra?

Med nuvarande låga hyresnivå i gamla bostäder skapa vi en efterfrågan på bostadsmarknaden, som blir så stor, att vi med de ständigt stegrade byggnadskost-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

naderna helt enkelt inte komma att kunna tillfredsställa behovet. Om vi sålunda utöka dogmen om den heliga fixa räntan med dogmen om den heliga fixa hyran, ha vi därmed sört för att vi med allra största sannolikhet aldrig kunna få någon verkligt tillfredsställande lösning av bostadsfrågan här i landet. Vi komma i varje fall inte till en sund och naturlig balans, kanske inte ens till en stel skenbalans.

Jag skulle vilja beröra även ett annat resonemang, som förts i pressen på sista tiden. Det gäller en diskussion, som pågått mellan regeringsorganet och Svenska Dagbladet om högerns önskningsar i den ekonomiska utvecklingen. Morgon-Tidningen har med utgångspunkt från en artikel för tre år sedan av professor Montgomery, där han framhöll angelägenheten av kreditåtstramande åtgärder för att förhindra inflationen, ansett sig kunna utläsa att herr Montgomery förordade arbetslöshet, fastän detta ord inte ens förekom i artikeln.

Sedan har Morgon-Tidningen under denna höst i en rad artiklar sökt leda i bevis att högern vill ha arbetslöshet, och en stor arbetslöshet, förmodligen av 1930-talets typ. Men i realiteten har från högerns sida förordats en dämpning av högkonjunkturen. Om detta nu skulle vara så förkastligt, vad skola vi då säga om finansministern, som är ansvarig för vår ekonomiska politik och för de åtgärder han förordar? Han förordar investeringskatt, skärpta kreditrestriktioner och punktskatter, men om alla dessa åtgärder sätts in någorlunda kraftigt, få de till resultat minskad efterfrågan på varor och en därmed minskad sysselsättning för dem, som tillverka dessa varor, eller ytterst en viss arbetslöshet. Sanningen är att inte blott om man följer högerns intentioner utan även om man genomför vad regeringen säger sig sträva till, kommer man till en minskad sysselsättning. Det är bara ett demagogiskt trick att beteckna detta samma tillstånd som stor och samhällsskadlig arbetslöshet, när det förordas av högern, men som ett samhällsnyttigt tillstånd, när det förordas av regeringen. Som exempel

kan ju nämnas att regeringen genom den mycket hårda chokladskatten pressat ned konsumtionen av choklad så djupt, att vissa företag ha måst stoppa tillverkningsen, ett står till och med inför konkurshot, och det har uppstått klar arbetslöshet på sina håll. Vi ha ansett att chokladskatten är för hög, och om någon ställt till med arbetslöshet här, låt vara på ett begränsat område, är det regeringen.

Sanningen, som man tycks vara så ytterst angelägen att dölja, är att alla de åtgärder, som förordas av regeringen för att dirigera näringslivet och för att få grepp om inflationen, i sina konsekvenser måste medföra nedsatt sysselsättning och, om de drivas långt, även arbetslöshet. Allt tal i annan riktning är camouflage. Samtidigt vet regeringen mycket väl, att oppositionen är lika klart inställd som regeringen på att undvika en förödande massarbetslöshet, och den arbetslöshet, som uppkommer vid en dämpad konjunktur, vilja vi alla handlägga så, att man i största möjliga utsträckning lindrar svårigheterna för de arbetslösa och underlättar den nödvändiga omställningen av arbetskraften till andra näringsgrenar. En verklig motsättning existerar icke på detta område mellan de olika partierna utom möjligen i deras fantasi, för vilka skapandet av demagogiskt matnyttiga motsättningar är angelägnare än problemens vettiga lösning.

Det felaktiga och ohållbara i regeringens inställning synes mig vara att man vill ha både den överfulla sysselsättningens och den dämpade sysselsättningens fördelar och samtidigt slippa bådas nackdelar. Men detta är ett verklighetsfrämmande önsketänkande. Det är den lille prinsens inställning, när han skulle välja mellan att åka och gå. Lille prinsen svarade, att han ville både åka och gå. Skola vi komma ur våra svårigheter och komma till en verkligt sund och fri balans i vårt ekonomiska liv, måste vi aldeles säkert underkasta oss en hel del obehag och uppoffringar. Den politik, som förts, har i så många avseenden snedvridit utvecklingen, att vi inte kun-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

na vrida förhållandena rätt utan att det medför besvärligheter och smärtsamma påfrestningar för alla samhällsgrupper. Och i det sammanhanget skulle jag vilja göra några reflexioner till den situation, som uppkommit genom regeringskoalitionen.

Det vore förljuget att icke erkänna, att bondeförbundets ställningstagande känns som ett mycket hårt slag för den övriga borgerligheten. Säkerligen har bondeförbundet trots och hoppats att med detta kunna tillförsäkra sig och borgerligheten vissa modifikationer i den fortsatta politiken, men dessa ha i varje fall hittills inte redovisats.

Stående ensamt med en knapp majoritet och med en enhetlig oppositionsfront emot sig skulle det socialdemokratiska partiet vara tvunget att taga väsentliga hänsyn till oppositionen i den riktiga känslan, att dess knappa majoritet lätt kan förvandlas till en minoritet. Att socialdemokraterna ha känt detta, framgår av deras tidigare villighet att förhandla med de borgerliga partiernas ledning om linjerna för en fortsatt politik. Nu ha socialdemokraterna genom koalitionen fått trygghet för att länge kunna sitta vid makten, och i trygghetens skugga växer självsäkerheten. Vi fråga oss nu icke utan oro: Hur mycket kommer den gröna koalitionsbrodern att orka hävda sig inför den självsäkerheten?

Saken har också en annan sida. Vad som skall göras nu är att möta och dämpa inflationen. Och som jag nyss framhöll, äro alla åtgärder, som verka mot inflation, obehagliga för praktiskt taget alla samhällsgrupper, sedda på kort sikt, och medföra goda verkningar först på lång sikt. En inflationistisk utveckling har däremot alltid vissa omedelbara, behagliga verkningar för en del grupper och verkar lockande för dem: löneförhöjningar för anställda, prishöjningar för varuförsäljaren o. s. v. Olägenheterna visa sig för dem först på längre sikt. Därav följer, att inflationsdämpande åtgärder kräva förståelse från alla grupper för att kunna genomföras. Det är enligt min mening därför

som så starka skäl tala för att i inflationstider ha en samlingsregering.

Nu ha vi i stället fått två utpräglade intressepartier, som slagit sig samman för att leda utvecklingen. Det är då ganska naturligt, om andra samhällsgrupper, som inte känna sig företrädde i koalitionen, såsom tjänstemän, företagare m. fl., skola känna sig oroliga och med all makt söka göra sina intressen gällande. Oron är naturligtvis inte heller oberättigad. Med mycket stor sannolikhet kan man räkna ut att den gröna koalitionsbrodern kommer att sörja för vissa höjningar av livsmedelspriserna, och den röda brodern ser till, att arbetargrupperna få kompensation. Övriga grupper måste hårt sätta in sina krafter på att också få kompensation, och därmed kommer en kapplöpning lätt i gång. De nödvändiga åtgärderna i nuvarande läge kräva, såsom jag framhöll, vädjanden till hela svenska folket att ta på sig de med inflationsbekämpandet förenade obehagen och olägenheterna. Men den för dessa vädjanden värdefullaste bakgrunden är om vi ha en samlingsregering eller åtminstone en samverkan över hela linjen mellan de demokratiska partierna. Jag måste därför, herr talman, uttala den tron att koalitionen knappast har befordrat möjligbeterna att bekämpa inflationen, utan genom en skarpare uppdelning av de olika intressegrupperna i samhället snarare avlägsnat oss från det mest angelägna målet för vår ekonomiska politik, nämligen bevarandet av kronans värde.

Vi inom oppositionspartierna ha nu så länge mött socialdemokraternas ständigt talrikare röda stoppsignaler i samhällslivets vägkorsningar och trafikknutar, att vi gripits av en djup längtan att få komma åter till det fria samhällslivets gröna trafiksignaler. Nu ha vi fått ett grönt inslag i trafikledningen genom koalitionen, men trots detta häva vi samma suck av besvikelse som affischören i Strindbergs drömspel, när han äntligen fick den gröna sänkhäv, som han i årtal längtat efter: »Grönt skulle det vara, men inte *det* gröna.»

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Herr ARRHÉN: Herr förste vice talman! Det har nyligen i Amerika kommit ut en bok med titeln Science and common sense, skriven av professorn vid Yale-universitetet James B. Conant. Han ställer där frågan: »Varför ha vi vetenskap?» Han svarar, att det land, som vill vara främst, *måste* ha den bästa vetenskapen och tekniken.

Det har ibland under de senare årens debatt om den nya skolan förefallit, som om det här i landet förelåg en ganska stor enighet om utbildningens betydelse inte bara för ett folks andliga utan även för dess materiella standard. Det är möjligt att erinra sig åtskilliga majestätiska formuleringar av den arten icke blott ur skolutredningens utan även skolkommisionens betänkanden. Vad som brister oss i kvantitet måste vi ersätta med kvalitet. Ingen har haft något att invända mot en dylik formulering, som för övrigt präglats av en tidigare högerledare. Det synes alltså råda enighet om målsättningen.

Utvecklingen inom vårt skolväsende under de senaste åren låter ana, att vi ha att vänta en stegrad examination av studenter eller med dem jämställda. Vi ha just nu inom denna kategori, om jag medräknar alla som här kunna komma i fråga, över 7 000 årligen. Man har anledning förmoda, att denna siffra till 1960 kommer att höjas till 11 å 13 tusen. Det är inte tu tal om att vi ha behov av ett så stort antal. De ur utbildningssynpunkt kvalificerade yrkena kräva för varje år som går ett allt större antal aspiranter. Vårt samhälle har behov av flera läkare, tandläkare, jurister, lärare, officerare, ingenjörer o. s. v. hela yrkesskalan igenom. Vad vi kunna se är, att studentantalet på de senaste 20 åren ökat i jämn takt, från t. ex. 1930 med 3 290 till 7 142 i fjol. Läget synes vara kännetecknat därav, att det icke blir en brist på elever, som sätter en gräns för utvecklingstakten, utan fastmera skolväsendets förmåga i olika avseenden att leda eleverna mot det bildningsmål, som de eftersträva.

Det är här som vi ha den svaga punkten. Vi ha nu en längre tid svävat ut i

allmänna talesätt om vikten av att nyorganisera våra skolformer, och vi ha på papperet t. o. m. gjort det, men utan att samtidigt se till att de olika skolformernas organisatoriska ramar vidgades och försågos med nytt levande innehåll. Det är detta, som nu hämnar sig. Inför den anstormning, som under de senaste åren kännetecknat situationen inom den högre skolan, har den visserligen hittills bestått provet men endast tack vare en plikttrohet och en lojalitet hos sina lärarkårer, som torde vara enastående och värd både beundran och erkännande från samhällets sida. Man har gjort sin tjänst trots avsevärt sänkt reallön och en mångdubblad arbetsbörda. Detta har hittills kunnat gå för sig, men det går inte att få nytt folk till yrket på sådana villkor, om inte genomgripande åtgärder vidtagas och vidtagas snabbt.

I det sammanhanget kan det vara värt att erinra sig statskontorets famösa uttalande den 24 maj 1948: »I motsats till skolöverstyrelsen hyser statskontoret den bestämda uppfattningen att en ökning (av läroverkslärarnas arbetsbörda) varken är omotiverad eller obillig.» Man ansåg, vilket sedermera motsades av arbetstidsutredningen, att läroverkslärarna ej ens närmade sig den arbetsbörda, som bars upp av andra statstjänstemän eller 1 800 arbetstimmar per år. Härvidlag föreligger nu som bekant en utredning av fil. mag. Jonas Orring, som visar, att genomsnittet arbetstimmar för en läroverkslärare är 2 017 timmar, ett resultat, som ej kan jävas av någon, som är bekant med förhållandena.

Det har i den svenska riksdagen under de senaste åren varit mycket svårt att få gehör för just den synpunkten, att läget nu är sådant, att det är fara i dröjsmål. Lärarbristen vid de högre skolorna omfattar emellertid i dag en tiondel av den totala undervisningen vid samrealskolorna, nära en tredjedel av undervisningen vid de högre folkskolorna och en femtedel av undervisningen vid de kommunala mellanskolorna. För Norrlands vidkommande kunna siffrorna som bekant fördubblas.

Vad som nu främst är av behov är att

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

få fram nya lärarkrafter både för den fungerande skolan och för den planlagda enhetsskolan. Av skäl, som jag ej här skall gå in på, blir det omöjligt att under de närmaste åren upprätthålla de traditionella kraven på den högre skolans lärare. Men det måste samtidigt vara livsviktigt för standarden på denna skola, att man eftersträvar att få så många som möjligt in i arbetet, vilka uppfylla de fordringar, som man hittills ansett nödvändiga. Det är nu en gång så, att det är av oändligt värde för en lärare att veta mycket, som han inte direkt behöver veta. Att, som statskontoret velat göra, tala om risker för en överproduktion är en synpunkt, som inte har med verkligheten att skaffa, om man nämligen menar, att enhetsskolan skall lämna sitt drömstadium och träda ut i livet.

Det är därför man måste djupt beklaga, att icke våra universitet och högskolor för dagen stå så rustade, som vore önskvärt för att kunna motsvara de krav, som den studerande ungdomen ställer på dem. Herr Andrén snuddade i sitt anförande vid det problemet. Stockholms högskolas studenter ha för sin del sagt ifrån nyligen. De ha gjort det vid flera tillfällen tidigare under de senaste åren i skrivelser till myndigheterna men utan att ha fått beaktande för sina synpunkter. De ha denna gång gjort en »expo» av sina klagomål — en i sig strålande tanke — och demonstrera därmed, fastän de väluppfostrat nog inte säga det högt, de underlåtenhetssynder, som riksdag och regering gjort sig skyldiga till. Det är särskilt beklagligt, att bristfälligheterna synas vara värst inom den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Man har där ingen möjlighet att fördubbla kurserna, och det betyder för studenterna förlängd och därmed fördyrad utbildningstid. Det är vemodigt men på något sätt ett uttryck för den bristande överensstämmelsen mellan vad vi stå och prata i det här huset och vad vi omsätta i handling, att universitetsberedningen angivit siffran 15 som den lämpliga för deltagare i den humanistiska fakultetens proseminarier. På Stockholms högskola pendlar siffran för

närvarande mellan 70 och 100! I studentkårens skrivelse till Konungen heter det bl. a.: »Det numera kroniska krisläget för högskolan drabbar ej endast forskningen och forskningspersonalen utan i hög grad även undervisningen och studenterna.» Man vill också gärna instämma i följande formulering: »Vad som under några få år försummas för tillgodoseende av den högre undervisningens och forskningens elementära behov, kan för årtionden framåt få svåra konsekvenser exempelvis för undervisningen vid läroverken och för den allmänna ekonomiska och tekniska utvecklingen i samhället.» Rektor Harald Cramér vid samma högskola har uttryckt sin mening så, att han anser att »de utgifter, som ägnas åt att förbättra den högsta utbildningen för landets ungdom och åt att bättre tillvarata våra forskarbegåvningar, i varje statsfinansiellt läge — även det nuvarande — måste representera en placering med tillräckligt god framtida avkastning för att göra det till en dålig affär att uppskjuta den». Professor Cramérs syn på dessa ting står i god överensstämmelse med den amerikanske professors, som jag talade om i början av mitt anförande.

Hur mycket kultur ha vi råd med? Så har frågan ställts. Är kulturbudgeten en utgiftspost av lyxkaraktär? Är inte den högre utbildningen helt enkelt den nödvändiga förutsättningen för en fortsatt välståndsutveckling? Alla dessa frågor ha säkerligen också den s. k. långtidsutredningen ställt sig — om också icke i de här valda ordalagen — och för sin del stannat för att starkt understryka vikten av ökade investeringar till den högre undervisningen. Jag har försport, att regeringen delar långtidsutredningens allmänna syn på dessa ting, och detta ter sig, om så verkligen är fallet, lovande. Men vad som krävs är handling mera än platoniskt erkännande. För närvarande representera universitet och högskolor tydligen flaskhalsar, som dämna upp utvecklingen inom hela den sektor, där vi möta skolor av olika slag från de högre ned till småskolorna. Ett

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

kinesiskt ordspråk talar om det förnuf-tiga i att man inför det sjuka trädet ej nöjer sig med att röra om bland gre-narna, att man ägnar sin omsorg åt röt-terna. I det här sammanhanget bör intresset främst inriktas på de läroan-stalter, som utbilda lärare. Få vi dem ej snabbt, löper hela vårt undervis-ningsväsende risken att taga svårbotlig skada.

Det talades i stockholmsstudenternas inlaga om ett »numera kroniskt kris-läge». Endels som en följd av de förhål-landen, som jag hittills uppehållit mig vid, endels på grund av andra orsaker kunna vi även tala om en krisartad lär-arbrist. Jag har redan snuddat vid detta problem och skall återkomma till det. Tyvärr förhåller det sig på ett likartat sätt, om man ser närmare på lokalfrå-gorna inom skolväsendet över huvud taget över hela landet. Skolöverstyrelsen har nyligen inlämnat sina petita rö-rande bl. a. folkskolans byggnadsbehov för nästa budgetår. Man framhåller, att styrelsen »under de senaste åren i olika sammanhang haft grundad anledning att med skärpa framhålla, att skolans lo-kalbrist på många håll är av rent kata-strofartad natur. De senaste årens be-gränsade skolbyggnadsverksamhet har medfört en så omfattande ackumulering av byggnadsbehoven, att situationen för såväl de kommunala som de statliga skol-myndigheterna ofta ter sig hopplös och omöjlig att bemästra. I många städer och andra tätorter ha skolanläggningar icke fått uppföras i samma takt som bostads-beståndet och befolkningsunderlaget ökat. På landsbygden ha önskvärda och sedan länge av kommunerna beslutade centraliseringsanordningar på grund av lokalbrist icke i tillräcklig omfattning kunnat genomföras. För såväl städer som landsbygd gäller, att utdömda skol-lokaler och olämpliga provisoriska un-dervisningslokaler i orcade antal äro i användning.»

Detta vill med andra ord säga, att de groteska undervisningslokalerna på och omkring Observatoriehöjden i Stock-holm ha sin motsvarighet ute i landet både i folkskolor och — kan man till-

foga — i många, många, ja, de flesta av våra läroverk.

Särskilt är det s. k. etappbygget för-kastligt. Statsutskottet påpekade i våras, att etappbygget leder till fördyringar för kommunerna, och långtidsutredning-en har för sin del med all rätt rekommenderat en omprövning av de nuva-rande byggnadskvoterna.

Det är väl, mina damer och herrar, ta-lande nog, att totalkostnaderna för bygg-nadsföretag, till vilka statsbidrag ännu ej beviljats men där utredningsarbetet fortskridit så långt, att de varit eller äro föremål för skolöverstyrelsens prövning, i nuvarande stund äro 925 miljoner kron-or eller i det närmaste en miljard. Vid allmänna läroverk och kommunala skolor är motsvarande siffra 157,5 miljo-ner kronor och för de högre folkskolor-nor 3,4 miljoner kronor. Dessutom föreliggande aktuella byggnadsbehov för semi-narier, folkhögskolor, praktiska mellan-skolor, blind- och dövstumskoleväsen-det samt folkbiblioteken. Allt detta, herr andre vice talman, kan sägas utgöra ett bevis för hur vi feldisponerat våra till-gångar under de senaste åren. Absolut oundgängliga behov i ett civiliserat sam-hälle ha fått stå tillbaka för mera um-bärliga eller sådana man kunnat kosta på sig, om det visat sig, sedan det ound-gängliga fått sitt, att man haft råd med dem.

Jag har tidigare talat om lärarbristen. Jag har gjort det många gånger i denna kammare. Läget är i dag därvid-lag så, att prognosen för perioden 1951—1956 visar ett nyrekryteringsbehov av 4 680 lärare, en ökning med 50 procent av det behov av 2 950, som skolöverstyrelsen beräknade för perioden 1948—1953. Jag har tidigare sagt, att jag er-känner, att en så stor brist icke kan klaras av utan en väsentlig sänkning av standarden på lärarna. Läroverken kunn-a för ögonblicket inte tänkas få mer än 186 filosofie magistrar om året, d. v. s. 70 procent av det utbildade antalet 268, men behovet blir 1953 705, ungefär 70 % av 1 000, och 1956 behöva vi en total-produktion av 1 700 filosofie magistrar för att läroverken skulle få sina 1 190

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

eller 70 procent. Dessa siffror avslöja ju läget. I ett anförande inför Sveriges läroverkslärares kongress i augusti detta år yttrade undervisningsrådet Karl Kärre bl. a.: »Vi ha — — — å ena sidan inom läroverken — — — en bristsituation, som under de närmaste åren förvärras för varje år som går och som redan för ett par år hotar att anta direkt katastrofkaraktär — på vissa orter har den ju redan gjort det.»

Vad kan man då göra? Jag skall inte i dag ge mig in på de provisoriska åtgärder, som brukas diskuteras i detta sammanhang. Jag skall bara hålla fast vid vad jag tidigare här i dag betecknat som betydelsefullt, nämligen att få så många som möjligt av de välkvalificerade att ägna sig åt läraryrket. Men då uppställer sig ju också den frågan: Hur betar man sig för att få dem aktiverade? Vi kunna kanske återigen lyssna till undervisningsrådet Kärre i det nyss nämnda uttalandet i Uppsala: »Läroverkslärares måste göras i lönsamhets-hänseende jämställd med andra intellektuella levnadsbanor med motsvarande krav på utbildning. Om så sker är jag för min del optimist i fråga om tillströmningen till läroverken. — — — Rekryteringsfrågan är ingalunda bara en avlöningsfråga men utan lönefrågans snara och tillfredsställande lösning fruktar jag, att vi ändå komma i ett dödläge med allvarigare konsekvenser. — — — Ju förmånligare en snar lönerreglering för läroverkslärares blir, desto större bör — — — tillströmningen till läroverken beräknas kunna bli, och desto mindre blir då behovet av speciella provisoriska krisåtgärder.»

Det finns på detta område, säger en annan man ur skolans värld, många hypoteser och antaganden: »Det finns dock ett faktum, som jag vet med absolut säkerhet. Om läroverkslärares löner inte höjas så kraftigt, att de kunna uthärda en konkurrens med de löner, vilka på arbetsmarknaden i övrigt bjudas högt kvalificerade, väl utbildade tjänstemän i centrala nyckelpositioner, kommer aldrig den intellektuella eliten av vårt lands ungdom att söka sig till

läroverksläraresbanan. Vilja vi täcka bristen på läroverkslärares med hjälp av kvalificerad personal — med andra ord sagt, vilja vi bibehålla den högre skolan vid dess nuvarande standard, måste läroverkslärares löner höjas.» Detta uttalande har gjorts av en lärare som står den nya generationen närmare än vad jag gör. Han torde veta, vad han talar om.

Vart vi i dag vända oss på den arbetande skolans område, grina alltså orden brist, kris och katastrof emot oss. Det kanske kommer som en obehaglig överraskning för många, som inte ha så mycket reda på hur förhållandena äro inom den arbetande skolans värld, och som en överraskning för dem, som i fjol voro med och beslutade om en ny skola. Det är uppenbart, att tiden rider fort på det här området. Enhetsskolans stora problem blir att snarast möjligt få fram en lösning av yrkesundervisningen samt att, likaledes så snabbt som möjligt, acceptera tanken på en differentiering av elevmaterialet, varom skolans egna män numera, redan ett år efter diskussionen i fjol, synas vara rörande eniga. Just nu gäller det att se till att vad vi ha håller ihop. Jag kan icke här — det förbjuder väl mig mitt yrke — tillgripa drastiska formuleringar av den art, som min vän herr Nordenson nyss använde sig av, då han åkallade den fule, utan jag får nöja mig med mera svarvade formuleringar. Men det är faktiskt så att huset håller på att rämna. Det räcker inte att, som vi hittills gjort, söka täta sprickorna med klistreremсор.

Läget är på sitt sätt dramatiskt, och tanken kan göra en avstickare till det mer eller mindre antika scenmaskineriet vid kungl. dramatiska teatern i Stockholm. Det talas här om risken för ett tekniskt sammanbrott. Även där är det fråga om ett sammanbrott alltså, där uppgiften ter sig som att 1951 köra en bil från 1908. Något liknande är situationen vid många av våra läroverk, som i allt för stort antal arbeta i en miljö och med en utrustning, som i allt väsentligt stått oförändrad sedan sekel-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

skiftet. Det duger verkligen inte längre att måla vackra kulisser och tala vackert. I salongen ha vi föräldrar till en ny generation, och de ha all anledning att följa våra handlingar eller vår uraktlåtenhet att handla med vaksam uppmärksamhet.

Jag har, herr talman, i mitt anföran- de berört lokalbristen samt lärarbristen och i samband därmed frågan om läroverkslärarnas löner. Då vi i dag ha det oförmodade och oväntade tillfället att möta en ny ecklesiastikminister, vore det säkerligen för många av stort intresse att få höra honom deklarerera sin uppfattning om dessa spörsmål. Man skulle exempelvis gärna vilja veta, om det är sin egen linje, herr statsrådet ämnar följa, i någon mån känd från särskilda utskottets arbete i fjol, eller om den till äventyrs blir påverkad av de originella synpunkter på kulturfrågorna, som i olika avseenden bruka anläggas av herr Rubbestad och andra mera eller mindre bevingade väsen ur bondeförbundets krets. Svaren äro av vikt för de närmast berörda parterna, kommunalmän ute i våra bygder, föräldrarna i tusentals hem och lärarna själva. Det är den ena sidan av saken. Den andra består däri att svaren ha betydelse också för hela vårt samhälles möjligheter att hävda sig, att ge sitt bästa i arbetsliv och vardagsgärning. Det är med tacksamhet som jag fått höra, att statsrådet är benägen att vid ett senare tillfälle under dagens debatt göra uttalanden på det här området. Jag motser dessa uttalanden med mycket stort intresse. Ty det är ju så, herr talman, att vi ha vetenskap och vidgad kunskap icke för att snobba med dem i sällskapslivet, utan vi behöva dem i vårt vardagsliv. De äro de bästa verktygen, de bästa medel, som vi äga för att höja vårt folk i såväl materiellt som andligt hänseende. Men om vi äro eniga om det, så böra vi väl också i handling visa, att vi ställa oss denna nya insikt till efterrättelse. Det räcker icke längre med en läpparnas bekännelse. Vi stå inför en katastrof och måste se till, att skadeverkningarna bli så små som möjligt.

Detta är vår plikt i främsta rummet mot barnen och deras föräldrar men även mot framtiden i det samhälle, som vi alla möda oss om att tjäna.

Herr LINDBLOM: Herr talman! I propositionen nr 220 har man på s. 52 angivit åtta punkter, som skola utgöra riktlinjerna för den ekonomiska politikens fullföljande under den närmaste tiden. Jag skall, herr talman, endast ta upp den första punkten i denna lista, där det talas om fortsatt byggnadsreglering. Frågan om byggnadsregleringen kommer sannolikt upp senare i annat sammanhang, när vi få en proposition till riksdagen angående förlängning av byggnadstillståndslagen. Men eftersom den är upptagen här — ehuru den icke är närmare motiverad i själva propositionen — och eftersom denna fråga varit föremål för en viss diskussion i pressen under den senaste tiden, anser jag att det kan vara lämpligt att också beröra den i denna remissdebatt.

Bostadsutredningen har i sitt betänkande varit inne på detta spörsmål på så sätt, att man har redovisat vilka förändringar som ha inträffat under detta år beträffande utnyttjandet av byggnadskvoterna. Om jag lägger ihop både egnahemsbyggare och sådana som bygga flerfamiljshus, visar denna statistik, att företagare som avböjt byggnadstillstånd under första halvåret 1951 utgöra närmare 400, och företagare som påbörjat byggnadsarbete under första halvåret 1951 men därefter avbrutit det samma utgöra något över 20. Vidare ha vi ungefär 225 företagare, som avböjt hittills medgiven placering på turordningsförslag för andra halvåret 1951. Sedan har ett större antal av andra skäl anmält tveksamhet i fråga om utnyttjande av byggnadskvoterna.

Detta är ett förhållande, som vi naturligtvis måste beakta. Nu är det klart att den ökning av byggnadskostnader, som har ägt rum under den sista tiden, i det fallet kan vara den mest avgörande faktorn, men även andra orsaker kanske kunna bidra. Det är möj-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

ligt att därest de subventioner genomfö-
ras, som äro angivna i propositionen
nr 217, situationen kan bli något bättre.
Jag skulle dock vilja hemställa, att
man allvarligt övervägde, om inte tiden
nu vore inne att lätta ytterligare på
byggnadsregleringen. Vad som än göres
i det kommande i fråga om subventio-
ner, så tror jag inte att man kan räkna
med att det kommer att bli någon större
efterfrågan, då det gäller utnyttjande av
byggnadskvoterna. Jag syftar givetvis
inte till att man skall helt upphäva
byggnadsregleringen. Jag tror inte att
det är möjligt. Men man kan tänka sig
att man tar en del av byggnadsreglering-
en, den som berör själva bostadsbyggan-
det, och om man nu inte vill ta hela det
skiktet, kunde man tänka sig en viss del
av detsamma, exempelvis endast flerfam-
iljshusen eller också en- och tvåfam-
iljshusen, vilket som nu kunde anses
mest lämpligt. Jag tror att det skulle ha
en mycket stor psykologisk effekt, om
man på detta område kunde vidta åtgär-
der, som innebure en viss lättnad.

Som invändning mot ett sådant steg
anföres då bristen på material och ar-
betskraft. Jag undrar om man inte ser
det här problemet alltför mycket från
Stockholms horisont. Skola vi vänta med
regleringarnas och restriktionernas upp-
hävande, till dess att man byggt ifatt
stockholmsbehovet och får fram ett bo-
stadsöverskott i Stockholm, tror jag att
vi få vänta både tio och tjugu år. Jag
kan icke tänka mig att det är alldeles
nödvändigt att låta sockholmsförhållan-
dena få så avgöra läget i övriga delar
av landet, att man inte för dessa om-
råden kan vidta vissa åtgärder. Läget
ter sig inte alldeles lika ute i landet.
Det är inte otänkbart att många i tätör-
ternas ute i landet omedelbara närhet
skulle kunna bygga på billig tomtmark,
kanske med utnyttjande delvis av egen
arbetskraft, kanske också utan att be-
gära statens stöd. På så sätt skulle
många tätorter kunna avlasta åtminstone
en viss del av de bostadssökande, som
finnas inom dessa orter. Det är väl inte
onaturligt att man i dessa samhällen får
åka några kilometer till och från ar-

betsplatsen, när många andra i storstä-
derna få dagligen sitta på spårvagnar,
bussar och tåg en timme och mer varje
dag. Och om dessa byggen komma till
stånd på landsbygden utan ekonomisk
risk för staten och utan att inkräkta på
andra byggen, varför skulle man inte
unna landsbygdens folk litet modernare
lägenheter? Varför skola de endast vara
förbehållna städernas befolkning?

Jag tror att det är nödvändigt att ta
litet djärvare tag på detta område. Man
kan råka ut för ett vanetänkande, som
gör att man aldrig vågar ta några djärva
steg, ett restriktions- och regleringstän-
kande, som gör att alla förmenta hinder
få alltför stora proportioner. Låt oss vå-
ga något för friheten. Kanske skall det
visa sig att det gick bättre än man vän-
tade sig.

Man skulle således enligt min propä
till den nuvarande byggnadsreglerings-
lagen lägga någon eller några punkter
till de fjorton olika undantag, som nu
redan finnas i lagen. Det torde, som
sagt, bli anledning att återkomma till
frågan i annat sammanhang, men jag
har velat redan nu rekommendera djär-
vare grepp, då det gäller att utforma
propositionen om förlängning av nu gäl-
lande lag om byggnadstillstånd. Jag tror
att det är värt att allvarligt övervägas.

Enligt verkställda utredningar ha
byggnadstiderna förlängts den senaste
tiden. Då man tidigare kunde räkna
med en byggnadstid av åtta månader,
måste man nu räkna med tretton måna-
der. Utredningen har redovisat resulta-
tet av en undersökning härom i följande
ord: »Från andra kvartalet 1949 till and-
ra kvartalet 1951 har i fråga om inflytt-
ningsfärdiga lägenheter byggnadstiden
förlängts från genomsnittligt 8,1 till 12,5
månader, d. v. s. med cirka 50 procent.»
Det är ingen tvekan om att detta inne-
bär en avsevärd stegring av byggnads-
kostnaderna med ty åtföljande högre hy-
ror. Jag vet inte i vad mån regleringen
som sådan kan vara en bidragande or-
sak till detta förhållande. Det ligger
dock i regleringens väsen att ett bygge
skall igångsättas inom viss tid. Det kan
tänkas att man måste sätta i gång ett

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

bygge för att få behålla sin tilldelning, även om detsamma inte i alla delar var så väl förberett. Vare nu därmed hur som helst, alla vägar måste prövas för att kunna bringa ned byggnadskostnaderna samt undanröja alla hinder för ett ökat bostadsbyggande.

Det har många gånger sagts från regeringens sida, att man icke skall bibehålla restriktionerna en dag längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Jag vill sluta med en fråga: Är det oundgängligen nödvändigt att alltjämt bibehålla byggnadsregleringen i hela dess nuvarande omfattning?

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Herr Nordenson, som stod här för en stund sedan i talarstolen, tyckte inte om det gröna färginslaget i koalitionsregeringen. Det var inte den rätta färgen, sade han, och jag kan förstå att bondeförbundet inte har den rätta färgen i högerens ögon. Även jag anser att det hade varit bättre, om det hade gått att bilda en samlingsregering. Men vi veta ju alla, att det var oöverstigliga hinder i vägen för den planen.

Herr Andrén, som inledde dagens debatt, gick in på en smula historieskrivning för bondeförbundets del. Man fick det intrycket, när han talade om år 1936, att bondeförbundet skulle ha en gammal böjelse för att gå i koalition med socialdemokraterna i regeringsställning. Jag vill påminna herr Andrén om att den främsta orsaken till att herr Pehrsson-Bramstorp då måste gå i koalition med socialdemokraterna var högerens bristande effektivitet under 1936 års valstrid. Bondeförbundet hade en vacker framgång och vann nära 70 000 röster i landet. Högern däremot förlorade över 70 000 röster. Med en sådan bundsförvant på den borgerliga sidan kunde inte bondeförbundet ensamt rädaställningen, utan det blev socialdemokratisk majoritet. Jag skulle också kunna erinra herr Andrén om att 1932 var högern det parti, som främst bidrog till att det långvariga socialdemokratiska regerandet började. Det var näm-

ligen högern, som då föreslog att socialdemokraterna skulle få bilda regering, under det att bondeförbundet gjorde stora ansträngningar för att åstadkomma en borgerlig koalitionsregering efter 1932 års val. Jag tror att vi böra vara litet försiktigare med historieskrivningen, herr Andrén. Herr Andrén var nog inte här 1932 utan var väl då i Göteborg och skötte sin professur, men jag är övertygad om att han sedan dess tagit reda på hur utvecklingen gick.

Herr talman! Vad dagens propositioner angår, är det inte min sak att försvara dem. Det får regeringen göra. Jag skall i alla fall säga några ord om de förslag, som äro framlagda.

Ingen är väl glad åt en ny fullmaktslag. Det vore ju önskvärt att allt som är krisbetonat kunde avvecklas snarast möjligt. Man undrar därför inte på att ränteregleringslagen mött ett så starkt motstånd under remissvandringen. Har man som alternativ en räntestegring av större format, är denna beredskapslagstiftning enligt min mening dock att föredraga. Det framhålles i propositionen, att om lagen inte användes för att etablera en räntereglering ur balans med marknadsläget, försvagas de anmärkningar av ekonomisk natur, som riktats mot förslaget. Det är väl också klart efter erfarenheterna från både första och andra världskriget, att statliga regleringar endast i begränsad utsträckning kunna användas för att påverka marknadsläget.

Bankinspektörens förslag om fastlåsning av räntan på bostadskreditmarknaden med mer eller mindre fri räntebildning på alla andra områden tycks ha stoppats i papperskorgen, jag hoppas definitivt. Enligt uppgifter i pressen skulle folkpartiets ledning under sommarens politiska överläggningar som en kompromiss ha föreslagit att låta räntan stiga men subventionera bort dess verkan på hyrorna. Det är väl i sak samma tanke, som framfördes av bankinspektören. Innebörden är att sedan den ömtåliga bostadskreditmarknaden frikopplats, skulle näringslivet i övrigt få bära alla olägenheterna av en hög

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

räntepolitik. Det skulle verkligen ha varit en kompromiss av det sämre slaget.

Förslaget om investeringsavgift blir i många fall en dryg påлага för näringslivet, icke minst för jordbruket. Herr Andrén har nysst erinrat om att det bland annat träffar jordbrukets maskinanskaffning, som ju är nödvändig på grund av den mekanisering, som måste fortsätta med hänsyn till arbetskraftsbristen. Jag tror dock inte att några allvarliga missnöjesyttringar äro att vänta från jordbrukets företrädare. När man på något håll försökt påstå, att jordbrukarna nog gärna vilja vara med om att bekämpa inflationen bara inte åtgärderna gå ut över dem själva, är detta en helt orättvis förvrängning. Jag vet inte, om det finns någon folkgrupp, som tycker om nya skatter — det skulle i så fall vara en aldeles ny erfarenhet — men jordbrukarna äro i hög grad medvetna om riskerna av en fortsatt inflation och beredda att lämna sin medverkan vid bekämpandet av densamma. Herr Ohlon yttrade någonting om att koalitionen skulle bli dyr för Sveriges land, om den skulle verka främjande för inflationen. Det vet herr Ohlon lika bra som alla andra, att ett av de viktigaste skälen till att koalitionen bildades just var att man ville ge regeringen tillräcklig styrka för att bekämpa inflationen. Att bönderna skulle stå likgiltiga i denna fråga, därför att penningvärdeförsämring är detsamma som avbetalning på hypoteken, är en gammal agitationsfras av gottköpstyp, som man borde kunna slippa höra. Ingen priskontroll tycks kunna hejda prisstegringen på förnödenheter som jordbrukarna måste köpa, och löneglidningen träffar i första hand och mest kännbart småföretagen, dit jordbruket och skogsbruket höra.

Investeringsavgiften är för jordbrukets del enligt min mening avgjort att föredraga framför en större räntehöjning, ty att räntehöjningen måste vara kraftig för att påverka investeringarna med de förväntningar som råda borde väl nu alla vara på det klara med. Tallet om en mycket liten räntehöjning,

som skulle åstadkomma underverk, bör vara moget att skrinläggas vid det här laget.

Vad beträffar det väntade förslaget om avsättningar till investeringskonto för skog, hade jag naturligtvis helst sett, att avsättningarna kunnat göras frivilliga, men jag skall inte göra någon invändning mot tvångsmässigheten i nuvarande situation, för att ingen skall kunna säga att vi skogsägare inte vilja vara med om åtgärder, som gå ut över oss själva. Eftersom jag sedan flera år tillbaka motionerat och tjatat på finansministrarna om investeringsfonder för skogsbruk så ofta jag anständigtvis kunnat göra det, vill jag emellertid uttala den förhoppningen, att de nu aktuella bestämmelserna omformas till en lagstiftning om frivilliga avsättningar, så snart krisläget övervunnits.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Herr talman! Det är ganska påtagligt att denna remissdebatt har mattats något på grund av den diskussion som fördes förra veckan angående förslaget till extra bilskatt. En hel del av missnöjet har redan hunnit att komma in i riksdagsprotokollen, och man har inte så mycket kvar av det som eljest antagligen skulle ha framförts här i dag. Debatten förefaller faktiskt mattare än de vi bruka ha i första kammaren.

Herr Andrén började med att ironisera över den koalitionen, som nu finns mellan socialdemokraterna och bondeförbundet i regeringsställning, och herr Ohlon spann något litet på samma tråd. Attityden påminner i mångt och mycket om den försmäddade friarens, som efter att ha haft stadigt sällskap med sin utvalda under någon tid och räknat med att det hela skulle utmynna i ett förbund för framtiden helt plötsligt finner, att flickan slagit följe med någon annan. I en sådan situation finns det ingen måtta på all den uselhet som den försmäddade anser sig böra utrusta både flickan och hennes nya sällskap med. Väl medveten om sin egen förträfflighet har

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

han svårt att fatta, att flickan kunnat föredraga någon annan framför honom själv. Han kan inte förklara det på annat sätt än som beroende på bristande omdömesförmåga hos vederbörande.

Högern och folkpartiet hade helt säkert räknat med en bestående borgerlig samling i oppositionsställning. Deras förargelse och besvikelse över att samlingen brutits och regeringsunderlaget stärkts är påtaglig. Det är kanske inte att förvåna sig över att högern och folkpartiet ha svårt att hålla inne med denna förargelse och besvikelse, ty det är klart att det inträffade för dem är ett streck i räkningen. Bondeförbundet har sjunkit i aktning hos högern och folkpartiet, som äro väl medvetna om sin egen förträfflighet och övertygade om att de borgerliga partierna ensamma ha nyckeln till de samhällsliga problemens lösning. Det är därför ganska förståeligt om de anse, att framtiden ter sig mera oroande för dem än tidigare, och om de inte vänta sig något gott av den samverkan som åstadkommits mellan socialdemokraterna och bondeförbundet; ur parlamentarisk synpunkt kan det väl inte riktas någon invändning mot att regeringsunderlaget stärkts.

Att dessa synpunkter skulle komma fram i dagens remissdebatt har varit väntat. Det har väl också varit ganska självklart, att den ekonomiska situationen i landet skulle bli huvudtemat i denna debatt liksom den varit det i tidigare debatter av liknande slag. Det är ett faktum som ingen vill eller kan förneka, att det finns vissa inflations-tendenser i den ekonomiska utvecklingen och att samtliga partier vilja bekämpa dessa inflationstendenser. Jag tror att vi alla äro fullständigt eniga om att det skulle vara till fördel för samhället och samtliga grupper, därest vi kunde finna någon form för att komma till rätta med inflationen i sådan utsträckning, att vi finge ett verkligt stillestånd och en verklig stabilitet i den ekonomiska utvecklingen. Men däremot ha vi aldrig lyckats åstadkomma någon enighet om medlen och metoderna i kampen mot inflationen.

Som tidigare lyser det också i dagens debatt igenom att högern och folkpartiet icke ha något annat radikalmedel att komma med än räntan. Räntan är den springande punkten i meningsbrytningarna, såvitt jag kan finna. Vi ha emellertid på vår sida den uppfattningen, att det borde vara möjligt att komma till rätta med en ofördelaktig utveckling på det ekonomiska fältet även med en bunden ränta, således med anslutning till den så kallade lågräntepolitiken.

Det är sant att vi lyckades relativt bra under kriget i vår kamp mot inflationen, ty prisstegringen under de sex krigsåren uppgick blott till omkring 35 procent. Indexsiffran vid krigets slut redovisades med talet 142 med 1935 som bas, medan pristalet redan vid krigsutbrottet var 108 eller 109. Vi hade följaktligen under krigsåren en ganska begränsad prisstegring, i synnerhet om vi jämföra den med den prisstegring som inträffade under första världskriget, då man rörde sig med helt andra siffror.

Efter krigsslutet och fram till nu ha följaktligen levnadskostnaderna stigit från talet 142 till jämnt 200, vilket ju icke kan betecknas såsom en tillfredsställande utveckling. Vi ha ju under dessa år inriktat våra ansträngningar på att hålla tillbaka inflationen och måste ändå konstatera, att de sex efterkrigsåren ha medfört en levnadskostnadshöjning, som är betydligt större än den vi hade under krigsåren. Att säga detta är icke detsamma som att erkänna att vi här i landet i dag skulle ha särskilt stora svårigheter inom de olika grupperna i samhället. Snarare tyder allt på att trots inflationen ha flertalet grupper i samhället fått det bättre. Det gäller företagarna, det gäller arbetarna, det gäller jordbrukarna, och det gäller också ett stora antal andra grupper i samhället, medan däremot de sparare, som äro hänvisade till att leva på ett mindre sparkapital, och pensionärer, som inte ha möjlighet att genom tillägg på sina pensioner få kompensation för levnadskostnadshöjningarna, ha kommit i svårigheter. Dessa människor få fak-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

tiskt bära ganska tunga bördor med den utveckling som vi nu ha.

När vi började stabiliseringssträvandena hösten 1947 efter att ha konstaterat att utvecklingen pekade i mindre gynnsam riktning och att våra under kriget hopsparade reserver inte skulle vara tillräckliga, kunde vi som underlag för våra stabiliseringssträvanden räkna med en sådan stabilitet i hela näringslivet, att vi utan vidare kunde säga, att det rådde sådana förhållanden inom företagarvärlden, för jordbruket, för arbetarna och i stort sett över hela fältet, att om vi kunde få till stånd en överenskommelse om gemensamma insatser för att nå stabilisering, kunde vi räkna med återhållsamhet över hela fältet och att inkomsterna för alla grupper skulle stabiliseras ungefär vid status quo. Dessa förutsättningar voro för handen både år 1948 och 1949, i varje fall tre fjärdedelar av år 1949. De voro faktiskt för handen ända fram till devalveringen i september 1949, då förhållandena i ganska stor utsträckning blevo omkastade. Då erhöilo exportindustrierna ett mycket gott handtag genom att de för sina exportvaror fingo i svenska kronor betydligt mer än tidigare, medan samtidigt importpriserna stego i motsvarande grad, och dessa kostnadsökningar föllo på konsumenterna. Det var inte längre riktigt samma förutsättningar för en återhållsamhet över hela linjen. Man kunde utan vidare räkna med att exportindustrierna skulle få en gynnsam konjunktur, medan däremot hemmamarknadsindustrierna, i den utsträckning som de arbetade med importerade varor, skulle få det något svårare. Trots de prognoser, som med denna bakgrund gjordes för år 1950, kommo vi ändå vid våra förhandlingar överens om en fortsatt stabilisering även under år 1950 på basis av subventioner för att hålla nere prisstegringen på grund av stigande importpriser. I fullt medvetande om att en sådan politik kunde föra med sig risker vid avvecklingen, som tänktes i samband med årsskiftet 1950—1951, valdes i alla fall denna politik.

Vi kunna väl konstatera i det statis-

tiska material, som nu föreligger, att prisutvecklingen och inkomstutvecklingen för de stora folkgrupperna varit relativt stabila under de år som stabiliseringssträvandena fullföljts, medan däremot under de sista åren inkomstutvecklingen för våra exportindustrier gick i höjden. Det blev större vinster i och med de kraftigt stegrade priserna. Man kunde väl redan då räkna med att dessa tendenser skulle återspeglas inte bara i form av ökade inkomster för företagen utan också i ökade vinster för alla dem som hade förbindelse med dessa näringar. Vi ha t. ex. kunnat konstatera stigande skogspriser och en tendens till stigande arbetslöner, om vi nu speciellt hålla oss till skogsindustrierna.

Devalveringen och Koreakriget ha sedermera fått återverkningar, som på många områden spolierat våra prognoser och alla våra ansträngningar för att komma till rätta med inflationen. Det är att förenkla hela frågeställningen, om man här som oppositionen säger, att allt är regeringens fel och att om regeringen hade velat välja det vapen, som högern och folkpartiet rekommendera i kampen mot inflationen, så skulle dessa inflationsartade tendenser utifrån kunnat hållas tillbaka. Jag är för övrigt inte övertygad om att oppositionen själv tror att man skulle kunna nå så stora resultat med räntevapnet. Vi hade helt säkert ändå i dag måst konstatera en prisutveckling av ungefär samma slag som den vi nu ha att inregistrera. Det är nämligen inte bara i Sverige, där vi haft en socialdemokratisk regering, som man kan utläsa sådana tendenser i den ekonomiska utvecklingen, utan de finnas snart sagt överallt. Det är impulser utifrån som ett litet land har svårt att komma till rätta med, och det förefaller faktiskt som om de stora med mycket betydande ekonomiska resurser utrustade länderna brottas med precis samma problem.

Ingen av de tidigare talarna här i dag har nämnt något om konjunkturinstitutets nu föreliggande höstrapport. Den innehåller siffror som inte alls ge belägg för att vi skulle ha några särskilda svå-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

righeter i dagens Sverige. Tvärtom ha vi fått det betydligt bättre än vad konjunkturinstitutet räknade med hösten 1950. Resultatet har blivit en hel miljard bättre än vad konjunkturinstitutet då utgick ifrån, och detta väl att märka i oförändrade priser räknat. Konjunkturinstitutet säger också, att produktivetsförbättringen inte har blivit sämre än beräknat, utan även i det avseendet ha prognoserna hållit. Följaktligen måste vi ha fått bättre resurser i samhället under år 1951 än vad man räknade med vid årsskiftet 1950—1951, och detta inte bara i pengar, som herr André'n nyss sade att vi fått för mycket av, medan han ansåg att vi fått för litet varor. Importsiffrorna för innevarande år visa nämligen att vi också fått in ganska mycket varor hit till landet. Utrikes-handels balans beräknas nämligen röra sig om en siffra som ligger över nio miljarder. I fråga om exporten väga naturligtvis de kraftiga prisstegringarna mycket, men man räknar ändå med att exportvolymen har ökat med fem eller sex procent. Eftersom importpriserna stigit mindre än exportpriserna, ha vi väl skäl för antagandet att vi fått betydligt mera in till landet än vad vi räknat med. I fråga om de beräkningar, som ha gjorts beträffande konsumtionen, säger konjunkturinstitutet, att vi ha importerat mera bilar än beräknat, men att man på vissa andra områden kan konstatera en återhållsamhet vid inköpen, och att det därför finns anledning att antaga att vi ha ökat våra lager och följaktligen fått större resurser i samhället under år 1951. Även om vi måste beklaga, att ett stort steg tagits på inflationens väg ha vi trots dessa ogynnsamma tendenser glädjen att kunna räkna med stigande resurser i samhället och ett bättre utfall av folkhushållet än det tidigare beräknade.

Vi måste dock ifrån arbetarsidan och löntagarna över huvud taget konstatera att utvecklingen icke givit oss någon del i de ökade resurser som återspeglas i konjunkturinstitutets rapport. Sannolikt få vi vid årets slut räkna med någon försämring i reallönen, som kanske

inte blir så stor genomsnittligt för hela året men som vid årsskiftet ändå torde uppgå till något mellan två och tre procent. Skulle vi haft vår andel i det förbättrade resultatet av handelsutbytet och den förbättrade produktiviteten, borde vi i stället ha fått en förbättrad reallön.

Nu kan man fråga sig vem som har fått det överskott som har uppkommit eller de förbättringar som kunna konstateras, då ju de stora löntagargrupperna inte fått något och tydligen inte heller jordbrukarna, eftersom skörden blir mindre än beräknat. Det måste vara några andra än löntagargrupperna som ha fått det överskott som ändå föreligger i folkhushållet för år 1951. Vi ha en ökning av valutareserven som inte är obetydlig. Den kommer kanske att uppgå till mellan 400 och 500 miljoner kronor, vilket ju är ett ganska gott resultat av vår strävan att öka reserverna för en tid då vi kunna komma i ett mera betryckt läge än för närvarande. Det kan också hända att vi på andra områden kunnat öka samhällets kapitalbildning, så att vi, när siffrorna föreligga, kunna konstatera att det allmänna tillgodoförts en del av de stora belopp som det här rör sig om. Men även om så är fallet, är det tydligt att exportnäringarna ha fått ganska mycket på sin lott. De ha delat med sig till skogsägarna, och det är möjligt att de också gett något till skogsarbetarna i form av löneglidning — vi ha inte tillräckligt siffermaterial för dagen för att kunna fastslå detta — men eftersom det rör sig om så avsevärda belopp är det väl ändå troligt att exportnäringarna ha ökat sina reserver i ganska stor utsträckning.

Herr Öhman citerade i sitt anförande i dag ett uttalande, som jag gjort vid ett tidigare tillfälle under året i en debatt i denna kammare och där jag konstaterade, att såväl beräkningarna som tendenserna i utvecklingen tydde på att vi inte skulle behöva räkna med nödvändigheten av en reallöneförsämring under året för löntagarnas vidkommande. Herr Öhman lär också ha sagt något om vad jag skulle ha yttrat på Landsorganisationens kongress, men det har jag inte fått an-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

tecknat. Han frågade mig emellertid, om jag och Landsorganisationens ledning vidhålla den ståndpunkt som jag gav uttryck för i denna debatt — jag tror det var den 4 april — och om Landsorganisationen och jag själv ha den uppfattningen att vi vid de kommande förhandlingarna böra anstränga oss för att få dels kompensation för den försämring, som inträffat för löntagarna innevarande år, i den mån den kan konstateras vid den tidpunkt då förhandlingarna äga rum, dels en rimlig höjning av lönerna och dessutom andel i det förbättrade produktionsresultat och de förbättrade resurser som föreligger. Jag kan utan vidare svara herr Öhman att jag vidhåller mitt yttrande den 4 april, att de beräkningar och tendenser, som då kunde spåras, inte gävo anledning att förmoda någon nödvändig försämring för löntagarna innevarande år. Jag tror att när vi nu kommit fram på höstsidan skall man med ännu större säkerhet kunna konstatera att någon nödvändig reallöneförsämring inte föreligger, utan att det snarare skulle ha funnits utrymme för en förbättring, som vi emellertid inte ha möjlighet att nu ta ut för innevarande år. Jag tror att jag kan ge uttryck för den bestämda förvisningen att både jag själv och landssekreteriatet och ledningen inom fackföreningsrörelsen äro inställda på att ansträngningarna vid årets avtalsrörelse skola inriktas på att få kompensation för det vi kunna ha gått miste om innevarande år i fråga om kompensation för levnadskostnadernas stegring. Jag tror också att vi komma att inrikta våra ansträngningar på att få ut en rimlig andel av den förbättring i produktionsresultatet som föreligger. Men jag vill samtidigt påpeka, att eftersom vinstutvecklingen och konjunkturen slå så olika på olika områden inom näringslivet, kan antagligen en sådan operation inte genomföras utan att det på vissa områden blir prisstegringar som en konsekvens av denna strävan. Även om det finns mycket stora marginaler inom exportindustrierna, äro vi medvetna om att det finns mindre marginaler inom hemmamarknadsindustrierna, inom livs-

medelsbranschen och i viss utsträckning även på jordbrukets område. Eftersom vi äro inställda på att begära inte bara kompensation för levnadskostnadshöjningarna och andel i det förbättrade produktionsresultatet inom exportindustrierna, utan äro nödsakade att låta våra krav gälla hela området för vårt näringsliv, blir det väl antagligen genomslag på de mera svaga områdena och följaktligen, jag hoppas att det skall kunna begränsas därtill, ytterligare ett litet tuffjät på inflationens väg, det vill säga att det kan bli ytterligare någon uppflytning av priserna.

Även om det, som det står i propositionen om investeringsavgift, vid de förhandlingar, som regeringen fört med arbetsmarknadens parter, har givits uttryck för en vilja till återhållsamhet i syfte att vinna stabilitet i prisutvecklingen, kan det inte få tolkas så, att vi exempelvis skulle vara beredda att prolänga avtalen för år 1952 eller att för vår del iakttaga återhållsamhet, om andra grupper i samhället skulle vara ointresserade av att iaktta motsvarande återhållsamhet. Vi räkna med att återhållsamheten skall kunna genomföras och kompletteras med vår naturliga strävan att hävda arbetarnas rätt till kompensation för de levnadskostnadshöjningar, som inte ha blivit kompenserade år 1951, och att också hävda deras rätt till en rättvis andel i det förbättrade produktionsresultat, som vi till synes komma att kunna konstatera för år 1951 och som beräknas kvarstå också för år 1952.

Herr talman! Vad angår de båda propositioner, som nu närmast skola remitteras, har Landsorganisationen tillstyrkt såväl investeringsavgift som räntekontroll. Vi ha inte varit smittade av de stora farhågor som man här har givit uttryck åt i dagens debatt. Vi tro icke att en räntekontroll skulle få katastrofartade verkningar för näringslivet och bankväsendet. Jag tror att det ligger betydande överdrifter i det talet. Landsorganisationen har tvärtom hyst farhågor både för att investeringsavgiften skall visa sig vara för knappt tilltagen för att få en verklig återhållande effekt och att det

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

här skisserade programmet för räntekontroll skall komma att visa sig verkningsslöst, när det gäller att hålla tillbaka kreditexpansionen i en tid då investeringsviljan är så utpräglad som den för närvarande är. Att investeringsviljan är så stor, har sin naturliga förklaring i att räntabiliteten inom näringslivet är god och att man har anledning att räkna med att detta förhållande skall bli bestående även under någon tid framåt åtminstone. Mot bakgrunden av svårigheterna på arbetsmarknaden har viljan att rationalisera företagen också sin naturliga förklaring. Jag tror dock för min del, som sagt, icke att det kommer att bli några katastrofverknningar om räntekontrollen sättes i kraft. Meningen är ju att investeringsavgiften skall uttagas omedelbart under nästkommande år, medan räntekontrollen skall sättas i kraft först om detta visar sig nödvändigt. Mina farhågor, herr talman, gå mer i den riktningen, att räntekontrollen antagligen i ett ytterligare spänt läge kommer att visa sig mindre effektiv.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Såsom väntat skylldes den föregående ärade talaren på Koreakriget såsom den utslagsgivande faktorn i utvecklingen av detta års ekonomiska politik. Men hur skall man då, såsom jag tillät mig säga i mitt förra anförande, förklara att prisstegringarna i vårt land under detta år varit större än i något annat med vårt land jämförbart land?

Jag har en sifferserie här, som visar levnadskostnadsutvecklingen i vissa länder under perioden från december 1950 till september 1951. Den visar att prisstegringarna uppgått till: i USA 4,5 procent, i Schweiz 5 procent, i England 10,3 procent, i Finland 10,4 procent, i Canada 11,1 procent, i Norge 12,5 procent, i Frankrike 12,7 procent och i Sverige 17 procent. Sverige ligger alltså högst på listan.

Om man sedan jämför de länder, som uppvisa de kraftigaste prisstegringarna, med de länder, som uppvisa de minsta prisstegringarna, finner man i flera fall,

att det är i de länder, vilka haft mest av regleringar och kontroll, som prisstegringarna varit störst, under det att i länder med ett mera fritt näringsliv prisökningarna varit mera måttliga.

Nu kan någon invända, att jag bara tagit med sifferserien från slutet av december; man borde ju i rättvisans namn räkna från Koreakrigets början, d. v. s. från juni 1950 till september 1951, och gör man det, så visar det sig verkligen att Frankrike är värre ute än vi, eftersom man ju där på grund av kända förhållanden hade en explosionsartad utveckling förra året, och att Norge ligger i paritet med oss. Men alla de andra länderna ligga fortfarande långt under. Man kan alltså icke skylla allt på Koreakriget.

Herr andre vice talmannen framhöll att inte någon av dagens talare tagit upp en sådan gynnsam faktor som att vår bytesbalans i år, jämförd med i fjol, visar en förbättring på inte mindre än 1 miljard kronor, räknat, såvitt jag är riktigt underrättad, i 1950 års mynt. Ja, det är en alldeles riktig anmärkning, men det beror på att man inte kan ta med allt i ett anförande. Men eftersom nu herr andre vice talmannen har fört denna fråga på tal, vill jag säga, att man inte får bygga alltför mycket på de gynnsamma terms of trade, som förekommit i vårt land under det sista året. Sannolikt är det en tillfällig företeelse, som inte kommer att fortbestå så länge — kanske 4 à 5 månader, kanske ett halvår, kanske 12 à 15 månader, därom veta vi ingenting.

Herr Strand gjorde gällande att vi inom folkpartiet, när det gäller att reglera utvecklingen på det ekonomiska området, inte hade någonting annat att komma med än räntan, men det är väl inte alldeles med verkligheten överensstämmande. Vi tänka oss räntan endast såsom en detalj i det hela. Och jag vill hänvisa till vad konjunkturinstitutets chef professor Lundberg säger i slutet av sin mördande kritik av det förslag till räntereglering, som framlagts av riksbanken. Han säger, att enligt hans mening kan den ifrågasatta skärpningen

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

av penningpolitiken över huvud taget inte bedömas utan att den inpassas och studeras som ett led i den allmänna ekonomiska politiken. Han säger vidare, att svagheten i nuvarande uppläggning av investeringspolitiken just består i att en rad nya kompletteringar — räntereglering, nya reservbestämmelser, investeringskatt — föreslås utan att man på ett systematiskt sätt tänker igenom hur de olika åtgärderna, både gamla och nya medel, på den ekonomiska politiken skola koordineras i gemensamt syfte.

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN** (kort genmäle): Herr talman! Jag vill begagna tillfället att omedelbart svara herr Ohlon på hans fråga beträffande prisstegringarna i vårt land sedan december föregående år. Han har själv varit inne på tanken, att det antagligen blir missvisande, om man bara tar hänsyn till den kortare tidsperioden, såsom han gjorde, och att man borde gå tillbaka till tidpunkten för devalveringen eller till Koreakrigets utbrott för att få fram mera rättvisande siffror, och det är väl också ett riktigt antagande. Man bör ju hålla i minnet, att priserna i Sverige höllos nere genom subventioner under hela år 1950 och att vi höllo tillbaka inkomstutvecklingen genom prolongering av avtalen. När sedan subventionerna togs bort och i lönerna skulle ingå kompensation för de levnadskostnadsstegringar, som inträtt eller kunde komma att inträda på grund av förändringen i vårt ekonomiska läge efter devalveringen, men också på grund av att priserna inte längre skulle hållas tillbaka genom subventioner, är det ganska naturligt att vi under denna korta tid måste notera en ganska kraftig prisstegring, som möjligen har gått långsammare i andra länder men kanske i dag har nått samma höjd.

Från dessa beräkningar — det vill jag vidare påpeka för herr Ohlon — skola Amerika och Schweiz helt undantagas, när det gäller verkningarna på grund av devalveringen. Dessa länder ha nämligen inte alls devalverat. Belgien,

Frankrike och även Italien ha devalverat mindre än Sverige, och dessa länder äro således inte heller riktigt i samma läge som vi. Över huvud taget tror jag inte att jämförelsematerialet blir så avskräckande för vårt lands vidkommande, om man tar hänsyn till dessa faktorer, som alldeles säkert ha haft sin betydelse.

Jag vill också påpeka, att jag i mitt anförande icke har sagt, att den ekonomiska politiken i vårt land har varit präglad av Koreakriget. Jag har sagt att prisutvecklingen naturligtvis har fått impulser också på grund av Koreakriget.

Jag kan naturligtvis hålla med herr Ohlon om att man inte i ett anförande i en remissdebatt kan ta med allt. Jag förmodar att han menade, att han inte kunnat ta med någonting av konjunkturinstitutets rapport, eftersom han inte nämnde några siffror eller gjorde några citat från denna rapport. Men eljest tycker jag ju, att 1 miljard alls inte är en bagatell, som man utan vidare kan utelämna. Även om man har klagomål att anföras skall man väl notera i sitt minne i varje fall någonting också av de goda sidorna och inte enbart de dåliga.

Herr **OHLON** (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att med tillfredsställelse få konstatera, att tack vare herr andre vice talmannen den gynnsamma utvecklingen av handelsutbytet nu verkligen har blivit allmänt känd.

Herr andre vice talmannen säger, att vi inte kunna jämföra prisstegringen i vårt land med vissa andra länder, eftersom vi hade kraftiga subventioner år 1949, och i dessa subventioner låg en latent prisstegring förborgad, som inte kom till uttryck på marknaden. Detta är alldeles riktigt. Men visar inte det just risken av att föra en subventionspolitik, som förr eller senare ändå kommer att spränga prisfördämningarna?

Vidare påpekade herr andre vice talmannen, att den kraftiga devalveringen av vår valuta för två år sedan var en verksamt bidragande faktor till prisstegringen. Det är också riktigt. Men

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

vad var anledningen till att vi måste devalvera så kraftigt? Jo, anledningen var att riksbanken icke, medan ännu tid var, i tillräcklig grad vårdat sig om vår valutaportfölj. Vi tvingades därför att devalvera så kraftigt och kommo på det sättet under inflytande av den internationella prisstegringen i mycket högre grad än vi annars hade behövt göra.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag begagnar tillfället att ta till orda efter detta replikskifte mellan herr Ohlon och herr Strand. Jag skulle nog vilja delta litet i den diskussionen.

Herr Strand gjorde alldeles riktigt den anmärkningen mot herr Ohlon, att han omsorgsfullt underlät att tala om de *ljusa* punkter som finnas i tavlån. Jag skall inte gå närmare in härpå, men jag kan inte låta bli att nämna, att professor Lundberg, som ju är en sådan mördande kritiker enligt herr Ohlon, häromdagen höll ett tal på Stockholms högskola, i vilket han kort och gott förklarade att vårt allmänna ekonomiska läge nu är bättre än någonsin. Nu har jag inte citerat detta för att instämma med honom. Jag bara säger, att det väl ligger mycket i vad han sade, men jag skulle samtidigt vilja påpeka, att professor Lundberg gärna tillspetsar sina meningar en smula, vilket vi också kunna minnas när vi komma över till diskussionen om ränteregleringen. Då kanske hans yttrande i den frågan inte blir så kolossalt mördande.

Vår allmänekonomiska utveckling har alltså i år varit gynnsam. Vi ha fått en kraftig påfyllning av våra lager och en ökning av vår valutareserv, som göra att vi stå med goda resurser inför det år som kommer. Men vi veta alla att tavlån också har sina mörka sidor. Den saken ha vi varit i tillfälle att diskutera tidigare, och det finns därför inte så stor anledning att uppehålla sig vid

den nu, men jag kan ändå inte underlåta att säga att den anpassning till världsprisnivån, som blev nödvändig, förde med sig besvikelser. Vi fingo en kraftigare prisstegring än vi hade räknat med, och trots att vi också fingo ett högre löneläge än vi hade räknat med, så fingo ändå inte löntagarna full kompensation, genomsnittligt sett, för kostnadsstegringen. Det är ju klart att denna penningvärdesförsämring hade en ogynnsam verkan på åtskilliga mindre grupper av pensionärer och kapitalägare. Det är ju inte tal om annat än att detta förhållande har varit besvärligt och att det helt naturligt skapat ett läge som medför sina svårigheter.

Nu har det sagts av herr Ohlon, att vi ha haft en mera ogynnsam utveckling på detta område än några andra med oss jämförbara länder. Detta är enligt mitt sätt att se ett vågat, för att inte säga lätt sinnigt, uttalande. Först och främst få vi alltid göra klart för oss att det är oerhört svårt att jämföra olika länder. Det finns så många omständigheter som inte lämpa sig för jämförelser. Jag bara fäster uppmärksamheten på att när herr Ohlon här säger att hans siffror visa, att det är de länder, som reglerat mest, som haft den starkaste prisutvecklingen, motsägs ju detta därav att exempelvis England haft en mindre prisstegring än vi. Ty herr Ohlon vill väl inte säga, att vi ha flera regleringar än man hittills haft i England? Där faller ju genast den anmärkningen bort.

Herr Ohlon talade också om Förenta staterna. Ja, herr Ohlon, om vi hade haft ett sådant läge här i Sverige, att vi hade kunnat förse oss med allt vad vi behövde inom vårt eget land och bara behövt importera en kvantitet, som motsvarar 3 procent av vår egen produktion, hade det inte varit så märkvärdigt att hålla priserna nere. Men låt oss bara ta Canada, där prisutvecklingen enligt mina siffror har varit 16 procent — herr Ohlin nämnde i andra kammaren siffran 18 procent, som han jämförde med våra 20. Om man då observerar att Canada icke devalverat, kan man väl

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

såga att utvecklingen varit ungefär likadana i Canada och i Sverige.

Gå vi över till Europa finns det på s. 8 i konjunkturinstitutets rapport en tabell över prisstegringarna, som visar att halva antalet länder i Europa haft högre prisstegring än Sverige och att fem länder haft mindre prisstegringar, bland dem England, som jag nyss talade om. I det sammanhanget skulle jag vilja fråga, om herr Ohlon exempelvis räknat ut, huruvida England har minskat sina subventioner på livsmedel och andra ting som påverka levnadskostnaderna i större utsträckning än vi ha gjort, eller tvärtom? Innan man svarat på den frågan kan man inte ha något omdöme om denna sak.

Sedan finns det tre länder, Belgien, Italien och Västtyskland, där priserna icke stigit lika mycket som i Sverige. När jag tar dessa länder som exempel, vill jag inte säga någonting om i vad mån de äro jämförbara med vårt land, men det finns framför allt en omständighet att fästa uppmärksamheten vid, och det är att det i alla dessa tre länder råder arbetslöshet. Det finns 200 000 arbetslösa i Belgien och ett par miljoner i vardera Västtyskland och Italien. Det är väl ganska naturligt, att om man har en så »lätt» arbetsmarknad måste det vara oerhört svårt för löntagarna att skaffa sig kompensation för prisstegringarna. Det är inte så enkelt att få höjda löner i länder med stor arbetslöshet.

Vad beträffar Schweiz, det klassiska exemplet, vill jag inte förneka att detta land på grund av många omständigheter har en mycket stark ekonomisk ställning, men man blir ändå litet funderad, när man närmare ser på siffrorna. Man finner nämligen, att under exempelvis år 1951 ha visserligen priserna i Schweiz stigit med icke mer än cirka 5 procent, men samtidigt ser man att lönerna ha stigit med endast 1 procent. Det är en oerhörd eftersläpning. Det har blivit en väsentligt större sänkning av levnadsstandarden för löntagare i Schweiz än för svenska löntagare.

Man kan naturligtvis fråga sig: Har

Schweiz också en »lätt» arbetsmarknad? Ja, om landet inte har det, så har det dock en lättreglerad arbetsmarknad. Schweiz förser sig nämligen i mycket stor utsträckning med arbetskraft från Italien; man har denna arbetskraft så länge man behöver den och så länge man vill ha den, och sedan låter man den gå tillbaka igen. Även på det sättet kan man skapa ett sådant läge på arbetsmarknaden, att det är svårt för löntagarna att skaffa sig kompensation.

Det kan alltså anföras åtskilliga omständigheter som göra, att de jämförelser man här gjort inte äro av den beskaffenheten, att de kunna tagas till intäkt för påståendet att utvecklingen i Sverige har varit bra mycket olyckligare än i andra länder. Jag tror inte vi vilja ha vare sig Belgiens, Västtysklands eller Italiens öde, och jag skulle nästan tro att Sveriges löntagare t. o. m. betacka sig för att få samma villkor som man har i Schweiz.

Vad som hänt i Sverige är, det kunna vi konstatera, att vi fått prisstegringar utifrån. Dessa prisstegringar ha sedan löntagarna helt naturligt försökt att få kompensation för genom lönestegringar, och dessa lönestegringar ha i sin tur skapat konsekvensprisstegringar. Det är ingenting annat som har inträffat, och det finns inga i nationalekonomisk mening inflatoriska faktorer, som påverkat vare sig priser eller löner i Sverige under det gångna året, helt enkelt därför att tillgången på resurser nu har varit större än efterfrågan; följaktligen har det inte på det sättet kunnat utlösas någon inflationistisk utveckling.

Jag kanske i detta sammanhang skulle säga till herr Ohlon, att visst är det riskabelt med subventionspolitik — den kommer förr eller senare igen. Men kanske folkpartiet ändå inte skall framträda såsom en principiell motståndare till subventionspolitiken? Det är en omständighet som jag om en liten stund skall återkomma till.

När herr Ohlon sade, att devalveringen var framkallad av vår vanskötsel av valutan och våra bristande valutareserver, kan jag, som var med när devalve-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

ringen bestämdes, deklarerar att den helt enkelt genomfördes därför att det svenska näringslivet icke trodde sig om att kunna möta den internationella konkurrens från de devalverande ländernas sida, som skulle uppstå om inte vi också devalverade. Det var det absoluta avgörande skälet för denna devalvering, och folkpartiets ledare var ju den främste propagandisten för devalveringen.

Dagens läge i vårt land är alltså på det ekonomiska området ganska tillfredsställande. Det är inte det som gör att vi måste försöka skärpa vår ekonomiska politik, utan det är de risker som kunna väntas i framtiden och som vi kunna se skuggan av. Vi kunna ta den internationella utvecklingen, som lätt kan leda till en ökad spänning, med påföljd att rustningsverksamheten i världen stiger och därmed också prisstegringen på råvaror, vidare de frågetecken vi ha i fråga om våra möjligheter att förse vår industri med råvaror, strategiska råvaror såsom metaller, svavel o. s. v., och slutligen inkomstutvecklingen, alltså frågan om vilka inkomster det svenska folket skall tillmäta sig självt under nästa år — huruvida dessa inkomster skola drivas till en sådan höjd, att de överstiga våra resurser och följaktligen leda till inflation, eller om de skola hållas inom ramen för de resurser som vi ha tillgängliga.

Av dessa riskmoment är det bara det sista, som vi ha någon möjlighet att påverka. Jag vill ju tillägga, att regeringen i själva verket inte har stora möjligheter att påverka den saken heller på grund av hela vårt system. Vi vilja inte ha ett läge, där regeringen skall bestämma över arbetsmarknaden. Vi ha vänt oss till löntagarorganisationerna och till jordbrukarnas organisationer och ställt den frågan till dem, om vi inte skulle kunna komma överens om att man från det hållet i år driver en återhållsam och samlad lönerörelse. Vi ha icke sagt, att det inte kan bli tal om några löneförhöjningar. Vi ha sagt, att det är självklart att löntagarna eftersträva att få kompensation för den eftersläpning, som uppstod förra året, och att det är rim-

ligt att löntagarna begära sin del av den presumtiva produktivitetsstegringen för nästa år. Vi ha endast sagt, att om vi inte hålla oss inom denna ram kunna vi åstadkomma, att penninginkomsterna bli större än vad man kan få köpa för pengarna till gällande priser, och då blir det prisstegring.

Vi ha goda förhoppningar om att från dessa utgångspunkter få till stånd principiella överenskommelser. Att vi särskilt vända oss till löntagare och jordbrukare hänger ju samman med det förhållandet, att dessa grupper ha sina inkomster reglerade i allmänna och relativt långvariga avtal.

Det är klart att det är fullsysselsättningssituationen, som skapar de svårigheter vi nu ha att brottas med. De finnas, som inte vilja ha en sådan full sysselsättning. Det säger man ju förstås inte, utan man hittar alltid på några andra uttrycksätt för att inte klart säga ifrån att man vill komma bort från den fulla sysselsättningen. Men löntagarna kunna ju inte gärna vilja vara av med den fulla sysselsättningen. Den innebär ju för dem inte bara en möjlighet att förbättra sina inkomster inom ramen av resurserna, utan den innebär ju också en trygghet, som är av mycket stort värde för den enskilda människans frihet. Det är därför som vi anse, att det är ett intresse för löntagarna att vara med och genom sin påverkan av det ekonomiska livet medverka till att vi skola kunna hålla oss inom ramen för våra resurser.

Klart är det emellertid, att det syftet kunna vi inte nå ens med hjälp av en dylik medverkan, om överkonjunkturen alltjämt skall få fortbestå och utvecklas. Överkonjunkturen måste bekämpas och trängas tillbaka. Om man inte gör det så blir löntagarnas medverkan meningslös.

Regeringens ekonomiska politik syftar därför till att göra ett försök att trycka tillbaka överkonjunkturen. För att den skall nå detta syfte måste den kunna verka på två sätt. Den måste verka så, att det reses materiella hinder för investeringsökningar. Om man inte säger att konsumtionen är för stor och

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

att löntagarens och jordbrukarens och andra gruppers inkomster äro för stora — och det säger man ju inte gärna, även om man tycker det — finns det ju ingenting annat att påverka i dämpande riktning än investeringarna. Den ekonomiska politiken måste därför verka dämpande på investeringarna, och åtgärderna måste dessutom vara så beskaffade att de hos företagen skapa en förväntan om att det lönar sig att vänta.

Det är därför som vi ställt det förslag om investeringsavgift, som i dag ligger på kammarens bord, i centrum av politiken, ty detta förslag fyller båda dessa syften. Det håller tillbaka investeringarna i sig självt genom skattetyngden, och samtidigt — eftersom vi deklarerar att skatten endast skall bli tvåårig — finns det möjlighet för företagaren att säga: Om jag väntar i två år, har jag möjlighet att slippa denna skatt. Denna investeringsavgift suppleras ju av den bilaccis, som beslöts i förra veckan och som verkar efter precis samma grunder.

Vår uppfattning går alltså ut ifrån att det är överkonjunkturen på företagsplanet, som det gäller att hålla tillbaka, och investeringarna till följd av denna överkonjunktur. Det finns ju andra, som ha en annan uppfattning om vilka investeringar som skola stryka på foten. I går hölls det ett föredrag här i staden av en känd storbanksdirektör, som för sin del skarpt kritiserade det förhållandet, att man nu inte ville knappa in på bostadsproduktionen och på produktionen av skolor och sjukhus i stället för att minska på företagens investeringar. Om det kan man ju ha olika meningar. Herr Andrén sitter just nu och tittar skarpt på mig, och jag skulle kunna ställa den frågan till herr Andrén: Vilken av dessa linjer vill herr Andrén understödja?

Det finns ännu ett led i regeringens planläggning — ja, enligt herr Andrén är den planlös, efter vad jag har fått veta; det är ju ganska lustigt att här i kammaren plötsligt finna, att jag har planerat alldeles för litet, medan jag i andra kammaren blivit beskyldd för att ha planerat alldeles för mycket och kommit

med den ena planen efter den andra. Enligt regeringens plan, som ju den här gången inte siktar så långt utan endast är en tvåårsplan, såsom var och en kan se, skall nämligen investeringsavgiften och bilaccisen stödjas av en kreditåtstramning. Meningen är att bankerna skola få lov att hålla igen i fråga om kreditgivningen. Vi önska inte att den kreditåtstramningen skall gå längre än som kan ske med vidmakthållande av lågräntepolitiken, och vi ha föreslagit lagen om räntereglering för att få möjlighet att genomföra en sådan kreditåtstramning utan att riksbanken vid vissa tillfällen, när tecken på en ränteglidning uppkomma, skall behöva gå in på marknaden och köpa statspapper.

Nu anser jag ju att herr Nordenson gjorde sig skyldig till en viss orättvisa mot riksbanken, när han påstod att den i år skulle ha ökat marknaden likviditet med ungefär 380 miljoner kronor. Jag har försökt kontrollera siffrorna och funnit, att det kanske hittills i år rör sig om ett belopp av 90 miljoner kronor, och man får hoppas att även det beloppet skall strykas ut och ersättas med raka motsatsen. För att nu ett ögonblick stanna vid denna sak, så måste riksbanken i år på grund av den starka inströmningen av främmande valutor öka köpkraften inom landet genom att släppa ut betydande kapital på marknaden. Riksbanken måste i detta läge göra någonting annat för att dra in köpkraft. Så sker också — det har ännu inte lyckats fullt ut, men jag tror att det skall lyckas. Krönas bemödandena med framgång, beror det helt och hållet på att vi äntligen genom budgetens överbalansering ha kommit i den situationen, att riksbanken inte behöver belastas med krediter åt riksgäldskontoret och därmed statsverket.

Den föreslagna beredskapslagen om räntereglering har varit utsatt för en mycket stark kritik, en kritik som nog enligt min mening måste sägas ha skjutit betänkligt över målet. Först och främst hänföra sig många av de olägenheter, som man har velat tillskriva detta system, icke till ränteregleringen utan

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

till kreditåtstramningen. Samma olägenheter komma att vidlåda även det system, som man från högerns och folkpartiets sida önskar.

Kritiken har vidare utgått från att regleringen och riksbanken tänkt sig ränteregleringen som ett primärt medel för att bekämpa inflationen. Vi ha betraktat den som en rent sekundär hjälpform, att användas för att skapa rådrum. Om kreditåtstramningen leder till en inte önskad ränteglidning, skall man med tillhjälp av denna lag få en andhämningspaus, då man har möjlighet att överväga om man skall ta ränteglidning, sätta in några andra åtgärder för att motverka och hålla tillbaka kreditefterfrågan eller minska kreditåtstramningen. Något primärt medel för att bringa balans på kreditmarknaden ha vi inte föreställt oss att ränteregleringen skulle vara. Tar man hänsyn härtill, förlora alla anmärkningar om dubbla obligationskurser och grå marknad väsentligt i värde.

Man har också talat om att det skulle bli krångel. Jag skulle tro att denna reglering hör till dem som vålla det minsta krånglet. Vad som kommer att ske är endast — det kan man i allmänhet utgå från — att ett räntestopp bestämmes. Vem skall sedan kontrollera det? Jo, enligt min mening bankinspektionen, sparbanksinspektionen och försäkringsinspektionen, precis på samma sätt som dessa inspektioner kontrollera efterlevnaden av annan banklagstiftning. Det blir ingen ny apparat, inga nya märkvärdigheter. Dessutom hoppas jag för min del, att vi aldrig skola behöva sätta denna lag i kraft. Jag kommer att fortsätta mina resonemang med kreditinstitutet, och jag önskar att vi kunna komma överens om någonting som gör det möjligt att i en kritisk situation avstå från att använda lagen. En överenskommelse, som på ett smidigare sätt kan rätta sig efter verkligheten, är alltid bättre än en lag.

Dessa omständigheter göra att jag förvånar mig över den hetsighet, varmed förslaget om räntereglering har mötts, kanske inte i denna kammare i dag, men ute i tidningspressen. Tongångarna ha

faktiskt varit sådana, att man känt igen sig från debatterna om kvarlåtenskaps-skatten år 1947. När man märker detta frågar man sig: Det är väl aldrig sådan oro i havet, därför att ränteregleringen är en åtgärd som s. a. s. träffar litet närmare kapitalismens centrum än de flesta andra? Det är kanske bäst att tänka sig för innan man på detta sätt överdriver kritiken.

Till kreditåtstramningen foga vi investeringsavgiften, prisutjämningsavgifterna, som från skogsindustrierna ta bort större delen av deras övervinster, och steriliseringen av skogsvinsterna. Vi eftersträva återhållsamhet med statsutgifterna, så att icke den allmänna sektorns del i konsumtionen skall stiga. Vidare anse vi en överbalansering av budgeten nödvändig för att å ena sidan draga från marknaden en viss köpkraft och å andra sidan göra det möjligt att finansiera statens nödvändiga investeringar utan att för ändamålet låna av riksbanken. Överbalanseringen får på det sättet en dubbel verkan i kampen mot överkonjunkturen. Slutligen önska vi bibehålla priskontrollen.

Detta är, tror jag dock att man vågar säga, ett genomtänkt program, där de olika åtgärderna i stort sett supplerar varandra och ge möjlighet att nå ett resultat.

Vad är det då som man från oppositionens sida vill att vi skola göra och menar, att vi försummat att föreslå eller underlåtit att göra? Det har ju blivit känt genom tidningspressen att herr Ohlin under förhandlingarna med regeringen gav ett kompromissbud, som bestod i att han för sin del skulle gå med på en subventionering av hyrorerna under förutsättning att regeringen skulle tillåta en rörlig ränta. Det blev aldrig klart om högern var med på den linjen, och vi veta alltså inte hur enhetlig den borgerliga oppositionen är, men att jag inte reflekterade på detta förslag berodde helt enkelt på att jag ansåg att det skulle komma att leda till ett fullständigt orimligt krångel. Att återbära pengar till alla hyresgäster är ingen lätt sak. Även om man kunde säga: »Alla hyresgäster skola

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

få tillbaka fem procent på sin hyra», så skulle en väldig apparat krävas, eftersom antalet hyresgäster är mycket stort. Men skulle man försöka ge återbäring i proportion till räntestegringens inverkan på hyran i varje enskilt fall, bleve det inte något lätt pussel att lägga. Jag vill inte lägga det, och jag tror att det över huvud taget skulle vara en orimlighet, särskilt som man inte gärna kan slippa ifrån att i rättvisans namn låta jordbrukarnas mangårdsbyggnader, egnahemslägenheter eller direktörsvillor få del av en sådan återbäring.

När man nu i dagens debatt hör folkpartiets talare vända sig dels mot krångel och dels mot subventioner, frågar man sig hur en ekonomisk politik, byggd på en dylik kompromiss, över huvud taget skulle vara tänkbar. Det ena går inte riktigt ihop med det andra.

Vad som i övrigt skiljer oss och oppositionen åt är räntefrågan. Det är mycket svårt att veta, hur oppositionen tänker sig att använda räntevapnet. I andra kammaren yttrade herr Ohlin, att man borde ta en räntestegring som kunde leda till att låntagarna fingo en förväntan om fallande räntor. Det låter ju mycket bra, men jag tror knappast att det var allvarligt menat. Ty hur hög måste räntan vara för att låntagaren skall säga: »Nu är räntan så hög, att den inte kan stiga mera, nu väntar jag tills räntefallet kommer»? Den räntenivån är det ytterst svårt att ange.

Jag tror att det var herr Andrén som tidigare i dag sade, att Finland, Danmark och åtskilliga andra länder ha höjt räntan. Ja, låt oss tänka på Danmark som efter Koreakrigets utbrott i två etapper höjt sitt diskonto med sammanlagt 1,5 procent. Har Danmark därigenom nått en sådan räntenivå som hos låntagarna skapat förväntning om sjunkande räntor? Jag har låtit undersöka den effektiva ränteutvecklingen för en 3,5-procents dansk statsobligation. Räntan har hela tiden glidit uppåt, och glidningen motsvarade i mitten av oktober cirka en halv procent sedan sista räntehöjningen. Glidningen fortsätter. Detta betyder att en diskontohöjning med 1,5 procent i

Danmark icke varit tillräcklig för att skapa förväntning om sjunkande räntor.

Nu kan man möjligen säga, att Danmark inte är detsamma som Sverige, Nej, det är riktigt, men jag skulle vilja fråga: I vilket land är inflationspårestningen störst — i Danmark, som med en export bestående av jordbruksprodukter fått sina terms of trade försämrade, eller i Sverige med våra våldsamma exportinkomster, som kunna sättas in för att öka efterfrågan på hemmamarknaden? Är det Danmark, som från tid till tid haft tendenser till arbetslöshet, eller Sverige, som har en överfull sysselsättning? Jag kan inte annat än säga, att en räntehöjning borde verka snabbare i Danmark än i Sverige. Men 1,5 procents räntehöjning har inte räckt i Danmark och räcker antagligen inte heller här på långa vägar.

I Finland, som herr Andrén nämnde, har räntan gått upp och ned. Här om dagen sänktes den med två procent. Kanske sammanhängde det med en politisk kohandel, men när man betänker att diskontot var $7\frac{3}{4}$ procent, ter sig inte sänkningen så märkvärdig. En finsk 5,5-procents obligation har i år haft en effektiv ränta på 10,3 procent, men inte ens det har hjälpt. Jag förvånar mig därför inte över att finnarna säga: »Vi kunna inte komma till ett resultat med tillhjälp av räntan, det är lika bra att erkänna den saken.»

Därför tror jag icke att vare sig folkpartiet eller högern, om de hade tillfälle, skulle våga driva en räntepolitik så långt att den kunde verka som ett primärt medel mot överkonjunkturen genom att skapa förväntning om räntefall. När man hör andra av yttrandena, får man uppfattningen att det egentligen inte är tal om någon sådan räntepolitik utan att vad man vill ha är en något starkare kreditstramning än regeringens. För att nå detta vill man tilllåta någon liten glidning på räntan. Vi veta alla, att herr Ohlin började med att föreslå en räntestegring på 0,2 procent. Sedan höjde han sitt bud till en kvarts procent, och nu är det en halv procent som är på modet.

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Jag vill inte förneka att en starkare kreditåtstramning blir möjlig om man tillåter en ränteglidning än om man inte gör det, men när ränteglidningen har fortskridit så långt att man måste sätta stopp, då upphör denna verkan. Därför är det klart att skillnaden blir så liten, att det inte är mycket att tala om, därest man vill eftersträva en kreditåtstramning som är just så mycket starkare än regeringens att den under någon kortare tidrymd medför en ränteglidning på en halv procent. Men ränteglidningen har ju sin följd. En procents räntestegring betyder att levnads-kostnaderna stiga med en och en halv procent — en procent via hyran och en halv procent via livsmedelspriserna. Detta är naturligtvis inte några stora tal, men i denna tid, när vi alla måste ha intresse av att det icke blir ytterligare prisstegringar, måste man väl fråga sig om vi för den lilla effekt, ränteglidningen kan väntas få, skulle ha någon anledning att reflektera på den.

Högerledaren yttrade i andra kammaren, att högern inte anser att räkntan ensam skall verka det, utan att också annat måste till. Vilket alternativ är det oppositionen föreslår? Bilaccisen har man ju fått mot sin vilja, och investeringsavgiften kanske man går med på, särskilt om högern får lov att ganska betydligt trubba av den, såsom man redan har annonserat. Jag vet inte om oppositionen går med på sterilisering av en del av skogsägarnas vinster, men vi få ju se. När det gäller prisutjämningsavgifterna har ju regeringen fullmakt, varför oppositionen inte får tillfälle att ta primär ståndpunkt, men jag föreställer mig att det skulle komma att knaka litet i högerns fogar, om den varit nödsakad att ta ståndpunkt till frågan om inbetalning till statsverket av 900 miljoner kronor från massaindustrien. Återhållsamma med statsutgifter äro vi ju alla, var på sitt vis och med samma klena resultat. Överbalansering av budgeten vill man inte ha — det har i dag talats mycket mot detta tvångssparande.

I stället säger man sig vilja stimulera det frivilliga sparandet, och det är

ju en mycket vacker tanke. I våras begärdes i en riksdagsskrivelse undersökning av möjligheterna att med tillhjälp av skattelättnad stimulera nysparandet. Jag har låtit göra den utredningen och har varit beredd att böja mig för en allmän mening på denna punkt, trots att jag själv varit skeptisk. Ett förslag har framlagts, som av många betecknas såsom det bästa som i det avseendet framkommit. Går man till remissvaren, som ju högern och folkpartiet sätta särskilt stort värde på, finner man att ungefär en fjärdedel tillstyrkt förslaget. Övriga remissyttranden ha varit antingen avstyrkande eller tveksamma, och särskilt ha de, som mest kunde väntas ivra för en ökning av sparandet, varit mycket kritiska. Frågan är om inte kritiken i själva verket innebär, att det är praktiskt taget omöjligt att stimulera nysparandet via en förmån i fråga om källskatten. Detta har gjort att jag inte nu kunnat förelägga riksdagen något förslag. Jag skall ytterligare överväga frågan, och hur än prövningen utfaller, kommer jag att i en eller annan form förelägga riksdagen resultatet av den verkställda utredningen. Men en sak är säker, även om man kan ha delade meningar om huruvida det är möjligt att med något sådant medel stimulera nysparandet, och det är att en eventuell effekt kan uppnås endast på lång sikt. Någon yttrade i andra kammaren, att en åtgärd verkar så småningom. Då ställer jag frågan: Vad skola vi göra under tiden vi vänta på detta småningom?

Man har också talat om en skattelättnad för att öka sparandet. Jag tror inte man skall räkna med en sådan effekt. Om man ger en lättnad åt de många — vilket väl är det naturliga — får man räkna med att större delen av lättnaden går till konsumtion och att sparandets andel blir ganska liten, eftersom dessa människor i allmänhet leva under sådana omständigheter att de ha en mängd primära behov ofyllda. Vill man lätta för de få och inte för de många, är det möjligt att man kan få ett nysparande till stånd. Men det är väl här som ofta annars, att även om

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

man menar det säger man det inte. Man vill det inte, och jag vill det inte, och jag tror inte att majoriteten av riksdagen vill det. Om det är någon som vill det, säger han inte så mycket om den saken.

Därför tror jag inte att vi skola räkna med att genom olika åtgärder kunna skapa ett ökat sparande av sådan omfattning, att behovet att överbalansera budgeten skulle upphöra.

Nu vill jag inte säga, att inte en skattesänkning ändå skulle kunna tänkas. När 1949 års skattekommitté framlägger sitt betänkande, kan det ju innehålla så starka skäl för en sänkning av inkomstskatten för de små inkomsttagarna, för ensamstående och för sambeskattade, att vi inte se oss någon möjlighet att säga nej. Vi skulle kanske önska göra en skattesänkning oavsett om vi ha råd till det eller ej. Kan en sådan skattesänkning rymmas inom budgeten? Det finns de som svara ja på den frågan. Men vi veta absolut ingenting om den budget, som skall föreläggas riksdagen den 10 januari 1952. Ännu vet jag ingenting om den, och det gör ingen annan heller. Om budgeten under det år, som nu löper, kunna vi säga att inkomster och utgifter bli större än beräknat och att det är mycket sannolikt att överbalanseringen av denna budget kommer att bli en kvarts miljard större än vi räknade med i riksdagen. Då säger kanske någon, att vi skulle kunna överflytta den summan till nästa års budget och räkna med att vi där få ett utrymme på en kvarts miljard. Nej, så kunna vi visst inte göra, ty denna kvarts miljard är pengar, som staten på grund av eftersläpningen kan förfoga över detta budgetår men som kommunerna så småningom skola ha. Utgår man från i övrigt lika förhållanden, skulle man därför kunna säga att läget nu är, att vi kunna räkna med att balansera budgeten på samma sätt för 1952/53 som vi kunnat göra det i riksdagen för 1951/52. Men hela detta resonemang är betydelselöst, därför att vi veta att både inkomster och utgifter komma att bli större nästa budgetår

men inte hur förhållandet mellan dessa bägge faktorer kommer att utvecklas. Därför är det i dag rätt meningslöst att resonera från den utgångspunkten, att budgeten kan ge utrymme för en skattesänkning.

Men vilja vi sänka skatten, kunna vi göra det även om inte budgeten ger utrymme härför. Då gäller det att skaffa staten inkomster från andra håll, och det får vi väl i så fall överväga. Den ena saken får vägas mot den andra, och i det avseendet står jag fullständigt obunden inför de resultat som kunna framkomma.

Jag vill alltså fastslå att den borgerliga oppositionens alternativ till regeringspolitiken, såvitt jag kunnat finna, i första hand är att man vill göra gällande att vi genom ett ökat nysparande av enskilda personer skulle kunna komma ifrån behovet att överbalansera budgeten. Jag bestrider att detta är möjligt på kort sikt. Vidare önskar man till priset av en ränteglidning åstadkomma en något starkare kreditåtstramning än regeringen tänker sig. Skillnaden i effekt kan inte bli stor. Ränteglidningen har många nackdelar, men jag måste säga att oppositionens linje blir ännu svagare om man vägrar att acceptera regeringsprogrammet i övrigt samtidigt som man vill genomföra en ränteglidning. Oppositionens program ger då mindre och svagare resurser i kampen mot överkonjunkturen.

Jag tror att vi utan vidare kunna säga, att regeringens politik ger möjlighet till ett mera mångsidigt tryck mot överkonjunkturen. Vi skola komma ihåg att konjunkturen är splittrad. En räntestegring kommer inte att leda till minskade investeringar i våra skogsindustrier, ty de behöva icke låna några pengar. Läget för textilindustrien och framför allt konfektionsindustrien är i dag litet annorlunda. Där har man inte någon utpräglad överkonjunktur. Jag skall inte gå närmare in på förhållandena inom chokladindustrien, men jag vill bestrida det yttrande som fällts av någon talare, att chokladskatten där lett till arbetslöshet. Jag har nog följt utvecklingen inom denna in-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

dustri och vet att alla människor, som blivit lediga där, gått över till annan verksamhet. Detta säger naturligtvis ingenting annat än att den nuvarande överkonjunkturen, som naturligt är, kan övervinna en tendens till arbetslöshet inom en liten del av näringslivet. Men vi skola ha klart för oss att den nuvarande konjunkturen är splittrad, så att en räntestegring kan verka hårt på den ena kanten och sakna betydelse på den andra. Regeringens politik är mångsidig och verkar genom investeringsavgiften och kreditåtstramningen inom hela företagarvärlden, den differentierar trycket mot de vinstgivande näringsgrenarna, särskilt skogsindustrierna och skogshanteringen, och hjälper genom budgetöverskottet till att suga upp ett efterfrågeöverskott.

De olika delarna av regeringens politik samverka och ge ett enhetligare tryck på överkonjunkturen än som kan åstadkommas med oppositionens alternativ. Regeringslinjen är utan tvivel bättre anpassad efter dagens situation och ger betydligt större trygghet för verkan mot överkonjunkturen än de modifikationer och förändringar, som från oppositionens sida föreslagits.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte upptaga någon polemik med finansministern om de statistiska uppgifterna beträffande levnadskostnaderna. Meningsskiljaktigheterna på den punkten torde endast visa, att statistik kan tolkas på många olika sätt.

Herr statsrådet påminde om att folkpartiets ledare var bland de första som påyrkade den år 1949 genomförda devalveringen. Det är alldeles riktigt, men i det sammanhanget nämnde inte herr statsrådet, hur stor devalvering som åsyftades. Och varför blev devalveringen så stor? Jo, därför att valutareserven inte hade vårdats. Att så inte skett, har sannerligen oppositionen inget ansvar för.

Jag har mycket svårt att förstå det resonemang som herr statsrådet förde angående räntans åtstramande effekt. Herr statsrådet menade, att en räntespärr

skulle verka endast dynamiskt, nämligen så länge räntan befann sig i rörelse uppåt, men om räntan fixerades till en viss nivå, låt vara på en något högre nivå än den nuvarande, skulle detta icke ha någon åtstramande effekt. Men det är väl ändå alldeles felaktigt att resonera på det sättet. En högre räntenivå verkar väl ändå mer åtstramande än en lägre räntenivå.

Nu säger herr statsrådet, att oppositionen framför allt riktar sig mot kreditåtstramningen och mindre emot själva ränteregleringen. Ja, men måste inte en räntereglering dra med sig en kreditkontroll, eftersom bankernas räntesättningar bero på så många omständigheter och bankerna därför måste räkna med en olika hög ränta på olika låneobjekt?

Herr statsrådet säger, att den ifrågasatta ränteregleringen endast är en beredskapslagstiftning, och han hoppas att den inte skall behöva komma till användning. Den skall användas såsom en spärr gentemot en lättsinnig kreditgivning. Jag ber att få önska herr finansministern all framgång på den nya bana, som han sålunda beträtt.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag skall bara tillåta mig ett par repliker.

Jag skall inte tvista längre med herr Ohlon om orsaken till devalveringen. Det kan inte bli bättre därför att herr Ohlon bara helt enkelt upprepar sitt påstående om vad som var orsaken.

Herr Ohlon menar, att en högre räntenivå a priori verkar mera åtstramande än en lägre. Det beror alldeles på låntagarnas bedömning av situationen. En förändring med en halv procent i ett läge som karakteriseras av överkonjunktur spelar ingen roll i deras bedömning av möjligheterna att låna pengar. Det är förväntningarna, som här spela den största rollen. När herr Ohlon säger, att ränteregleringen måste medföra en viss kreditkontroll, så kan nog detta sägas. Men en kreditkontroll medför också det system, som oppositionen har tänkt sig,

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

om icke oppositionen menar att driva en räntepolitik, som låter räntan stiga till dess att förväntningarna slå om, utan endast en som blir ett komplement till en kreditåtstramning. Då är det fråga om vem som verkställer kreditåtstramningen. Det göra bankerna. De göra det i dag; de göra denna åtstramning genom att de gallra ut en del kreditökande, som de icke ge kredit, och denna gallring sker icke endast efter kreditvärdigheten utan också efter ändamålet.

Det blir i detta avseende alltså ingen ändring i systemet, vare sig man har en räntereglering eller man har ett system, där man tänker sig en liten ränteglidning såsom stöd för en kreditåstramning.

Herr WISTRAND: Herr talman! Jag skall icke uppehålla mig vid den debatt som nu senast har förts. Jag vill endast göra några randanmärkningar av mera principiell natur rörande den föreliggande propositionen om räntereglering. Även om den, som herr statsrådet själv lät framskymta, är mera ägnad att användas som något slags mordvapen att svänga med, när man går att träffa s. k. frivilliga överenskommelser vid förhandlingar, framkallar den dock reflexioner, som ingalunda behöva knytas till dagen.

I denna proposition begär regeringen fullmakter, som — väl att märka — icke äro knutna till krig eller krigsfara, men som otvivelaktigt ge en mycket vidsträckt, ja kanske så gott som oinskränkt makt över det ekonomiska livet och härigenom möjliggöra planhushållningens fulländning. Det är vid detta som jag vill uppehålla mig.

När ropet på planhushållning på 1930-talet uppkom, ställde man denna planhushållning i motsats till det enskilda näringslivets planlöshet, men man förglömde en saklig svårighet, som enligt min uppfattning är den avgörande, nämligen hur över huvud taget en i demokratisk ordning tillkommen regeringsmakt skall kunna planhushålla på ett tillfredsställande sätt. Denna svårighet har bli-

vit bortglömd på grund av kristidens särkonjunktur och vad som kommit efter den, vilket i själva verket många gånger nödvändiggjort en planhushållning — sådan den nu kommit att se ut.

Ser man på tiden efter kriget måste man säga, att vad man än tycker om vår regering och dess intentioner — något större mått av förutseende har den icke visat. Men det är inte så märkvärdigt, ty den har liksom varje regering, som är tillkommen i demokratisk ordning, måst handla under intrycket av folkstämningar, som den för övrigt själv i mycket hög grad har bidragit att framkalla. Men just denna omständighet, att regeringen i varje ögonblick måste i hög grad rätta sig efter folkstämningen, grundlägger ju också en stor svårighet för en sådan regeringsmakt att över huvud verkställa en riktig planhushållning. En regering måste tvärt om vara så gott som oberoende av folkstämningarna för att verkligen kunna fullgöra en planhushållande verksamhet. Men vilken demokratisk regering är det? Och jag skulle vilja tillägga: Vilken demokratisk politiker är det? Den politiker, som i det avseendet är personligen fri från synd, skulle jag vilja be ställa sig upp och anmäla sig här, ty var man än skulle kunna återfinna honom, inte återfinner man honom i våra parlamentariska församlingar!

På vad sätt har man visat förutseende? Man har hängivit sig åt hämningslös utgiftsexpansion omedelbart efter kriget, så länge de skatteinkomster, som helt föranletts av krisläget, räckte till; man har dessutom i en rad av fall bundit statsmakterna genom principbeslut, som nu ej kunna effektueras, och så har man nu hamnat i ett läge, där en i många avseenden för långt driven sparsamhet hindrar utvecklingen av livsviktiga uppgifter, som åligga det allmänna. Jag tänker därvid inte enbart på försvaret. Större har i själva verket inte statskonsten varit. Bas på med utgifterna, så länge man trodde sig om att låta penningströmmen rinna, och onyanserad, av nöden framtvungad återhållsamhet, när man inte kunde fortsätta med det.

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Jag efterlyser ett enda spår av den normala aktsamhet vid bedömandet av framtiden, som en enskild person iaktar, när han vill sörja för sig och sin familj. Det är något märkvärdigt över huvud taget i vårt moderna politiska liv, hur just denna normala aktsamhet i fråga om familjens ekonomi, som helt säkert finns hos flertalet av politikerna inom alla olika meningsriktningar, så ofta kommer fullkomligt bort, när det gäller det offentliga livet. Men det är till en statsmakt, som inte har förstått bättre och som med tanke på sitt bestånd knappast någonsin får möjlighet att förstå sin sak bättre, som vi nu skola övertalas att överlämna allt större och större del av omvårdnaden om den enskilde medborgarens både inkomster och rörelsefrihet.

Naturligtvis kan regeringen åberopa att så mycket har inträffat, som man inte tänkt sig. Man trodde vid vapenstilleståndet, att freden skulle komma omedelbart. Man trodde att den var så säkrad, att man inte skulle få några nya utgifter av den storleksordning som sedan har blivit nödvändig för dess värnande. Men just i graden av illusionslöshet ligger kriteriet på om en planhushållning är rätt skött eller icke. En planhushållning, som grundar sig helt på vissa förutsättningar, men icke lämnar rum åt förutsedda säkerhetsåtgärder för den händelse dessa förutsättningar icke inträffa, gör icke ens skäl för namnet. Här gäller, och med större skärpa än någonsin tidigare: Att styra är att förutse. Det var väl för övrigt inte så förfärligt svårt, synes det mig, att förutse, att freden var långt ifrån tryggad i och med vapenstilleståndet. Över huvud taget är det nog så, att skall planhushållningsidén följdriktigt fullföljas, måste den förr eller senare sluta med antingen sin egen eller demokratiens undergång, ty den enskilde medborgaren kan i det långa loppet icke behärska de krafter som han här har varit med om att släppa loss.

Jag har redan förut antytt, att regeringen icke har visat förutseende, när den med sin borgen har fått riksdagen

att fatta principbeslut om stora reformer, som icke ha kunnat effektueras. Man har gjort stora utgifter, som nu hindra eller i varje fall fördröja utvecklingen på andra områden, som äro minst lika viktiga även ur social synpunkt som de som äro beslutade, och man har fått — ibland förefaller det mig som om det hade skett genom sömngångaraktiga statsråd av olika politiska kulörer — riksdagen att lägga ned en oändlig massa pengar i ett så tvivelaktigt företag som Norrbottens järnverk, vars anläggningskostnad väl kommer att bli närmare 400 än 300 miljoner kronor och som säkerligen icke skall kunna förrenta ett belopp av den storleksordningen.

Med detta i minnet skall man bedöma den snäva inställning som man i nuvarande läge intager till alla nya utgifter, även när utvecklingen påkallar dem i allra högsta grad. Det föreligger en fara för att denna inställning kommer att gå utöver även så viktiga områden som vårt universitetsväsen och vårt sjukhusväsen. Denna upprustning av universiteten efter krigstidens dödläge blir i allt mindre och mindre grad fullföljd, och från en högskola, som visserligen inte är statlig men för vars fuktionsduglighet staten ändå måste ta ett mycket stort ansvar — Stockholms högskola — har i dagarna kommit ett nödrop från både studenter och lärare, som inte längre kan avvisas. Vad hjälpa oss alla utgifter på det sociala området, om vi försumma vår universitetsutrustning och låta den bli efterbliven? Det är dock från universitetens vetenskapliga institutioner och de forskare, de fostra, som de impulser skola komma, vilka skola möjliggöra för vårt näringsliv att utvecklas och bli livskraftigt nog att bära upp statsutgifterna.

Detsamma gäller också om sjukvården. En återhållsam besparingspolitik i fråga om sjukhusväsendet, inte minst det högre sjukhusväsendet, kan ofta rent ekonomiskt motverka sitt eget ändamål. Inom sjukhusväsendet har det under de senaste decennierna fortgått en mycket målmedveten strävan att förkorta ligg-tiden för patienterna och därigenom

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

inom samma ram kunna hjälpa ett allt större antal fall. Men detta förutsätter, att sjukhusen och deras laboratorieväsen få utvecklas och att man kan bygga nya institutioner, som kunna åtaga sig nya former av sjukvård. Vi skola aldrig glömma, att ett fullgott sjukhusväsen är en form av socialvård, lika betydelsefull som någon som helst annan. Internationellt sett är sjukhusväsendet stätt i en mycket stark utveckling, och redan några års tvungen återhållsamhet kommer att markera efterblivenhet på ett område, där Sverige dock har haft ett stort internationellt anseende och en god standard att bevaka.

Det har nyligen skett ombyte på de statsrådsposter, under vilka de viktiga områden, som jag här omnämnt, lyda. Jag vädjar till de nya statsråden att icke medgiva att deras departements förvaltningsgrenar få tjäna som regulator för sparsamheten på så sätt, att den går ut även över sådana ekonomiska intressen, som de på lång sikt måste bevaka. Jag riktar en varm vädjan till dessa nyutnämnda statsråd att intensivt bevaka utvecklingsmöjligheterna för de förvaltningsgrenar som äro dem underställda, och om finansministern hade varit här, så skulle jag ha riktat en lika varm vädjan till honom att icke motsätta sig detta. Jag vill tillägga, att min vädjan föranledes av att vid ombyte på en ministerpost den nyutnämnda oerfarenhet i det interministeriella umgänget ofta kan föranleda, att hans departement på ett obehörigt sätt utnyttjas under sparsamhetsansträngningarna.

Den högre odlingen och den i samband därmed stående högre sjukvården ha icke lätt att i en tid av åtstramning göra sig gällande. Bakom dem stå inga manstarka organisationer med röstsedeln i sin hand. Men deras eftersättande ger resultat, som gå ut över den ena delen av samhället efter den andra. Därför ligger det också ett särskilt stort ansvar på dem, som vid Konungens rådsbord ha att bevaka dessa viktiga samhällsintressen. Det är intressen som icke få komma bort. Samhällslivet i sin helhet skulle lida på det.

Herr NERMAN: Här ha hållits bekymrade anföranden över bekymmersamma tillstånd. Jag skall, herr talman, tillåta mig att fästa uppmärksamheten på några ljusare drag i dagsbilden.

Jag vill peka på den lättnad också för oss i Sverige, som har inträtt sedan Västerlandets aktiva frihetsstater började gå fram med större fasthet i ekonomiskt samarbete och i samfällid militär upp rustning. Det är en stor skillnad i år mot bara samma tid i fjol, och det ger oss, trots alltjämt svåra förhållanden och ständigt nya mörka moln, förhoppningar och tillit till Västerlandet. Den tiden är förbi, då — som Norges ambassadör i Förenta staterna häromdagen uttryckte det — fria män darrade när man i öster rynkade ögonbrynen. En hälsosam oro har till och med börjat märkas österifrån, och jag tolkar herr Öhmans anförande i dag som en för de flesta av oss mycket sympatisk återspeglning av den oron, som till och med har fått honom att fästa vissa förhoppningar vid den nya regeringssamverkan som vi fått i — enligt vad han säkerligen hoppas — isolationismens tecken.

Ännu äro svårigheterna mycket stora, men det känns i alla fall som om rätten och friheten hade vaknat och åtminstone övergått till defensiven mot våldets oroselement i tiden. Man kan kanske till och med märka tendenser till offensiv, en nyttig inringning, som det kallas på visst håll. Slappheten, den falska humaniteten, neutraliteten, den tredje ståndpunkten till friheten och till eget liv, det där har till sist börjat vika för ett fastare uppträdande.

Vi se en tendens till större fasthet inte bara i storpolitiken utan också här i landet beträffande våra inhemska oroselement. Jag syftar inte på något politiskt parti, jag syftar på den åtstramning ordningsmakten har börjat visa mot samhällets bottensats, då den uppträtt som organiserad kriminell pöbel. En sådan har alltför länge neutralt tolererats, men på sistone har den börjat hållas efter. När ordningsmakten tog i med större allvar, då vart det också lugnt i Berzelii park i Stockholm och

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

andra oroscentra. Varje för en verklig humanitet intresserad medborgare är tacksam för den åtstramningen. Man är också i den verkliga humanitetens namn tacksam för den större stränghet som rättsväsendet har börjat tillämpa mot biltjuvar och likaså för den större måttan i den hittills alltför slappa utmätningen av det villkorliga straffet. Nådepolitiken skulle kanske också förtjäna ett övervägande. Ett rättssamhälle skall vara humant, men det skall kunna skilja på äkta och falsk humanitet. Det får inte undergräva sig självt genom att klema med, vad som är röta.

Man kan också konstatera, och det med tacksamhet, att den svenska utrikespolitiken har hårdnat till i sin flyktingpolitik. Utrikesdepartementet har nyligen berömvärt hävdad de mänskliga rättigheterna mot en omänsklig regim, något som har glatt alla svenska medborgare — utom naturligtvis regimernas främlingslegion i vårt land. Men det är vidare en anledning till tillfredsställelse att den legionen är på stark retur — i alla land där arbetarrörelsen inte tolererar den nya femte kolonnen.

Kanske skulle Sverige ändå kunna något stärka sin ställning mot vissa regimer av den undre världen, som vi tyvärr ännu av ekonomiska skäl måste umgås med. De barbariska och för den regimen mycket betecknande tillmälen Sverige officiellt utsattes för kunna vi ta med ro. Sådana »skällebrev» utväxlades på 1500-talet mellan Johan III och Ivan den förskräcklige. Sedan dess ha vi fått en viss kultur — i Sverige. Nya tiden har dock varit en skola — för de folk som ha fått fördelen att genomgå den.

Polens behandling av svenska sjömän har väckt stark indignation här i landet. Den uppfattas, och tydligen inte med orätt, som ett system med gisslan till hämnd för Sveriges ingrepp mot slavgartyg i våra hamnar, och det svenska sjöfolkets organisationer kräva helt naturligt åtgärder från regeringen till bättre skydd för våra sjömän. Man får väl hoppas att sådana åtgärder komma.

Jag skall inte i detalj gå in på det allt-

mera ogenerade spioneri som bedrivs här av Sovjetunionens så kallade diplomater. Efter utrikesministerns förklaring vid fjolårets höstriksdag om våra rättigheter får man ju anta, att det inte uppupprepas så sällsamma saker som att spionerande ryska diplomater tillåtas att ograverat ta med sig hem sina kameror och sin film, tagen från svenska befästningar. Nu veta vi genom utrikesministerns upplysning, att våra myndigheter ha både rätt och skyldighet att ta ifrån brottslingar sådant material. Men här kan kanske göras ytterligare något för att hävda Sveriges rätt och likställighet diplomatiskt. Om det inte anses förmätet att ge utrikesdepartementet råd, så tror jag att det finns några åtgärder som man kunde vidtaga utan att därför överskrida den diplomatiska anständigheten.

Det är för det första känt, att svenska diplomater liksom andra diplomater från den civiliserade världen i Ryssland och dess satellitstater inte få röra sig utanför en mycket trång cirkel. Jag vet inte hur trång den är, kanske olika i olika stater, men det påstås röra sig snarare om kilometer än om mil. Sedan länge råder också förbud för umgänge mellan utländska diplomater och inhemska medborgare — med undantag för vissa statsinstitutioner, som man får tala vid. Hur det i detalj förhåller sig, kanske riksdagen och svenska folket kunde få veta av utrikesdepartementet, det skulle säkert vara en båda intressant och nyttig upplysning. Vi behöva bättre insyn i utrikespolitiken.

Men med sådana förhållanden — vad är det som hindrar, att vi här i landet behandla vederbörande staters diplomater — naturligtvis inte de andra, de civiliserade staternas — med samma fin känslighet? Varför skall Sverige diskrimineras och sättas under öststaterna? Jag vet inte om det är känt, att Italien i början av oktober har vidtagit åtgärder av detta slag mot Rumänien och Ungern. Jag ber alltså vördsamt att få rekommendera utrikesdepartementet, att öststatsdiplomaternas, ja, alla diplomaters rörelsemöjligheter i vårt land be-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

gränsas till precis samma mått som de staterna medge våra svenska diplomater i sina länder.

För det andra ha vi frågan om sjögränsen. Ryssland har som bekant helt egenmäktigt vidgat sin sjögräns i Östersjön från 3 till 12 sjömil, och därmed ha svenska och danska fiskares intressen betydligt skadats. Diplomatiske aktioner från Sverige och Danmark ha med brutal hänsynslöshet avvisats. Jag undrar, om det inte vore en helt naturlig och försvarlig konsekvens, att också Sverige vidgade sin sjögräns till 12 sjömil — självklart bara för Rysslands fartyg, inte för civiliserade stater eller stater som upprätthålla internationell anständighet. Vi måste hålla på paritet. Eljes få vi aldrig någon respekt — inte från något håll. I detta sammanhang vill jag uttrycka min glädje över att den brittiska flottan alltjämt hittar in i Östersjön.

Jag har för det tredje ett vördsamt råd beträffande antalet diplomater som begåvas med immunitet. Jag vet inte i detalj, hur många sådana diplomater med spionagelicens som olika stater tillåtas ha här i Stockholm. Sovjetambasaden uppges ha en besättning på cirka 300 personer, av vilka fjärdedelen skulle med traditionell rätt åtnjuta immunitet, men enligt praxis uppges alla 300 åtnjuta det. Bortåt 300 potentiella spioner, som kunna arbeta saklöst och ifall de bli avslöjade bara få lämna landet! Det är litet för mycket.

Beträffande krigsanstiftarna i Peking och Kinas upptagande i Förenta Nationerna ber jag att få instämna med herr Andrén.

Jag anmälde tillfredsställelse beträffande den fastare flyktingspolitiken och den större utrikespolitiska stramheten. Till sist vill jag också uttala den förhoppningen, att — med Västerlandets tilltagande styrka och därmed större respekt österut — också Sveriges utrikespolitik söker sig allt pålitligare till FN:s.

Utrikesministern har i ett anförande vid Förenta Nationernas femårsjubileum sagt, att FN inte bör förvandlas till en

antikommunistisk allians. Jag ber att med all respekt få reagera mot uttalandet rent principiellt. Självklart är det ju bra, att alla stater finnas med inom FN, även opålitliga, om de då kunna hållas i styr av FN:s samlade makt. Men om det är just de s. k. kommunistiska staterna, som i dag hota världsfreden — och så är det ju — då måste väl FN så länge det är fallet bli en antikommunistisk allians? Blir det en annan gång Peru, så får FN tjänstgöra som en antiperuansk allians. Jag vill heller inte tro, att utrikesministern menade, att FN skulle tillåta någon som helst fredsstörare att operera under skyddande ideologisk förklädning. Sovjets politiska ideologi är inte fred, inte kommunism eller någon sorts socialism, utan helt enkelt fortsatt tsarrysk imperialism. Jag tillåter mig fatta utrikesministerns uttalande som utslag av en svärbemästrad frestelse att återigen betona den svenska neutralitet, som han så energiskt har hävdat. Jag bara beklagar det hjärtliga bifallet från Stalins svenska press och även det mycket hjärtliga bifallet från herr Öhman här i kammaren i dag. Det bör vara svårt att vara neutral till ett sådant bifall.

Där var också frågan om den svenska bataljonen, som för rätt länge sedan utlovades till FN:s ordningsmakt. Jag skall inte yttra mig om de tydligen mycket svåra födslovändorna, jag skall bara påminna om att FN:s generalsekreterare vid femårsjubileet uttalade en önskan om större beredvillighet hos FN:s medlemsstater till bindande förpliktelser för den kollektiva säkerheten. Jag vet ju inte, vilka stater han speciellt tänkte på. Vi få vänta och se, kanske vänta och hoppas.

På tal om FN har jag tidigare uttalat min oförgräpliga övertygelse, att Sverige borde vara med i Atlantpakten. Jag kan inte övertyga utrikesministern om det, men jag tror han vill erkänna, att Sverige i hög grad profiterar på Atlantpaktens styrka, dvs. att han kan hålla Sverige neutralt i frihet tack vare Atlantpaktens makt.

Ytterst bottnar Sveriges officiella neu-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

tralitetsiver inte i en enskild persons ställningstagande, utan i svenska folkets stora olust för internationella sammanhang och obenägenhet att ta del i den internationella kampen mellan olika statsgrupper, som i dag onekligen är en kamp även mellan rätt och orätt och mellan frihet och förtryck. Utrikesministern yttrade nyligen i ett skandinaviskt sammanhang, att han inte tror att vi svenskar äro behäftade med någon utpräglad nationell egoism; vi äro, säger han enligt ett referat, i varje fall starkt internationellt engagerade i våra känslor.

Här tror jag med förlov, att utrikesministern tar fel. En större realpolitiker — än jag — och som jag vet är mycket respekterad av utrikesministern — har sagt någonting om just vår nationalegoism och isolationism. Yttrandet är föga känt, men jag tror att kammarens ledamöter kunna ha intresse av att få höra det.

Statsminister Per Albin Hansson fick i slutet av 1939 besök av utrikesminister Tanner från det av Ryssland överfallna Finland. Tanner bad Sverige om största möjliga hjälp. Han fick mycket vapen och en del frivilliga. Men hans begäran om direkt militär intervention måste Per Albin Hansson med sorg avböja. Tanner berättar i sin bok Finlands väg, att den svenske statsministern förklarade, att han ville göra mycket mera än han gjorde, »men», sade han, »jag har att göra med ett fredsegoistiskt folk».

Jag har inte alltid kunnat med instämmande citera Per Albin Hansson, men den karakteristiken träffade prick och förtjänar största möjliga spridning.

Vad jag här har talat om berör ju inte mycket den proposition, som ligger under dagens debatt, det får jag erkänna, herr talman. Men jag får väl säga med gamle Sjöwall: »Hör det inte till pjäsen, så nog hör det till tragedien!»

Herr ANDRÉN: Herr talman, mina herrar! När jag nu går att ge några repliker med anledning av de anföranden,

som hållits här i dag, hoppas jag, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ursäktar, om jag först börjar med kammarens andre vice talman, herr Strand.

Herr Strand inledde sitt anförande med att beskylla högern för att ha uppträtt här i kammaren som den försmådde friaren. Herr talman! Man kan inte bli »försmådd friare», om man inte först har varit friare. Jag tror att herr Strand kan intyga att högerns relationer till socialdemokratien inte ha varit så intima, att herr Strand har haft anledning att misstänka några allvarliga avsikter från högerns sida.

Vad bondeförbundet beträffar är det ju uppenbart, att vi icke minst under förra våren kommo till samma åsikt i vissa viktiga frågor, vilket också föranledde gemensamma motioner i dessa frågor. Men jag kan försäkra, att det var minst lika mycket bondeförbundet som var intresserat av detta gemensamma motionerande som de övriga borgerliga partierna. Och jag vill tillägga, att jag inte är övertygad om att icke bondeförbundet även i dag har de åsikter, som det lade i dagen i våras. Men det kan ju hända — för att nu citera ett berömt yttrande, det må vara riktigt eller oriktigt återgivet — att bondeförbundarna »visserligen inte ändra åsikter, men ibland se sig nödsakade att ändra sin röstning».

Det var emot denna bakgrund som herr Strand sökte göra gällande, att bondeförbundet numera missaktades av högern, att det hade sjunkit i högerns aktning. Jag vet inte vad som gav honom anledning till detta påstående. Jag hade inte i mitt anförande givit uttryck åt någon som helst missaktning. Där emot ansåg jag, att bondeförbundet hade bragt sig själv i en prekär situation, och jag försökte belysa denna prekära situation. Jag misstänker att bondeförbundet också snart blir övertygat om att jag har ganska rätt på den punkten.

Men när herr Strand talar om den bristande aktning, som högern skulle ha visat bondeförbundet nu, så är väl det ingenting mot den bristande aktning

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

som till exempel statsrådet och chefen för finansdepartementet visade bondeförbundet så sent som i maj — i andra kammaren tror jag det var den 5 maj och i första kammaren den 29 maj 1951. Bondeförbundet hade då tillåtit sig att föra fram ett förslag om rundabordskonferenser, och detta förslag fick följande kommentar den 29 maj av nuvarande — och dåvarande — finansministern, som yttrade: »Ja, det är kanske inte någon så dum tanke, men jag vill säga att endast den kan göra någon nytta vid en sådan konferens, som själv har något positivt att komma med, men det har inte bondeförbundet, och därför får jag säga att bondeförbundets tredje linje är en tomhetens linje när det gäller ingrepp i det nuvarande ekonomiska läget.»

Jag får för min del säga, att detta liksom yttrandet i övrigt icke vittnar om någon aktning från en ledande socialdemokratis sida gentemot bondeförbundet. Jag tror att den aktning, som högern fortfarande har för bondeförbundet, är betydligt större än den, som finansministern lade i dagen i maj detta år.

Herr Strand, kammarens andre vice talman, försökte också göra gällande, att räntefrågan var den enda punkten i högerns program, och finansminister Sköld kom senare in på samma sak. Jag skall tillåta mig att litet utförligare beröra denna fråga senare. Men så mycket kan jag redan nu säga, att om vi i dag mycket ha diskuterat räntefrågan, så är det självklart därför att de penningpolitiska medlen ha kommit i förgrunden genom den proposition, som vi här framför allt ha haft anledning att diskutera, propositionen om ränteregleringen. Då finns det ju ingen anledning att förvåna sig över att från vårt håll liksom också från annat håll räntefrågan har förts in i centrum av diskussionen.

Statsrådet och chefen för finansdepartementet började sitt anförande med att skildra vårt ekonomiska läge i mycket ljusa färger, och dessa färger behövdes uppenbarligen för att regering-

ens ekonomiska skicklighet skulle framstå i sin allra bästa dager. Men sedan måste naturligtvis finansministern också slänga in några mörka färger i tavlan. Ty funnes inte de, så funnes det ingen möjlighet att motivera ett så djupt ingrepp i hela vårt ekonomiska liv som en räntereglering i alla fall skulle vara.

Jag tillät mig icke en gång utan flera gånger under statsrådet Skölds anförande att titta på honom. Jag gjorde det helt enkelt därför att jag brukar ha den allra största respekt för den argumentering, som möter från finansministerns sida; det har jag ingen anledning att dölja. Finansministern kvitterade min artighet genom att ställa vissa frågor till mig. Innan jag går in på räntefrågan, skall jag tillåta mig att med några ord beröra dessa frågor.

Den första fråga, som han ställde, är knappast finansministern värdig, därför att den var för grov och för enkel. Han frågade mig, vilken investering jag ville ha — om jag ville ha investering i sjukhus, i skolor och bostadshus, eller om jag ville ha investeringar i fabriker. Det är ju självklart, herr talman, att man helst vill ha bägge delarna, och det är ju också självklart, att den svenska politiken under kommande år måste försöka att bygga såväl det ena som det andra. Här måste en avvägning ske. Jag skall inte dölja, herr talman, att jag anser, att byggandet av skolor, sjukhus och bostadshus har blivit försummat under de senaste åren och att därför angelägenheten att få sådana hus till stånd är så trängande, att även vissa industriella investeringar kanhända böra anstå.

Finansministerns andra invändning mot mitt anförande — som han uppenbarligen inte hade hört och därför hade fått en delvis felaktig uppfattning om — var den, att jag skulle ha karakteriserat den planhushållning, som hade bedrivits här i landet, såsom planlös. Detta mitt uttalande tolkade finansministern på det sättet, att jag med »planlös planhushållning» skulle ha velat göra gällande, att finansministerns plan-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

hushållning hade varit för litet omfattande. Det är uppenbart att ordet *planlöshet* i detta sammanhang inte kan ha den betydelsen, utan det betyder helt enkelt, att den har varit dålig, att den varit felaktigt koordinerad och inte lett till det åsyftade målet. Herr Wistrand har i sitt anförande redan illustrerat, att min tes på denna punkt är riktig.

Jag skall be att få ta ett enda exempel, som jag tror ett oemotsägligt och slående. När vi hösten 1949 gingo över till den omfattande subventionspolitiken, var detta ingenting annat än en utomordentligt djärv men, som det sedan visade sig, felaktig spekulation. Det var en spekulation i fallande priser. Men det blev inte några fallande priser, och därför fingo vi avskaffa subventionerna vid en tidpunkt, då det förde med sig mycket allvarliga och skadliga återverkningar. Det kunde finnas andra exempel att ta fasta på, men det får räcka med detta, eftersom tiden är så långt framskriden.

Så kommer jag då in på räntefrågan. Det är mycket riktigt att jag räknade upp en rad olika länder, som under den senaste tiden, eller från december 1949, hade vidtagit räntehöjningar. Men min mening var icke att man skulle jämföra förhållandena i varje särskilt land och konstatera, om experimentet hade slagit väl ut eller inte slagit väl ut. Jag ville bara fastslå, att det fanns en allmän tendens i denna riktning, och jag konstaterade vidare, att nationalekonomer av klass hade satt denna allmänna tendens till räntehöjning i samband med det fall i grosshandelspriserna, som kunde förmärkas framför allt i mitten av februari detta år. Där fick man alltså en samlad effekt ur vad man skulle kunna kalla en samlad aktion på detta område, och jag tror inte någon kan förneka eller bestrida att ett sådant samband kan bestå. I varje fall har finansministern inte gjort något försök i den riktningen.

Skulle det däremot gälla att undersöka och göra jämförelser mellan olika länders politik, är jag fullständigt ense med finansministern därom, att varje lands ekonomi är en sådan individualitet, att man inte kan göra några rättvisande

jämförelser och att man inte kan mäta effekten av den ena eller den andra åtgärden. Och jag skall inte heller försöka göra några sådana jämförelser.

Jag har därför inte heller anledning att gå in på den danska räntepolitiken, helt enkelt därför att läget i Danmark är så vitt skilt från det läge som vi ha i vårt land.

I sitt anförande tog också finansministern upp de olika motiv, som kunna finnas för en räntehöjning, och han framhöll, att herr Ohlin i andra kammaren hade skjutit det motivet i förgrunden, att räntan skulle kunna göras så hög att man kunde förvänta en räntesänkning och på grund därav inskränkte och uppsköt sina investeringar. Jag tror att detta motiv har sin giltighet endast under den förutsättningen, att räntan blir relativt hög. Och jag vet inte, om folkpartiets ledare är beredd att göra räntan så hög att detta motiv kan bli avgörande betydelse. För mig ligger saken litet annorlunda till, och därför borde kanske finansministern ha ställt frågan med anledning av herr Ohlins uppfattning icke till mig utan till någon annan. Jag anser nämligen, att en räntestegring framför allt leder till en strängare prövning av investeringens räntabilitet och därför på den vägen leder till en kreditåtstramning, som kan vara värdefull icke minst i den situation, som vi nu stå inför. Jag är övertygad om att vi behöva en investeringsbegränsning och att vi behöva en kreditåtstramning. Därför har jag inte heller *i princip* gjort några reservationer emot det förslag om investeringsavgifter, som i dag föreligger. Jag har endast i detaljer tillåtit mig att framställa en del invändningar och anmärkningar.

Det blev en ganska intressant diskussion här i kammaren mellan folkpartiets gruppledare och finansministern om statsingripanden och inflation. Jag vet inte om jag utan vidare kan acceptera den tes, som herr Ohlon framställde, att de länder som ha haft de flesta kontrollerna och de flesta statsingripandena också ha fått den största prisstegringen. Av skäl som jag redan tidigare har be-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

rört fruktar jag, att saken inte ligger fullt så enkelt till. Det har emellertid i den ekonomiska litteraturen — och jag tänker då inte minst på professor Hayek — framställts en tes, för vilken han ger mycket starka och goda skäl och som jag tror vi ha all anledning att beakta och observera. Professor Hayek gör gällande att när en inflation sätter in, försöker man i vår tid att ingripa med kontrollen och statsingripanden. Att det är riktigt är det ju ingen som förnekar. Men professor Hayek går vidare. Han säger, att statsingripanden och statskontroller i sin tur äro inflationsdrivande, att de framkalla nya inflatoriska krafter, krafter av sådan styrka att de i sin tur utlösa krav på nya statsingripanden.

Den uppfattningen kan jag mycket väl förstå. Jag tror att det finnes åtskilligt i våra svenska erfarenheter, som tyder på att denna uppfattning är riktig. Jag tror att man skulle kunna uttrycka våra erfarenheter på det sättet, att ju mera reglerad och stel en samhällsekonomi blir, ju mera åderförkalkat det ekonomiska systemet blir och ju mera man får av statsingripanden och statskontroller, desto mera behöver ett sådant näringsliv den stimulans, som en inflation ger, och denna inflation och denna stimulans inställer sig som en pådrivande kraft.

Jag tror att vi ha all anledning att beakta detta förhållande och se till att vi inte driva kontrollerna och statsingripandena så långt, att denna inflationsdrivande faktor ytterligare kommer till de många som vi redan ha tidigare.

Ja, herr talman, här har jag kommit in på svåra problem, problem som vi inte ha någon möjlighet att lösa i dag. Jag har velat ge uttryck åt en uppfattning, som kanske icke är ny men som har fått ett nytt erfarenhetsmaterial att stödja sig på, och jag har inte velat underlåta att framhålla dessa synpunkter i denna debatt.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det kan ju hända att min fråga om vilka investeringar som herr Andrén och högern helst ville pressa tillbaka var en-

kel. Men den var ju nyttig, ty den ledde till en klar deklaration från herr Andrén's sida. Jag har ingen invändning att göra emot vad han där sade. Jag menar bara att det är ytterligt nyttigt, att alla de högertidningar, som i dag ha applåderat en motsatt mening, nu fått veta att högerns ledare i första kammaren inte deltar i dessa applåder.

Sedan skulle jag vilja säga, att det där talet om att subventioneringen av devalveringsprisstegringarna var en sorts skadlig spekulation, det har jag bemött förr, men jag skall bemöta det ännu en gång. Ja, en spekulation var det givetvis. Läget var detta: genom subventionering i samband med en möjlig prissänkning skulle man komma förbi verkningarna av devalveringen. Vad bleve då resultatet, om det inte blev någon prissänkning? Jo, att man något senare fick ta precis samma prisstegring, som man annars skulle ha fått ta i samband med devalveringens genomförande. Huruvida den ena eller den andra av dessa metoder är den i det långa loppet gynnsammaste, kunna vi säkerligen inte avgöra i dag, men några stora skillnader dem emellan finns det inte.

Vad herr Andrén nyss sade om att räntestegringarna i vissa andra länder skulle ha lett till att grosshandelspriserna i februari i år föllo, måste jag betrakta som en fantasi. Jag känner mycket väl till källan, men den fyller mig inte med någon respekt. Det är en i hela världen vedertagen mening, att orsaken till omslaget i prusbildningen var de amerikanska myndigheternas ingripanden. En reglering av de amerikanska myndigheternas lagringsköp, en starkt genomförd pris- och lagringskontroll i Förenta staterna och åtgärder för att genomföra internationella allokationer voro orsakerna, och inte den där halva procentens räntehöjning i Holland och kanske någon annan liten räntestegring någon annan stans i Europa. Det hade ingen inverkan på de internationella råvarupriserna, och det var dem det gällde.

Vidare skulle jag vilja säga, att det är väl ändå en övertro att antaga, att nå-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

gon liten räntestegring på någon halv procent i dagens läge skulle medföra någon strängare prövning av investeringarna i företagen. Det tror jag inte är en linje, som man kan ge så mycket för. Det har till och med sagts till mig, att inte ens den tioprocentiga investeringsavgiften, som dock träffar betydligt hårdare, skulle vara tillräcklig.

Till slut vill jag säga, att när herr Andrén började gav han en framställning, som närmast väckte det intrycket att min skildring av oppositionens alternativ var ofullständig, d. v. s. att oppositionen hade något annat i sitt bagage än det som hade kommit fram i denna diskussion och som jag här redovisade. Han förklarade, att den omständigheten att man hade tagit upp penningpolitiken här i dag ju hängde samman med att remissen gällde ränteregleringen. Herr Andrén, jag blev besviken! Jag trodde, att herr Andrén under sitt anförande skulle visa något mera av det som finns i kappsäckarna. Men det är inte lätt att göra det, herr Andrén, ty där finns inget!

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag trodde verkligen, att statsrådet och chefen för finansdepartementet hade observerat den senare delen av mitt inlägg, där jag framhöll den inflationsdrivande effekt, som följer av statskontroll och statsingripanden, och därför betonade att redan den friare ekonomi, som mitt parti hela tiden har hävdat, är ett medel för inflationens bekämpande. Men därtill kommer, såsom jag tidigare har deklarerat i dag, att i varje fall jag för min del — jag talar endast för mig — icke har någonting att i princip invända emot det förslag till investeringsavgift, som vi i dag skola remittera till utskott. Statsrådet Sköld vet också mycket väl, att högern vid olika tillfällen har varit med om och intagit en positiv ställning till olika åtgärder, alla i inflationsbekämpande riktning.

Men jag vill återkomma till frågan om räntan. Vi anse verkligen den rörliga räntan — det klassiska medlet när det gäller att reglera konjunkturerna — vara en mycket väsentlig sak, och det är redan därför naturligt, att denna fråga har kommit i förgrunden i vår diskussion.

Herr statsrådet SKÖLD: Jag ber om ursäkt för att jag inte uppfattade att de ekonomisk-filosofiska betraktelser, som herr Andrén hade i slutet av sitt anförande, voro en del av oppositionens ekonomiska program.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 223, angående vissa materielbeställningar för försvaret; och

nr 224, angående täckning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea.

Anmäldes och bordlades en av herr Lindblom under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 510, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.04 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 30 oktober eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 220, med förslag till förordning om särskild avgift vid vissa investeringar (investeringsavgift), m. m.

Herr **PERSSON, HELMER**: Herr talman! Jag vill börja med en gammal, ofta upprepad erinran, nämligen att i valet 1950 sade den dåvarande regeringen, att den hade »klarat krisen». Den menade med detta, att penningvärdet och priserna stabiliserats. På hösten efter valet var som bekant regeringen på full reträtt från sina under valet ställda prognoser. Den föredrog med hänsyn till lönerörelserna att endast tala om en förhöjning av levnadskostnaderna med 8 till 10 procent. Nu räknar man emellertid med en levnadskostnadsstegring, som kommer att överstiga 25 procent. Summan av det hela är en sänkt levnadsstandard för breda folklager, mindre konsumtionskraft trots att landets totala tillgång på varor beräknats öka detta år med 6 procent. Landsorganisationens ordförande, vår andre vice talman, har ju också i sitt tal här i kammaren på förmiddagen konstaterat detta.

Priserna fortsätta alltså att stiga, och Sverige har i det avseendet under senare tid framgångsrikt tävlat att slå alla rekord i Europa. Men regeringen har trots detta sökt att länka utvecklingen dithän, att löneflyttningen inte skall få bli högre än 4 procent vid stundande avtalsrörelser. Detta i sin tur skulle realiter innebära, att standarden för stora folklager ytterligare skulle komma att sänkas. Emellertid har landsorganisa-

tionens ordförande här i dag på direkt fråga av herr Gunnar Öhman förklarat, att vad han sade i sitt tal den 4 april detta år står han för, nämligen att arbetarna skola få kompensation och att de också skola få sin andel i det ökade produktionsresultatet. Och om jag inte fattat finansministern fel, underströk också han vad landsorganisationens ordförande, herr andre vice talmannen, här deklarerade på förmiddagen. Det skulle ju i verkligheten innebära en reträtt från finansministerns sida gentemot de signaler, som hissades tidigare i höst. Jag noterar båda dessa uttalanden och hoppas att industriarbetarna och statstjänarna ta fasta därpå, när de gå in i avtalsrörelsen, så att inte avtalsrörelserna 1951 och 1952 leda till samma resultat som under tidigare år.

Tidigare kunde regeringen åberopa en viss varuknapphet när det gällde att motivera den s. k. återhållsamheten i lönekraven. Men nu kan den inte göra det, ty nu finns det överflöd på varor. Det finns överflöd på kläder, skor, smör och andra livsförnödenheter. Men nu är man ju i färd med att återuppliva 1930-talets politik bl. a. genom att låta utlandet köpa smöret billigt, medan priserna inom landet ständigt stiga.

Vi ha nu kommit till den situationen, att folk i allmänhet har mycket svårt att av ekonomiska skäl flytta in i de nya bostäder, som byggas. Nu mer än någonsin hämmar sig regeringens underlåtenhet att vidtaga åtgärder för att bryta monopolens herravälde inom bl. a. byggnadsämnesindustrien. Kravet på åtgärder i detta avseende växer nu mycket kraftigt och markerat fram.

Den borgerliga oppositionen väsnas mycket omåttligt och mycket fördomsfritt. Men den underlåter mycket medvetet att vidröra de huvudfaktorer i den svenska politiken, som lett till den nuvarande situationen. Den låtsas inte om att samtliga borgerliga partier varit

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

överens med den tidigare regeringen om att nedskriva den svenska kronans värde med en tredjedel, att slopa subventionerna, att realiter avveckla priskontrollen o. s. v. o. s. v. På dessa avgörande punkter tiger den borgerliga oppositionen, ty den är medveten om att det endast är kommunisterna, som motsatt sig denna politik.

Medel finnas i detta land för att göra slut på prisstegringarna och att sänka levnadskostnaderna. Folkflertalet här i landet anser med rätta att de väldiga exportvinsterna böra användas för att subventionsvägen göra viktigare importvaror billigare, att genom subventioner göra smör, kött, fläsk och skor billigare. Men av allt att döma skola exportkapitalisterna få behålla sina väldiga extravinster. Huvudparten av de s. k. prisutjämningsavgifterna på massa och trävaror kommer även i fortsättningen att i sinom tid betalas tillbaka till exportkapitalisterna. Här ha vi fortfarande att göra med en av de avgörande faktorerna då det gäller att nu pressa ned priserna. Jag kan inte se annat än att även den nuvarande regeringen följer i den gamlas fotspår: speglar rollen av förvaltare av monopolkapitalisternas oerhörda extravinster och vägrar att vidtaga de mått och steg, som skulle kunna sänka priserna. Situationen är fortfarande sådan, att de höga importpriserna drabba folkets breda lager, medan de jättehöga exportvinsterna vandra till de besuttnas stora kassavalv.

Under debatten i denna kammare har herr Ture Nerman uppträtt med ett tal, som till hela sin uppläggning måste betecknas såsom mycket provokatoriskt. Han söker framstå såsom det främsta utrikespolitiska oraklet inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Hans uppträdande här i kammaren på förmiddagen föranleder mig att fråga såväl utrikesministern som den socialdemokratiska gruppledaren i denna kammare: I vilken utsträckning äro herr Nermans uttalanden här i dag representativa för den socialdemokratiska förstakammargruppen och socialdemokratien i allmänhet?

Herr Nerman har från denna talarstol faktiskt slängt ut beskyllningen, att Sovjetunionen och folkdemokratiernas beskickningar här i landet skulle bestå av potentiella spioner. Vilken mening har den socialdemokratiska förstakammargruppen om detta? Är den av samma mening som herr Nerman, eller är fallet tvärtom?

Herr Nerman hävdade vidare, att Förenta Nationerna måste bli en antikommunistisk organisation. Vilken inställning ha de andra socialdemokraterna härtill? Utrikesministern har redan givit sin mening till känna, nämligen att Förenta Nationerna inte får förvandlas till ett Atlantpaktens instrument. Vem är representativ för den dominerande uppfattningen inom det socialdemokratiska partiet? Är det herr Nerman eller är det herr utrikesministern? Detta bör klart sägas ut, ty här har en representant för det största partiet inom regeringen från parlamentstribunen sökt göra gällande, att han representerar någon annan än sig själv då han far ut i sina krigsaktivistiska uttjutelser.

Vidare har herr Nerman uttryckt sin glädje över att brittiska flottan hittar in till Östersjön. Vad är innehållet i denna förkunnelse? Ingenting annat än att vederbörande hälsar med glädje att kriget föres in på svenskt territorium, ty Sverige har sin längsta sjögräns mot Östersjön. Och jag frågar i anledning därav: I vilken utsträckning är detta uttalande av herr Nerman representativt för uppfattningen bland de övriga socialdemokratiska riksdagsmännen?

Under de två år jag tillhört riksdagen har herr Nerman så där två å tre gånger om året hållit krigsaktivistiska tal i denna kammare. Hans tal refereras mycket utförligt genom den svenska radion. De provokatoriska elementen i dessa tal ha ökat undan för undan. Vi veta att herr Nerman är en förskrämd småborgare, som darrar likt ett asplöv inför det stora som sker i vår tid. Han ger uttryck för hysteri i sina tal, han har intet annat perspektiv än krig och kan tydligen inte tänka i några andra kategorier.

Vi fästa inte stort avseende vid vad

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

personen Nerman säger och tänker, men han refereras i den aktivistiska pressen här i vårt land och i utlandet såsom representant för socialdemokratien — det största partiet här i landet. I sitt tal nyss noterade han vissa framsteg i sin aktivistiska politik. Han glömde inte att notera dem men glömde likväl en betydelsefull sak, nämligen hur den svenska radion alltmer utvecklats till att bli ett instrument för dem, som tänka i likhet med honom. Med eller mot sin vilja — vilket skall jag låta vara osagt — har regeringen kommit att understödja krafter av typen Nerman, som nu göra sig så breda i den svenska radion.

Vi ha i Sverige en statskontrollerad radio som borde, tycker man, vara ett instrument, ägnat att i någon mån understryka den officiellt deklarerade alliansfria linjen i utrikespolitiken. Men så är det inte. Med regeringens goda minne — det förhåller sig tydligen på det sättet — utnyttjas den svenska radion som ett mäktigt instrument för den amerikanska och engelska politiken, d. v. s. en propaganda för blockpolitik och en oförsonlig hållning till strävandena att de stora makterna skola sluta en fredspakt. Ja, man går ännu längre. Med regeringens goda minne utnyttjas den svenska radion för en utmanande politik mot vårt stora grannland Sovjetunionen.

Upläggningsen av Radiotjänsts serie om Sovjetunionen är ingenting mer och ingenting mindre än en skandal. Det är bittra fiender till socialismen, som nu servera den s. k. sanningen — den s. k. objektiva sanningen — om Sovjetunionen till folket i detta land. Ingen socialist, ingen vän av goda relationer med vårt stora grannland har getts tillfälle att framträda i denna radioserie. Det är bittra fiender till Sovjetunionen, folk som inte döljer sitt hat mot socialismen och den stora socialistiska staten, som nu svara för att åstadkomma inte bättre relationer med vårt stora grannland, utan sämre relationer. Här finns ingen ursäkt för regeringen, ty så mycket har den att säga till om i denna fråga, att den kunnat förhindra vad som nu

måste betecknas såsom en skandal. Regeringen bör göra klart för sig, att svenska folkets stora flertal inte vill ha och inte har något intresse för en upplysning om ett annat lands inre förhållanden på det sätt, som nu så öppet demonstreras.

Herr talman! Jag vill till sist ställa ett önskemål på den nya regeringen. Den nya regeringen har ett program, som den säger sig vilja förverkliga. Ja, den förra regeringen hade också ett program, som den emellertid lade på hyllan. Program kunna vara bra men handlingar torde vara bättre. I koalitionsregeringens program finns bl. a. en punkt om att den stora sjukvårdsreformen skall genomföras i etapper. Jag uttalar i detta sammanhang den förhoppningen, att det inte skall bli som tidigare: att man i etapper söker komma ifrån sina utfästelser i regeringsprogrammet.

Herr NERMAN (kort genmäle): Herr talman! Jag bad nyss herr Persson korrigera ett misstag, som jag gjorde i förmiddagens anförande. Han hann inte med det nu, och jag får därför själv göra denna korrigerings.

Jag sade att Sovjetunionen hade 300 diplomatiska ombud här i landet. Det var fel; jag avsåg östblocket eller, om jag så får kalla det, det storryska imperiet. Det var alltså samtliga östblockstater, som tillsammans ha 300 ombud här i landet mot Sveriges 30 hos dem. Sovjetunionen har enligt samma uppgift »endast» 108 ombud här i landet mot Sveriges 11 där. Jag är tacksam att ha fått göra den korrigeringen, innan någon angriper min uppgift.

Vad sedan beträffar herr Perssons vänlighet mot mig och hans stora uppskattning av min betydelse får jag tacka hjärtligt. Jag hade ingen aning om att jag hade den politiska betydelsen.

Herr BENGTSO: Herr talman! Höstens stora politiska händelse, d. v. s. re-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

geringssamverkan mellan socialdemokratiska partiet och bondeförbundet, har väckt livlig debatt i press och på möten. I dagens debatt ha vi funnit en åter spegling av vad som sagts ute i diskussionen, fastän kanske i mera vårdad form och utan de överdrifter, som förekommit under den senaste tiden. Kritiken mot denna regeringsamverkan har rört sig över vida områden, och den har sökt utnyttja varje möjlighet att komma den nybildade regeringen till livs.

Det har i första hand framhållits att det är principiellt oriktigt att två partier med skilda ideologiska uppfattningar på detta sätt samarbeta i regeringsställning. I regeringsprogrammet står det dock — och det har uttryckligen framhållits från båda partierna — att detta självfallet icke innebär en ändring i någotdera partiets inställning till grundläggande samhällsfrågor i sådana avseenden, där principiella skiljaktigheter föreligga.

I den förklaring, som lästes upp i riksdagens båda kamrar den 13 december 1939, alltså inför samlingsregeringens start, en samlingsregering där både högern och folkpartiet deltog, finna vi inte fullt samma ordalydelse, men i alla fall en liknande deklARATION. Det heter där: »En förutsättning för samlingsregeringens arbete är att inrepolitiska meningsskiljaktigheter undanskjutas.» Detta har alltså kunnat accepteras vid det tillfället, och då förstår jag inte vad det finns för anledning att just nu rikta angrepp mot bondeförbundet med påståendet att vi skulle ha accepterat en samhällsuppfattning, som är främmande för vårt grundprogram.

Skall man bedöma denna regeringsamverkan efter vad den verkligen är, måste man säga, att det är två partier — vad det gäller denna kammare de två största — som kommit överens om ett handlingsprogram för att såväl på kortare som på längre sikt lösa de svårbevästrade problem, som ligga framför oss. Något uppgivande av partiernas principiella ståndpunkter är det inte fråga om.

Det har även i debatten här i dag ut-

talats vissa bedömanden om regeringsamverkan och om dess program, och det finns anledning att på en hel del punkter bemöta dessa uttalanden. Det är ganska självklart att man från högerns och folkpartiets sida inte tycker så värst mycket om denna samverkan, och jag förstår mycket väl, att herr Andrén gärna ser denna färgblandning i grått, i varje fall från högerns håll betraktat. Det visas en rörande omsorg om vårt parti, och man ger uttryck åt många spådomar, att det skall gå oss mycket illa efter det viktiga politiska steg vi tagit. Jag måste emellertid framhålla, att vad som förekommit under senaste tiden kanske ger anledning att säga: Finns det alltför många friare, brukar det resultera i att den, som de vända sig till, blir ganska likgiltig för det hela. Och när herr Andrén vidare använde bilden av Fyrtornet och Släpvagnen, kanske jag får erinra om vad säkerligen också herr Andrén mycket väl vet, att dessa två artister nådde sin berömmelse främst genom det samarbete de hade med varandra. Jag får kanske förstå det så, att herr Andrén menar att det samarbete i regeringsställning, som det här gäller, skall ge samma resultat och att han därför tror att det skall bli någonting bra av detta samarbete.

Det har sedan av representanter från såväl högern som folkpartiet lästs vissa citat, och det är självfallet att dessa citat väljas efter den situation, som är lämplig. Jag skulle dock vilja fråga: Varför inte läsa en del andra citat också? Varför inte läsa det socialdemokratiska partiets och bondeförbundets uttalanden i utrikespolitiska frågor och i sådana frågor, som gälla räntan och en hel del andra saker. Jag behöver inte läsa upp dem här, och jag har inte gjort mig besvär med att leta fram dem, ty den samstämmighet, som i dessa viktiga frågor råder mellan de båda nuvarande regeringspartierna, är redan allmänt känd.

Herr Ohlson tog avstånd från många av de hårda ord, som fällts i debatten om den nya regeringen. Jag får säga att jag noterar det med tillfredsställelse. Jag skulle vara mycket tacksam, om

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

hans egen partipress skulle vilja tillägna sig de ord, som han yttrat här i det avseendet.

Herr Ohlon säger vidare, att han inte mött någon motsägelse i sin partigrupp beträffande den kritik, som riktats mot regeringen. Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Ohlon eller någon annan folkpartist i varje fall på en punkt. På en del möten har det sagts, att regeringspartiernas uppgörelse träffats av rent klassegoistiska skäl, från bondeförbundets sida endast för att bondeförbundet skulle vinna en mängd förmåner åt jordbruket. Sedan frågar man: »Vem skall betala detta?» — Och så har man vänt sig till grupper, som uteslutande äro konsumenter av livsmedel. Det är den ena sidan av saken. Å andra sidan har man i andra bygder, där det passar bättre, gjort gällande att jordbruket alls inte har vunnit något på denna uppgörelse, utan det hade fått precis lika mycket, om bondeförbundet låtit bli att gå in i en regeringssamverkan.

Vilket är det riktiga? Föreligger inte här en motsägelse i den kritik, som riktas mot regeringsbildningen?

Det har också talats om att det förts dubbla underhandlingar, och det har i tidigare debatter sagts, att den nya regeringen föddes i lönnedom. Jag vill erinra om vad som skedde år 1948. År 1948 meddelades det, att det pågick förhandlingar mellan socialdemokraterna och bondeförbundet om en regeringssamverkan, och vad blev resultatet? Jo, det blev en i högsta grad osaklig debatt, där man inte hade reda på vad som verkligen förekom. För att undvika sådana konsekvenser ha förhandlingarna denna gång förts utan att några meddelanden därom lämnats i förväg. Jag tror att den politiska debatten har kommit på ett högre plan genom att man inte förfor på samma sätt som år 1948.

Det har vidare riktats en del kritik mot regeringsprogrammet under framhållande av att det inte är tillräckligt klarläggande på en del olika punkter. Jag vill påstå att det regeringsprogram, som har framlagts, har i princip tagit upp riktlinjerna för samverkan. Man

kan väl inte begära att regeringsprogrammet skall innehålla en detaljerad beskrivning på vad som skall företas i de olika frågorna. Om nu regeringsförhandlingarna hade kommit överens på alla punkter och sedan sagt, att så skola vi ha i fråga om beskattning, så skola vi ha i fråga om valsystemet, och så skola vi ha beträffande en del andra ting, och i detalj slagit fast vad som skulle göras — vilken kritik skulle då inte ha kunnat riktas från oppositionspartierna mot att regeringsförhandlingarna föregrepo de utredningar, som nu arbeta med dessa frågor? Det är därför riktigt, som man nu förfarit, att man i stora drag angivit vad samarbetet kommer att innebära och att man sedan avvaktar och i möjligaste mån tar hänsyn till vad utredningarna komma till för resultat.

Det har här frågats om de fördelar, som samarbetet kunde medföra. Jag vill särskilt understryka, att det breddade regeringsunderlaget ger möjlighet till att planera på längre sikt. Det finns möjlighet att i samförstånd göra upp ett program och att också genomföra det utan risk för att det virus, som omtalats här tidigare och som orsakar influensa, skall kullkasta planerna i fråga om väsentliga fakta.

Vidare skulle jag vilja säga några ord om de båda propositioner, som skola remitteras i dag. Det är naturligtvis inte möjligt att bestrida, att det finns vissa nackdelar för jordbruket med den investeringsavgift, som föreslagits. Jag tror dock att jag kan säga, att jordbrukarna äro så solidariska, att de mycket väl förstå om vi, när vi strida mot inflationen, vilja använda även detta medel, och det ha de också accepterat. I uttalanden, som gjorts av såväl RLF som Sveriges lantbruksförbund, har också det föreliggande förslaget tillstyrkts.

Herr Andrén talar om den utflyttning, som skett från jordbruket, och det är riktigt, att mycket folk har flyttat därifrån. Men om vi se på rapporterna över konjunkturläget hösten 1951 — det bör jag kanske lägga till för tydlighetens skull — står det där på följande sätt: »Trots reduktionen av arbetskraften be-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

räknas volymen av jordbrukets slutprodukter ha legat cirka 8 procent högre än under produktionsåret 1938/39.» Och i långtidsprogrammet redovisas, att vi för produktionsåret 1949/50 ha en självförsörjning till 100 procent. Det är riktigt att 17 procent därav hänföra sig till importerad konstgödsel och dylikt, men försörjningen är dock uppe vid 100 procent.

Beträffande den rationalisering, som förekommit, vill jag redovisa några siffror i fråga om en detalj inom jordbrukets maskinpark. Det gäller traktorerna, som väl äro de dyrbaraste maskinerna. 1938/39 hade vi 17 800 traktorer, 1949/50 hade vi 56 300, och 1950/51 räkna vi med att ha 66 000 traktorer. Ha vi 66 000 traktorer, tror jag vi kunna säga att vi tämligen väl fyllt behovet på detta område. Dessutom finns ju vad beträffar investeringarna den gräns på 10 000 kronor, som är avgiftsfri. Jag tror sålunda att jordbrukarna inte ha så stora invändningar mot det föreliggande förslaget, något som jag också nämnde i samband med de remissyttranden, jag tidigare citerade.

När det gäller ränteregleringen har Lantbruksförbundet i vissa detaljer gjort erinringar, men det innebär dock intet avstyrkande av hela förslaget. Vi veta, att redan på ett tidigare stadium har vårt partis ordförande givit sin anslutning till ränteregleringen.

Det har i debatten om regeringsbildningen förekommit också många andra argument, så många, att det inte är möjligt att här bemöta dem alla. Då de inte upprepats nu, avstår jag från vidare kommentarer.

Jag vill sluta med att säga, att såväl 1933 efter krisuppgörelsen som 1936 efter regeringskoalitionen har det uttalats de mest olycksbådande profetior om vårt parti. Men vad har hänt? Jo, i dag står vårt parti starkare än någonsin. Redan nu kan man säga att regeringskoalitionen har mottagits väl, och jag är säker på att svenska folket än en gång skall förstå att det samarbete som inletts har goda förutsättningar att bli till nytta för vårt land.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Den diskussion, som har pågått här i dag rörande den inflationstendens, som är alldeles uppenbar i vårt samhälle, och de åtgärder, som man kan tillgripa däremot, har, tycker jag, i åtminstone ett avseende givit en uppenbar behållning, och det är att man från alla håll erkänner, att denna inflationstendens till så väsentlig grad är importerad. Man har inte kunnat blunda för importprisernas och exportprisernas inverkan på den svenska prisnivån och den därav följande importen av inflation, varför man nu villigt erkänner detta förhållande. Det är åtminstone en fördel av den diskussion som har pågått.

Jag skall inte närmare ge mig in på den delen av spørsmålet, men jag skulle vilja erinra om att när man inom olika partier har fastnat i olika ståndpunkter och har olika recept för att bekämpa inflationen — recept som äro lika i vissa punkter men skilja sig i andra — så kan detta kanske till inte oväsentlig del förklaras med att vi alla stå inför någonting nytt, nämligen frågan om vilken finansiell politik man skall bedriva i ett samhälle *med full sysselsättning*.

Den gamla ekonomiskt liberala doktrinen sysslade praktiskt taget aldrig med det problemet, och vi stå så gott som utan handledning från de teoretiska ekonomerna på denna punkt. Ungefär likadant var det på 1930-talet, då vi hade en lågkonjunktur. Men så hördes det vissa röster — kanske mindre från detta land än från England, där Keynes gjorde sin starka röst hörd. Vi följde hans program: vi angrepo den alltför låga sysselsättningen, arbetslösheten för människor och maskiner, och vi veta nu på ett ungefär, hur man i en liknande situation skall gå till väga.

Men vi veta inte med bestämdhet, hur vi under dessa sista år borde ha angripit de problem, som kunna sägas härleda sig ur den fulla sysselsättningens samhälle, för att komma till rätta med de inflationstendenser, som tydligen äro oupplösligt förenade med den överfulla sysselsättningens samhälle: tendenserna till stegring av löner och vinster, steg-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

ring av köpkraft och efterfrågan och stegring av priserna. Vi få experimentera oss fram från olika håll och hålla debatten levande, och ett parti i regeringsställning får ju också tillämpa sina experiment och sina teorier, och, efter den beredning man kan underkasta dem, pröva dem så långt de hålla. Vi få så småningom, hoppas jag, lära oss att även här behärska tekniken. Och jag skulle vilja i viss anslutning till den föregående talaren säga, att om vi socialdemokrater och bondeförbundare i ett annat läge kunde lära oss tekniken gemensamt på 1930-talet, så kan det finnas ett visst hopp om att vi även på 1950-talet skola kunna lära oss tekniken att bemästra de nya problem, som ha mött det svenska samhället efter kriget.

Orsaken till att socialdemokraterna och bondeförbundarna funnit varandra i nuvarande läge är uppenbar för oss alla. Det är ändä så, att frågan om den högre räntan har blivit ett skiljeämne. Den har blivit någonting, som högern och på sistone även folkpartiet med allt mera stigande förtröstan samlat sig omkring, men som både bondeförbundet och socialdemokraterna hela tiden ha ställt sig mycket tveksamma inför. Det synes som om högern och folkpartiet ha sett i räntan inte det enda vapnet — det framgår ju av dagens debatt — men väl huvudvapnet, samtidigt som de vilja ha bort regleringarna eller i varje fall ha kvar så få som möjligt.

Vi skola inte ha flera regleringar än som är nödvändigt — så långt kunna vi alla vara ense. Men om nu högern och folkpartiet skulle släppas loss — vilket alla goda makter förbjude — och tillämpa sin högre ränta och sitt upphävande av regleringarna — ja, man kan bara föreställa sig hur detta skulle verka t. ex. på hyresmarknaden. Vi för vår del ha den bestämda uppfattningen, att detta skulle leda till att man kanske löste frågan om bostadsbristen men på det sättet, att folk inte kunde hyra de nya lägenheterna till de nya priserna, att folk inte kunde behålla sina nu innehavda lägenheter och att en ström av människor sökte sig till de billigare, de

mindre, de obekvämare och i alla avseenden sämre bostäderna. Det är ett sätt att »lösa» bostadsfrågan till priset av en våldsamt försämrad bostadsstandard, ett pris som jag undrar om vare sig högern eller folkpartiet till syvende og sidst skulle vilja betala.

Men nu är den högre räntan i alla fall en huvuddel i högerns och folkpartiets program. Med den inställning, som bondeförbundet har till denna fråga, tror jag därför att man måste betrakta den front, som i viss utsträckning visade sig i våras, fronten högern-folkpartiet-bondeförbundet, som en mycket onaturlig front, och man kan fråga sig, om den fronten i fortsättningen skulle ha kunnat uppehållas. Det visade sig i våras, att vad man kunde samla sig om i de berömda trepartimotionerna, det var endast ett nej till vissa skatteförslag, men man kunde inte enas om en positiv, aktiv politik. Och man kan fråga sig: Vilken antiinflationär politik skulle dessa tre partier ha kunnat gemensamt bedriva? Nu har denna kalk gått ifrån dem. Men en annan kalk ha högern och folkpartiet fått dricka: bondeförbundet står för närvarande i regeringsställning tillsammans med socialdemokraterna. »Det är ett hårt slag för borgerligheten», suckade herr Nordenson nyss, och jag förstår honom.

Den föregående talaren erinrade om den besynnerliga diskussion om parlamentarismen, som tog fart sedan socialdemokrater och bondeförbundare tillsammans hade gått i regeringsställning nu på hösten. Det är alldeles uppenbart att det finns en sak, som både teoretiker och praktiker helst vilja förorda och söka åstadkomma, och det är en enpartiparlamentarism: att ett parti är tillräckligt starkt för att kunna genomföra sitt program. Vi ha sett hur man i England, parlamentarismens mönsterland, i senaste valet har kämpat på den linjen från båda hållen. Där ha Attlee och labourpartiet begärt av väljarna: Ge oss ett så starkt underlag i underhuset att vid kunna föra en aktiv politik! Och Churchill och hans män ha begärt detsamma. Man har velat en enpartiparlamentarism, och man har för den naturligtvis måst kräva ett

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

tillräckligt underlag inom det engelska underhuset. Intetdera partiet lyckades i sin strävan. Nu sitter Churchill med sin majoritet på icke fullt ett tjugotal röster i underhuset, men han har en majoritet av labourpartiväljare emot sig, något hundratusental mer än de konservativa väljarna. Det är faktiskt inget starkt underlag att bedriva en fast regeringspolitik på, det har också framgått av vad Churchill, denne kloke och erfarne partiledare, har låtit undslippa sig efter valet.

Hur var *vårt* parlamentariska läge? Ja, vi veta alla, att vi ha talat om influensaparlamentarism, här liksom i England. Socialdemokraterna hade i andra kammaren en majoritet på en röst, om man bortser från talmannen, över de tre borgerliga partierna, och den majoriteten bröts mycket lätt och mycket ofta av kommunisterna, som slöto upp på den borgerliga fronten. Ett sådant underlag för regeringen inom den s. k. folkvalda kammaren — ja, båda kamrarna äro ju lika folkvalda nu till dags — är givetvis alltför knappt. Det var därför utomordentligt önskvärt att få ett bredare regeringsunderlag.

Av herr Nordensons anförande framgick en önskan — den har framskymtat på andra håll också, både i debatten här och i pressen — att hela riksdagen med undantag av en handfull kommunister skulle bilda underlaget för regeringen, en s. k. samlingsregering. Men dagens fråga är ju kampen mot inflationen. Hur skulle man kunna ena de olika partierna om ett kraftigt och energiskt inskrående med åtgärder för bekämpande av inflationen? På denna avgörande punkt ha vi ju olika uppfattningar! En regering utan program i den viktigaste frågan är den olyckligaste regeringen av alla.

Då återstår i stället utvägen att försöka åstadkomma en mindre koalition. Det har omtalats, att det redan gjordes försök för tre år sedan. Vi misslyckades då. Vi ha lyckats nu. Nu stå här två partier med en mycket kraftig riksdagsmajoritet, och en mycket kraftig majoritet ute bland folket, tillsammans för att genomföra åtgärder i kamp mot infla-

tionen. Vi äro ense om en punkt — samma punkt som har enat högern och folkpartiet — nämligen räntefrågan. Vi ha lyckats åstadkomma ett stort gemensamt program på kort sikt med åtgärder som böra vidtagas för att bekämpa inflationen under nästa riksdag och den närmaste tiden därefter. Man planerar och har tydligen i viss mån utformat ett program på längre sikt. Detta ha vi nu underlaget för i den svenska riksdagen. Här finns ett parlamentariskt underlag för en politik i kamp mot inflationen, ett underlag som till och med är starkare än det underlag som fanns i den svenska riksdagen för koalitionen på 1930-talet och ungefär lika starkt som på sin tid underlaget för den samverkan emellan Edén och Branting, som fanns 1920 och året dessförinnan. Metoden har prövats förr i svensk parlamentarism, och den står nu inför provet en tredje gång. Jag för min del har all anledning att hoppas, att den skall ge möjligheter för vittgående, kraftiga, målmedvetna och väl koordinerade åtgärder i kampen mot inflationen.

Man säger: Må vara, men här är det en besvärlighet, en hake i det hela. Här är det två utpräglade klasspartier, som ha sammanslutit sig för att bedriva gemensam politik.

Bondeförbundet får svara för sig självt. Men vad beträffar det socialdemokratiska partiet så tycker jag att en blick, aldrig så ytlig, på det socialdemokratiska partiets representation i de båda kamrarna inte talar för någon ensidig klassorientering. Våra väljare — som andra partiets väljare — dölja sig bakom röstsedlarna; vi veta dock mycket väl att huvudmassan av arbetarpartiet-socialdemokraternas väljare kommer från de stora arbetargrupperna i stad och på land, men vi veta också att betydande tjänstemannagrupper, med anställningar hos staten och kommunen och inte minst i de privata företagen, också stå i stora skaror bland de socialdemokratiska väljarna, och vi veta för övrigt, att där finns folk från alla samhällsgrupper. Jag undrar om inte det socialdemokratiska partiet kan i allsidig

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

sammansättning, inte bara i riksdagen utan också ute bland folket, väl mäta sig med vilket annat parti som helst i detta land, och jag undrar om det inte är ett mera allsidigt »folkparti» än något annat.

Jag har ofta undrat — dessa reflexioner äro delvis framkallade av ett högeranförande — varför högern så ofta »hymlar» med klassintressena bakom partierna, ty att de finnas i viss utsträckning är ju alldeles uppenbart. Man kan fråga: Varför är Östermalm i Stockholm fortfarande högerns borg, och varför vänder Södermalm allt mer ryggen åt högern? Det är ett bekant faktum att småfolksgrupperna vid tävlan mellan partierna inom olika delar av Stockholm se i socialdemokratien ett stöd, medan de mera burgna och i varje fall de mest burgna klasserna se i högern ett stöd. Jag vill inte alls med detta förringa högerns eller andra partiers tro, att när de gå fram för sin konservativa eller folkpartistiska eller socialdemokratiska politik, så sker det i den förhoppningen och den övertygelsen, att den politik de företräda skall vara till gagn för mycket större folkgrupper än dem, som slutit upp kring partiet i ett val. Men att de olika partierna — och det gäller *alla* partier — i mycket hög grad ha blivit olika folkgruppers mera speciella företrädare är klart, även om de flesta partierna samla så pass många väljare från olika samhällslager, att de mycket väl kunna företräda en hela folkets politik — fastän sedd ur olika synpunkter — i den svenska riksdagen.

Herr talman! Nu stå vi i det läget, att vi ha fått en stark regering, som har samlats om ett gemensamt program och som har ett starkt stöd i den svenska riksdagen och likaså ute bland det svenska folket. Vi få hoppas, att det med detta nya utgångsläge skall kunna bli den effekt av åtgärderna, som erfordras för att i ett samhälle med full sysselsättning kunna hålla de inflationsdrivande krafterna i ett ordentligt grepp.

Herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Vid åtskilliga tillfällen under de

senaste åren har bondeförbundet tillåtit sig att understryka nödvändigheten av en samverkan mellan olika partier i syfte att skapa förutsättningar bl. a. för de kraftåtgärder, som kunde behövas för att övervinna inflationsfaran. I det hänseendet kan hänvisas t. ex. till ett av mig gjort och genom TT distribuerat uttalande vid årets första sammanträde med bondeförbundets riksdagsgrupp, där det heter, att »en kraftsamling av svenska folket ter sig alldeles särskilt önskvärd». Härtill kommer ett stycke av ordagrant följande innehåll: »Man har talat om en samlingsregering som en lämplig anordning för att i en krissituation bemästra svårigheterna, och visst kan man på detta sätt nå en inrikespolitisk avspänning och en kraftsamling. Det är emellertid ingalunda den enda utvägen.» Den avslutande meningen i anförandet lyder: »Vad som behövs är alltså samling, men ej med nödvändighet en samlingsregering.»

Jag har så här utförligt uppehållit mig vid denna sak, därför att man tvärtemot verkliga förhållandet lagt i min mun ett uttalande, som går ut på att bondeförbundet kunde tänka sig en sådan stark samling endast i samlingsregeringens form.

Vårt inträde i koalitionsregeringen innebär, att vi låtit våra deklARATIONER om nödvändigheten av samförståndslösningar och om samförståndsvilja utmyнна i handling. Jag tror att våra valmän, som äro vana vid ett realistiskt bedömande, skola hålla oss räkning för att vi på detta sätt söka bidra till en lycklig lösning av samhällsfrågorna. Det ligger säkerligen inte för dem att deltaga i en opposition, där sökandet efter angreppspunkter blir A och O och där man ibland av varje liten fjäder på illusionistens maner anstränger sig för att skapa fram en hel höna.

Det är två frågor som framför allt föranlett bondeförbundet att deltaga i regeringssamverkan. Den ena är, som jag nyss antytt, intresset att medverka till samhällsekonomisk stabilitet, och den andra är vår önskan att medverka vid

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

den omdaning av jordbrukspolitiken, som föranledes av att 1947 års riktlinjer för denna politik i viss mån kunna anses ha blivit antikverade.

1947 års riktlinjer ha blivit föråldrade, sade jag. Åtagandet i det sammanhanget innebar nämligen, att det allmänna medelst ett gränsskydd, alltså genom att förhindra överflödigt import, skulle söka åstadkomma en utjämning av inkomstklyftan mellan sådana grupper, som ha sin bärning av jordbruket, och »andra jämförbara grupper», som det har brukat heta. Men vad hjälper ett sådant åtagande i en överskottssituation? Nu är problemet temporärt att få avsättning för överskottet av animalieprodukter och på längre sikt att åstadkomma en omläggning av jordbruksdriften, så att vi få mera vegetabilier och mindre animalier, eftersom vegetabilier torde kunna säljas utomlands under överskådlig tid framöver.

I det sammanhanget har man att ta ställning till de viktiga problem som innefattas i småbrukets intresse av en någorlunda hygglig försörjning.

Det ekonomiska program, som finansministern presenterat, har jag vid detta tillfälle inte anledning att gå in på i detalj. Jag vill bara betona, att de åtta punkterna innefatta åtgärder, som vi i dag icke kunna komma ifrån om det skall bli möjligt att få reda i samhällsökonomien. Ett par punkter, nämligen den där det talas om kreditåtstramning och lågräntepolitik och den som handlar om den aktiva finanspolitiken, skall jag dock be att få dröja något vid.

Det har sedan länge rått stor enighet om att en begränsning av möjligheterna att erhålla kredit måste ingå som ett led i stabiliseringspolitiken. Därigenom vill man söka, jämte via andra medel, att hålla investeringarna inom ramen för tillgängliga resurser av arbetskraft, material o. s. v. Vi ha helt enkelt icke råd att hålla oss med en produktionsapparat som delvis står oanvänd därför att man byggt ut den mer än vad det finns arbetskraft till. Vi ha inte råd att köra tomt på det sättet. När man rör vid detta spörsmål, är det från min sida an-

geläget att understryka, att vi måste eftersträva full sysselsättning vid varje tidpunkt. Rätten att erhålla arbete bör vara en av de grundläggande rättigheterna för varje människa. Men det är den överfulla sysselsättningen som vi icke ha råd med.

Kreditåtstramningar följas emellertid ofta av räntestegringar. Räntestegringar betyda ökade levnadskostnader. Höjda levnadskostnader leda till löneökningar, och karusellen snurrar. Någon av oppositionsledarna här — jag vet inte riktigt vem — har bett mig att precisera ett uttalande som jag fällde i radio häromsistens om en räntehöjnings inverkan på levnadskostnaderna. Jag nämnde i radiointervjun, att en räntehöjning med 1 procent så småningom torde ge en höjning av levnadskostnaderna med 4 å 5 procent, d. v. s. $\frac{1}{2}$ procent räntehöjning skulle ge en levnadskostnadsstegring med 2 å $2\frac{1}{2}$ procent. Enligt inom finansdepartementet gjorda utredningar skulle $\frac{1}{2}$ procent ränteökning ge cirka 1 procent hyreshöjning och $\frac{1}{2}$ procent höjning på livsmedel. Man behöver ingen större erfarenhet för att förstå att den halva procentens räntehöjning skulle slå igenom även i ökning av kostnaderna för andra varor. Jag tror därför att man säkert kommer upp i de av mig nämnda 2 å $2\frac{1}{2}$ procenten vid en räntestegring på $\frac{1}{2}$ procent.

Vi anse på vårt håll att man energiskt måste söka undvika räntehöjningar. Ränteregleringslagen är ett medel som kan bidra till en låg ränta. Liksom alla andra regleringar skall den användas endast i nödfall.

I detta sammanhang påminner jag mig ha läst, att oppositionen ansett sig finna en påtaglig önskan hos den nuvarande regeringen att ingripa med regleringar. Varpå grundar man egentligen det omdömet? Är det på regeringens inställning till räntefrågan? Beträffande övriga regleringsanslag i dagens läge har jag nämligen tyckt mig finna en ganska stor enighet. Men om det inte är på det sättet, vilka regleringar menar man då kunna tas bort i dag?

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Anser man att bondeförbundet skulle ha visat prov på en speciell lust att reglera enbart därför att partiet har biträtt förslaget att utsträcka priskontrollen till räntan? Jag utgår ifrån att alla ha klart för sig att vi här i Sverige ha priskontroll på nästan alla varor. I det övriga Europa är priskontroll en företeelse som återfinnes litet varstans, ja, den finns t. o. m. i det ekonomiskt fria USA. Är det då så märkvärdigt om vi anse, att man icke får göra halt så snart det blir fråga om räntan?

Herr Ohlin förde under de överläggningar, som den förutvarande regeringen hade med oppositionen, fram en tanke på subventionering av hyrorna i avsikt att undgå att räntestegringarna skulle slå igenom på hyreskostnaderna. Det måste bli ett tekniskt oerhört vanskligt projekt att realisera. Jag antar, att om man skulle åstadkomma rättvisa, finge man väl lov att ge egnahemsägare, jordbrukare och andra en liten slant också för att kompensera en dylik räntehöjning. Vilka ändlösa regleringsperspektiv öppnar inte detta förslag! Nog är det väl underligt, om man i ungefär samma andedrag, som man framkommer med propåer av den arten, börjar att tala om att *andra* äro särskilt regleringshågsna bara därför att de vilja utsträcka den priskontroll som vi ha till att gälla även räntorna. Det är nästan så att man inte kan hålla tillbaka den reflexionen, att man på det hållet resonerar som så, att »när jag själv får reglera, är det rätt».

Den föreslagna aktiva finanspolitiken går, som vi se av propositionen, ut på sträng återhållsamhet med utgifterna och en överbalansering av budgeten. I det sammanhanget inställer sig osökt tanken på möjligheterna till skattelättnader. Regeringsprogrammet utgår som bekant från att skattelättnader skola bli möjliga, ehuru i begränsad omfattning. Hur stora skattelättnader som kunna komma in fråga är det för tidigt att uttala sig om. Men även om vi inom bondeförbundet önska tillvarataga alla möjligheter till skattelättnader, även en generell sådan för inkomstskatten, måste vi dock säga oss, att problemställningen

i sista omgången kan bli: skola vi stabilisera samhällsekonomin eller avstå från att gå in för skattelättnader? Jag tror att i den situationen måste man välja att stabilisera samhällsekonomin, ty utan stabilitet kan det icke bli någon varaktig skattelättnad.

Jag skulle vilja nämna ett par ord om dyrortsgrupperingen, eftersom den har berörts av åtminstone någon talare från oppositionens sida här i dag. Jag utgår då ifrån att när man gjort det var det väl närmast för att ge till känna, att vi ha att räkna med ett oreserverat stöd i våra fortsatta strävanden för dyrortsgrupperingens upphävande. Att vi komma att sträva i den riktningen alltjämt, därom bör icke råda något tvivel.

Jag skulle sedan vilja ställa en fråga till oppositionen: Hur har den tänkt sig att inflationen skall bekämpas? Vi ha särskilt från folkpartihåll, till leda skulle jag vara frestad att säga, hört detta tal om den halva procenten ränteböjning som det magiska medel som skulle göra slut på inflationen och som hastigt skulle ge oss ett stabilt penningvärde. Det övergår min horisont att begripa, hur denna halva procent skulle kunna få en sådan effekt. Att en räntehöjning kan ha verkan i detta sammanhang vill jag ingalunda bestrida, men jag tror inte att man skall röra sig med siffror av den storleksordningen, om man skall bli tagen på allvar. I fjol minns jag att man ifrån samma håll var ännu blygsammare. Då talade man om $\frac{1}{4}$ procent. Det blev $\frac{2}{4}$ procent till följd av ränteglidningar. Är det någon som menar att dessa $\frac{2}{4}$ procent — alltså $\frac{1}{2}$ procent — stoppade inflationen? Om så inte är fallet, hur vill man då förklara, att en halv procent denna gång skulle ha en sådan där mystisk effekt? Jag tycker att man rör sig på ytterområdena av realiteterna i varje fall när man talar på detta sätt.

Sedan vill jag säga, att bondeförbundet ingalunda har visat sig negativt till tanken att pengar, som härröra från skogen och skogsförädlingsindustrierna, skola föras in till statskassan i en situation som denna. Vi äro på det klara med att även en del av exportinkomsterna

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

på sätt som skett skola tillföras statskassan, dels för sterilisering och dels såsom ett tillskott. Vi äro också på det klara med att den spärrning av skogsinkomsterna, som riksdagen kommer att få ta ställning till snart, är välgrundad och välmotiverad. Det blir inte små belopp som på detta sätt flyta in i statens kassa. Jag skulle tro att det kommer att röra sig om ungefär 1 å 1,5 miljard kronor, och i bästa fall litet till. Visserligen är det så att bara en del definitivt stannar hos staten, men resten spärras dock under många år hos staten för att kunna tas i anspråk i en tid då vi räkna med att konjunkturen kanske är väsentligt sämre.

Till sist skulle jag vilja framhålla, att bondeförbundet redan varit i tillfälle att visa att vi för åstadkommande av åtgärder, som vi tro ha en stabiliserande effekt, ha varit villiga att medverka till beslut som ha förefallit tämligen impopulära och som inte ha blivit mindre impopulära genom den ställning som oppositionen har intagit. Vi få finna oss i det motstånd, som oppositionen gör på dylika punkter, och vi komma inte heller i framtiden att tveka att medverka till sådana åtgärder som vi anse vara nödvändiga för att åstadkomma ekonomisk stabilitet.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! De mycket allmänna uttalanden, som herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet nu har gjort inför första kammaren, behöva kanske inte föranleda så många kommentarer.

Även jag observerade det uttalande, som bondeförbundets ledare gjorde på nyåret 1951, då han konstaterade, att han ville ha samling men icke nödvändigtvis en samlingsregering. Det låg närmast till hands att misstänka, att bondeförbundet den gången avsåg ett samarbete i riksdagen och icke ett ensidigt samarbete med socialdemokratien i regeringsställning. I varje fall hade det varit önskvärt, om bondeförbundets ledare menade något annat, att han talat litet tydligare på denna punkt.

När herr statsrådet vidare anförde, att bondeförbundet var intresserat av samförstånd och ville bevisa detta sitt intresse i handling, uttalade han en tanke som säkerligen finns inom alla svenska partier. Men man måste veta, vad man samlar sig om, och ha ett gemensamt program. Man måste kunna konstatera, att det föreligger enighet eller i varje fall möjlighet att kompromissa sig fram till en gemensam linje.

Jag skall inte fästa mycket avseende vid de beskyllningar som oppositionen alltid får höra av dem som mer eller mindre tillfälligt ha kommit in i en regering, att den bedriver opposition för oppositionens egen skull och att således angreppspolitiken är A och O. Det är något som oppositionen fått höra i alla länder och som den kommer att få höra i alla tider men som aldrig har imponerat på en opposition.

När herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet skulle närmare specificera de anledningar, som funnos för denna samling mellan bondeförbundet och socialdemokratien, nämnde han två ting. Han nämnde för det första intresset för ekonomisk stabilitet. Jag får då fråga herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: Tror herr statsrådet att det finns någon ledamot av denna riksdag, som inte har detta intresse för ekonomisk stabilitet? Den andra synpunkten var att bondeförbundet gärna vill medverka vid den omarbetning av jordbrukspolitiken som nu är nödvändig sedan 1947 års lösning blivit mer eller mindre antikverad. Ja, herr talman, när 1947 års jordbruksprogram utformades skedde det under medverkan av samtliga partier, och det är min livliga förhoppning att så skall ske även nästa gång när grundlinjerna utformas för jordbrukspolitiken.

Jag glädde mig åt att bondeförbundets ledare var så angelägen att framhålla, att bondeförbundet icke var särskilt regeringsvänligt. Av naturliga skäl måste bondeförbundets ledare denna gång givetvis försvara även regleringarna. Har då herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet inte observerat vil-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

ken fullständigt nedgörande kritik som förslaget om räntereglering har blivit föremål för från nästan alla de instanser som yttrat sig i denna sak? Har bondeförbundets ledare inte observerat, att om detta förslag genomföres, innebär det att den svenska landsortens många erfarna fackmän, som sitta i kreditinstituten, bli helt avkopplade, när det gäller att träffa de viktiga avgörandena om de krediter som skola beviljas företagen ute i den svenska landsbygden? Kan verkligen bondeförbundets ledare tycka, att det är en rimlig och lämplig anordning?

Inrikesministern nämnde också det förslag, som herr Ohlin framförde under diskussionen med partiledarna, om subventionering av hyrorna. Det är ett förslag som jag inte har någon anledning att beröra, men när inrikesministern ansåg, att detta förslag skulle vara tekniskt svårare att genomföra än ränteregleringen, måste jag bestämt opponera mig. Ränteregleringen måste vara en oerhört mycket besvärligare sak. Jag har svårt att tänka mig, i likhet med många av remissinstanserna, att det skulle vara möjligt för bankofullmäktige att sköta denna sak. Jag är rädd för att riksbanken kanske kommer att sköta den ungefär på samma sätt som den skött försäljningen av utländsk valuta i en affär, som blott är alltför aktuell för oss.

När jag nu har ordet skall jag be att i förbigående få säga, att jag icke känner igen de siffror angående effekten på livsmedelspriserna av en räntestegring på en eller en halv procent, som här ha anförts. Men jag skall inte i detta sammanhang ingå på någon omräkning av den kalkyl som tidigare gjorts.

Till sist vill jag bara besvara en replik av herr Sköld, som jag tyvärr inte fick tillfälle att omedelbart besvara. Jag vill bara säga, att jag fäste mig vid att finansministern icke kan tänka sig att en friare ekonomi kan vara ett lika gott program som djupt ingripande statsregleringar när det gäller att bekämpa inflationen.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Kamarens ledamöter torde förstå, att jag

inte har begärt ordet för att göra ett inlägg i den ekonomiska debatt, som de sista talarna ha fört, och givetvis inte heller för att diskutera omständigheterna kring den senaste regeringsombildningen, dess fördelar eller nackdelar.

Vad det stora problemet om räntan beträffar, skall jag endast tillåta mig att framhålla en enda sak, som jag anser att man bör betona hårdast av alla, nämligen att om man vill försöka att på allvar begränsa inflationen, bör man dels stoppa sedelpressarna, och dels ge de människor som kunna spara något av sina inkomster ett verkligt intresse av att göra detta, så att det bildas nytt kapital i nödig omfattning här i landet.

Jag skall emellertid, herr talman, inte ytterligare ingå på dessa frågor, utan jag har begärt ordet för att anföra några synpunkter i fråga om universitetsanslagen. Jag tror att det är lämpligt att göra detta i denna debatt, ty om ett par veckor kommer arbetet på den nya statsverkspropositionen att tas upp med full intensitet i regeringen. Redan därvid komma de flesta av de frågor att i realiteten avgöras, som vi sedermera få oss förelagda i den kungl. propositionen den 11 januari. En ytterligare anledning för mig att ta till orda i dessa frågor är att ecklesiastikministern är närvarande i kammaren.

Vid 1946 års riksdag framlades av Kungl. Maj:t en proposition om en betydande upprustning av våra universitet. Det var då närmast den naturvetenskapliga forskningen man ansåg böra stödjas på ett vida kraftigare sätt än förut, och i konsekvens härmed föreslogos även stora upprustningsanslag i detta syfte till universiteten och ett liknande anslag till den matematiska naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola. Vid 1947 års riksdag framlades en ny proposition. Upprustningsarbetet kom nu att omfatta även de humanistiska ämnesområdena, däri inbegripna de socialvetenskapliga. Båda propositionerna bifölls.

Efter 1947 har så till vida upprustningsarbetet fortsatt som 1948 avtal slutits genom vilka staten förband sig att

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

på ett vida kraftigare sätt än förut stödjande verksamheten vid Stockholms och Göteborgs högskolor. Genom beslut vid 1949 års riksdag uppfördes i enlighet härmed betydande anslag till de båda högskolorna på budgeten. För närvarande uppgå de till 2 600 000 kronor för Stockholms och 400 000 kronor för Göteborgs högskola. Men i övrigt har upprustningen i det väsentliga avstannat. I den proposition till 1948 års riksdag, som behandlade universitetens anslagsbehov, underströk den dåvarande ecklesiastikministern, att upprustningsprogrammets snara fullföljande vore ett synnerligen angeläget önskemål, men han tillade, att det samhällsekonomiska läget nödvändiggjorde en paus i upprustningsarbetet. Det är nu fyra år sedan. Under dessa fyra år ha många väsentliga önskemål i fråga om forskningens och universitetsundervisningens ställning icke kunnat tillgodoses. Statsrådet Weijne, som var mycket intresserad av hithörande spörsmål, beklagade vid flera tillfällen att man måste göra en dylik paus, men själva faktum står kvar.

Jag tillåter mig att uttrycka den förhoppningen, att den nye ecklesiastikministern skall göra vad han kan för att tillgodose de önskemål, som göra sig gällande från universiteten och högskolorna.

Det forskningsarbete, som upprustningsbesluten för några år sedan avsågo att gynna, kan ej bedrivas om det saknas material i tillräcklig utsträckning och tillräckliga anslag för bokinköp. Det är att observera, att på dessa områden prisutvecklingen satt in med stor kraft. Särskilt på vetenskapliga instrument, som tillverkas i utlandet, och på utländska böcker har prisuppgången varit mycket stor. Den har emellertid icke kompensrats. Så begärde i fjol Uppsala universitet att dess materialanslag, från vilket kostnaderna för själva verksamheten vid de vetenskapliga institutionerna bestridas, skulle höjas med 30 procent för att kunna kompensera prisuppgången. Ansökningsbeslutet avslogs.

Den undervisning, som universiteten böra ge, kan ej få nödig omfattning, om man ej har nödiga lokaler och de lärare

som behövas. Studentantalet vid universitet och högskolor växer. Vid Uppsala universitet ha vi i år fått flera nyinskrivna studenter än någonsin förr, och om ökningen fortsätter kommer studentantalet om ett par år att nå siffran 6 000. Men många av dessa ungdomar kunna icke få den utbildning, som man hade önskat att kunna ge dem, och detta på grund av att man icke har tillräckliga resurser. Och behovet av universitetsutbildad ungdom är stort. Jag vill i detta hänseende för ecklesiastikministern särskilt framhålla, att det kommer att bero på universitetens och högskolornas möjligheter att utbilda skickliga och tillräckligt många lärare, om skolreformen kommer att kunna genomföras och medföra det resultat som alla hoppas att den skall ge.

Jag skall tillåta mig att i detta hänseende anföra ett par exempel från Uppsala. I fjol hade jag en motion här i riksdagen om en ringa ökning av anslagen till den matematiska undervisningen i Uppsala. I debatten härom klargjordes vilken brist vi ha på matematiklärare vid läroverken, särskilt i Norrland, och hurusom denna brist beror på att det utbildas för få matematiker vid universiteten och högskolorna. Vilka svårigheter det varit vid Uppsala universitet att utbilda önskligt antal kemister, och därvid givetvis även nödigt antal kemilärare, har varit föremål för upprepade debatter här i riksdagen, innan man fattade beslut om den utvidgning av den kemiska institutionen, vilket nu börjat sättas i verket. För att belysa denna brist vill jag nämna ett exempel. Det finns en samrealskola i västra Sverige, som i år får ett kommunalt gymnasium, men där det icke finns en enda akademiskt utbildad lärare i matematik, fysik eller kemi. Detta exempel tycker jag på ett talande sätt belyser de nuvarande svåra förhållandena.

Jag skulle kunna fortsätta med att belysa läget i fråga om andra ämnen än de naturvetenskapliga, som jag här närmast sysslat med, och även skildra läget i de humanistiska ämnena, men jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

har, herr talman, dock ansett, att denna remissdebatt icke borde förflyta utan att de synpunkter, som jag här framfört, strökos under ytterligare än som redan skett. Att tillgodose dessa behov torde helt enkelt vara en nödvändighet.

I detta anförande instämde herr *Herrlitz*.

Herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Herr Andrén uttalade det önskemålet att jag i januari skulle ha uttryckt mig litet tydligare. Jag tycker att jag då var rätt så tydlig. Min inställning var helt enkelt den, att formen för samverkan betydde mindre, ja, den betydde ingenting alls, utan huvudsaken var att det blev en samverkan.

Det finns inte något politiskt parti, sade herr Andrén, som inte har intresse för att nå ekonomisk stabilitet i samhället. Jag tror visst att alla äro besjälade av en önskan att få fram en sådan stabilitet, men när det gäller att vara med om impopulära åtgärder för att nå fram till stabiliteten ligger saken litet annorlunda till.

Sedan nämnde herr Andrén något om kontrollen av räntan och sade att det framlagda förslaget väl skulle innebära, om jag nu uppfattade honom rätt, att man centralt skulle ha en kontroll över långivningen med avseende å ändamålen med lånen, alltså någon form av kreditransonering. Jag har inte alls fattat förslaget på det sättet. Den kontroll av räntans storlek, som här föreslås, behöver enligt min uppfattning inte medföra något dylikt. Vi ha ju, som bekant, varupriskontroll även på oransonerade varor. De flesta varor, som i dag äro underkastade priskontroll, äro icke ransonerade.

Herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Då flera talare ha varit inne på skolfrågor och bland dem herr Arrhén ställt vissa direkta frågor till mig, ber jag att få säga några ord.

Jag försäkrar herr Arrhén, att den bristsituation, som i olika avseenden

vidlåder skolväsendet i dagens läge, är mig ganska välbekant. Denna bristsituation gäller såväl lokaler som lärare. Jag är väl medveten om att det finns ett väldigt uppdämt behov av skollokaler, och jag är givetvis inställd på att söka få så goda möjligheter i fortsättningen att tillgodose detta behov som man över huvud taget kan få till stånd. Men vi kunna väl alla vara överens om att det här i alla fall måste bli en avvägning gentemot åtskilliga andra investeringsändamål.

Herr Arrhén var inne på långtidsutredningens program härvidlag. Även jag anser naturligtvis, att detta program är tacknämligt i så måtto som det bl. a. pekar på behovet av nya skollokaler.

Att lärarbristen, särskilt vid läroverken, är stor, känna vi också alla till. Vi skola naturligtvis försöka att med de medel, som stå oss till buds, motverka denna brist. Det blir då naturligtvis först och främst på utbildningsområdet som det på längre sikt är önskvärt att gripa in härvidlag. De förslag som föreligga från universitetsberedningen och understötts av skolöverstyrelsen om att försöka förkorta studietiden utan att eftersätta kvaliteten på utbildningen skola naturligtvis övervägas, liksom även de möjligheter som ligga i andra förslag som i dessa dagar delvis redan ha inkommit och delvis äro att vänta från den s. k. krisutredningen och som bl. a. ta sikte på de svåra förhållandena i Norrland. Även den utredning, som professor Schmidt har hand om rörande bestämmelserna för tillträde till universitetsstudier, hoppas jag skall ge resultat. Inte minst folkskollärarna ha ju sedan länge ansett sig missgynnade när det gäller tillträde till högre studier. Folkskollärarna få väl ändå anses vara särskilt lämpade för att genom fortsatt utbildning göra sig kompetenta för högre undervisning, åtminstone i något ämne. Därigenom skulle man kunna åstadkomma en icke oväsentlig ökning av antalet tillgängliga lärarkrafter, framför allt vid läroverken. Jag är emellertid icke blind för att vi i någon mån måste fortsätta den redan påbörjade över-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

flyttningen av lärare för undervisning på ett stadium, för vilket de tyvärr inte äro utbildade. Jag hoppas att det inte skall behöva ske i större utsträckning än att undervisningens kvalitet i alla fall skall kunna upprätthållas.

Om jag förstod herr Arrhén rätt, var han emellertid mest intresserad av eller väntade sig för sin del mest av en löneökning för läroverkslärarna. Jag kan om detta säga, att även lönefrågan är föremål för behandling, vilket herr Arrhén också torde ha klart för sig, inom tjänsteförteckningskommittén, som väl i sinom tid kommer att framlägga sitt förslag för regeringen. Det är väl dock ingen som förnekar, att det även härvidlag måste bli fråga om en avvägning gentemot andra grupper.

Jag kan emellertid inte riktigt förstå herr Arrhén när han säger, att det bevisats, att det i fråga om läroverkslärarnas löner förekommit en mera påtaglig reallönesänkning än på andra områden. Han kanske inte menade det fullt så drastiskt, men jag uppfattade honom i varje fall så. Läroverkslärarna ha väl ändå proportionellt fått samma höjningar på sina löner som andra grupper erhållit. Man anför också, att det nu är bevisat, att läroverkslärarnas arbetsböda är större än vad man tidigare trott, vilket jag inte är så säker på, ty den privata utredning, som gjorts, är inte i allo verifierad. Men även om undersökningens resultat skulle bekräftas, så betyder det väl ingenting annat än att läroverkslärarna även tidigare haft en större arbetsböda än vad man räknat med. Någon förskjutning att tala om har väl därvidlag icke ägt rum.

Vad beträffar möjligheterna att få fram lärare på längre sikt — det är ju på den punkten som herrar Wistrand och Holmbäck inriktade sina stötar — måste vi tillse att utbildningskapaciteten vid våra universitet och högskolor blir så stor som möjligt. Jag kan helt och fullt instämma med dem i princip, men det är väl ändå uppenbart, att vi i dagens läge, då alla önska föra en någorlunda återhållsam ekonomisk politik, icke helt ohämmat kunna släppa

loss på detta område, hur önskvärt det i och för sig vore, utan det måste bli fråga om en ganska ingående avvägning även här.

För övrigt vill jag tillägga, att jag själfvallet är mycket intresserad för att allt slags forskning skall kunna bedrivas i vårt land under så goda förhållanden som möjligt. Jag tänker då inte bara på den tillämpade forskningen, som ger direkta resultat på det praktiska området, utan givetvis även på grundforskningen, vilken ju är nödvändig som underlag för det övriga forskningsarbetet.

Om det nu är så, vilket mycket tyder på, att Stockholms högskola är särskilt eftersatt, få vi naturligtvis vid den kommande budgetberedningen titta särskilt på denna undervisningsanstalt. Men då det sagts, att statsmakterna här gjort sig skyldiga till stora försyndelser, vill jag erinra om att Stockholms högskola är en privat högskola. Det avtal, som existerar dels mellan staten och Stockholms högskola, dels mellan Stockholms stad och högskolan, är ju inte många år gammalt. Det är således inte så länge som vi från statens sida ha varit inriktade på den upprustning av Stockholms högskola, som nu anses så själfvallet. Därför får man inte ta alltför stora ord i munnen när det gäller att klandra att inte så mycket har medhunnits hittills.

Jag skall, herr talman, kanske inte ytterligare uppehålla mig vid dagens svårigheter på undervisningens område. Jag vill bara tillägga några ord om hur jag ser på framtiden härvidlag.

Jag har i samband med de intervjuer, som visst alltid komma när ett nytt statsråd tillträder sitt ämbete, på fråga av vissa tidningar sagt, att jag räknar med att den skolreform, som vi ha beslutat, skall kunna genomföras och att det är min övertygelse, att om den kan genomföras så tidigt som vi i bästa fall ha räknat med, skulle detta vara till stor fördel. Det torde väl inte vara obekant för någon av kammarens ledamöter, att jag har denna uppfattning, som jag ju har klargjort vid flera tidigare

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

tillfällen. Vi veta alla, att barnkurvan kommer att sjunka efter 1957/58, och då är givetvis den rätta tidpunkten inne för att söka bygga ut undervisningsväsendet vidare. Men hur snabbt detta kommer att kunna ske kan säkerligen ingen av oss i dagens läge säga.

Tills vidare går försöksverksamheten sin gilla gång. Jag hoppas att det skall bli åtminstone någon ökning år för år av denna försöksverksamhet. Jag vill icke vara med om att, såsom herr Arrhén tycks vara färdig att göra, redan nu avföra vissa saker av denna försöksverksamhet på differentieringsområdet. Jag tror inte att vi ännu ha hunnit samla några erfarenheter som kunna motivera en dylik åtgärd.

Att jag är så angelägen att skolreformen i alla fall skall genomföras snarast möjligt beror på att jag räknar med att det skall bli till fördel för både vårt näringsliv och de enskilda att man genom enhetsskolan får möjlighet till en naturlig fördelning av våra ungdomar på de studielinjer som äro lämpligast för var och en, varjämte jag syftar till att den praktiska undervisningen skall få en bättre utgångspunkt än vad den har i dagens läge. Denna min inställning är ju inte heller ny.

I detta sammanhang vill jag peka på att den praktiska yrkesutbildningen är eftersatt i förhållande till den teoretiska. Det är min förhoppning att en förbättring härvidlag skall kunna åstadkommas. Inte heller detta kan naturligtvis ske språngvis. Vi ha dock i ecklesiastikdepartementet en del förslag att begrunda härvidlag, och i den mån möjligheter erbjudas, skola vi ta dem till vara.

Herr talman! Med det sagda tror jag att jag åtminstone någorlunda har givit till känna mina intentioner för herr Arrhén och kanske även för andra som inte tidigare haft reda på dem. Jag tycker dock inte att det var riktigt vackert gjort av herr Arrhén att i detta sammanhang frammana herr Rubbestad. De yttranden av herr Rubbestad, som herr Arrhén tydligen ville hänga upp sig på,

äro nog delvis missförstådda. I den mån de avspegla en annan uppfattning än den jag här har givit till känna, vill jag ännu en gång understryka, att det icke är min uppfattning och givetvis inte heller den nuvarande regeringens.

Herr **ARRHÉN** (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Persson för att han mödat sig med att besvara de frågor, som jag tillät mig ställa i förmiddags. Det har framhållits under debatten i dag, att det ligger ett visst dunkel över bondeförbundets engagemang i regeringen och vad därmed sammanhänger. Tyvärr måste jag nog säga, att detta dunkel kvarligger över valplatsen, även när ecklesiastikministern här skulle klargöra sin syn på de ämnesområden, som han under den närmaste framtiden har att förvalta.

Han talade så mycket om vad som skall ske »i sinom tid» och att han »så gott han kan kommer att försöka att verka» i den och den riktningen. Men det förefaller mig, som om han inte skulle ha observerat, att här föreligger vad jag på förmiddagen kallade ett *katastrofhot*. Det är detta, som är det väsentliga. Om man exempelvis vet, att nybörjarklasserna vid våra realskolor och gymnasier, som för tre år sedan räknade 36 000 elever, detta år komma att räkna 43 000 elever och att prognoserna säga att de år 1953 komma att räkna 50 000 elever, har man verkligen rätt att bli orolig, när man samtidigt också vet, att 1950-talet i övrigt kommer att kännetecknas av att den aktiva lärarkadern kommer att på ett mycket kraftigt sätt decimeras helt enkelt på grund av pensionering. Under det ömtåliga 1950-talet komma att avgå 42 procent av våra matematiklektorer, 46 procent av våra biologiklektorer samt 39 procent av våra lektorer i historia, vilket i det sistnämnda fallet kanske är att särskilt observera, ty det är ju dessa herrar, efter vad det synes, som skola ta hand om den tredje linjen. Detta är bekymmersamma fakta, som kräva så gott som

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

omedelbara åtgärder eller i varje fall anpassning av vad man tänker göra till det faktiska läget och inte till vad man önskar.

Läget kännetecknas av ständig elevtillströmning. Från myndigheter i förberedande instanser vet man, att man där fullt inser, vad det hela rör sig om. De resonemang, som där föras, äro redan präglade av resignation. Man får till en början se till att skaffa eleverna tak över huvudet i provisoriska lokaler. I fråga om den högre skolutbildningen får man inskränka sig till att ge dem undervisning, vilka få plats inom de nuvarande byggnaderna, ty redan inom ett par år är situationen vid våra läroverk sådan, att vi måste stänga portarna, o. s. v. Då den dagen kommer får statsrådet säkerligen höra, vilka uttryck föräldrapinionen kommer att ta sig, om icke dessförinnan från statsmakternas sida verkliga krafttag vidtagits.

I övrigt delar jag statsrådets synpunkter på de allmänna riktlinjerna, när det gäller att verkliggöra den nioåriga enhetsskolan. Det är ett absolut villkor, om man vill få ut denna skola i livet, att man får fram yrkesutbildningen. Det är inte tu tal om den saken. Den uppgiften är utomordentligt svår. Det veta vi också.

Beträffande differentieringen, som statsrådet var inne på, avsåg jag endast, vilket jag trodde var statsrådet bekant, att de senaste erfarenheterna från Amerika tala i den riktningen, att just den saken är den centrala frågan, när det gäller att klara den massutbildning, som det här gäller.

Vad till sist angår herr Rubbestad, behöver jag kanske inte syssla så mycket med honom. Men det är väl ändå så, att han representerar ett visst *något* inom sitt parti. Nog är det väl litet kuriöst i alla fall, att ena året gå partiets ledamöter utan någon opposition in för att man skall införa undervisning i engelska för samtliga barn i detta land, för såvitt detta är möjligt, men häromdagen hörde vi av bemälda personlighet, att han hade varit så långt borta som i Palestina utan att ha märkt, att han hade

användning för tungomålet i fråga. Jag kan, herr talman, nöja mig med att göra denna anmärkning i tidsmarginalen.

Herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Det förefaller mig som om herr Arrhén huvudsakligen hade hört på den senare delen av mitt anförande. Jag tycker eljest att vad jag i början uppehöll mig vid visade att jag är väl underkunnig om de bristsituationer, som finnas och som kunna beräknas bli förvärrade, om icke allt som kan göras också göres. Men jag pekade ju också på att vi ha olika förslag under behandling för att söka råda bot på svårigheterna. Må så vara att vi få svårt att råda bot fullt ut, såsom herr Arrhén tydligen tänker sig, men det är säkert herr Arrhén på det klara med att det skulle inte gå för vilken regering som än sutte.

Herr Arrhén hänvisade till amerikanska erfarenheter, och det må så vara. Men saken är väl i alla fall den, att vår försöksverksamhet inte har varit i gång så länge ännu, att man kan dra några sådana slutsatser, att man bör upphöra med något försöksled. Jag uppfattade nu inte heller det sista anförandet så, att herr Arrhén menade det.

Vad sedan beträffar herr Arrhéns slutord, avse de förmodligen samma kritik mot bondeförbundet, som har riktats emot det här hela dagen i fråga om andra områden, som jag inte skall gå in på här, alltså att vi skulle ha ändrat uppfattning. Det ha vi icke gjort beträffande de andra frågorna, såsom tidigare av andra talare har visats. Vi ha inte heller, herr Arrhén, ändrat uppfattning i fråga om skolreformen. Bondeförbundet biträdde den enhälligt 1950.

Herr **WEHTJE**: Herr talman! För den ekonomiska politiken måste det alltid vara en lika angelägen som central uppgift att med bevarande av penningvärdet upprätthålla samhällsekonomisk balans. Under de internationella förhållanden, som rått sedan krigsslutet, har

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

den uppgiften måst angripas från växlande utgångspunkter, och den har krävt många omsorgsfulla överväganden. Men om uppgiften i dag är väsentligt vanskeligare än den behövt vara, beror detta ej endast av den nuvarande internationella upprustningskonjunkturen och vårt eget genom skärpta inre spänningar försämrade ekonomiska läge utan också på de olika sätt, varpå man ser denna uppgift, och om man går in för att i tid möta de inflationistiska tendenser som under hela denna tid gjort sig gällande.

Omsorgen om penningvärdet och dess bevarande börjar numera erkännas som en primär angelägenhet för statsmakternas ekonomiska politik, men så har det inte alltid varit under efterkrigstiden. Under krisåren 1947 och 1948 betraktades frågan om penningvärdet och den ekonomiska politiken i första hand som en avvägnings- och intressefråga. Saken framställdes gärna så, att denna fråga på grund av de internationella förhållandenas dominerande inverkan låg utanför vår kontroll. I en strävan att på en gång hejda prisstegringarna och förbättra de stora folklagrens ekonomiska ställning blev den grundläggande betydelsen av ett fast penningvärde i första hand för spararna men även för löntagarna ej i hela sin innebörd rätt uppskattad. Konsekvenserna av denna undervärdering förstärktes av en olycklig övertro på regleringar och detaljkontroller. På de områden, där knapphet rätt, hade vi visserligen ej kunnat helt undgå regleringar, men det är ingen efterklokhet att påstå, att vi, med en verkligt målvetet inriktad inflationsbekämpande politik sådan oppositionen fordrade den redan hösten 1946, skulle stått åtskilligt bättre än vi i dag göra. Våra reserver hade ej behövt vara lika uttömda som nu och våra marginaler ej heller lika hårt pressade, vår rörelsefrihet i valutapolitiskt och internationellt affärsmissigt hänseende hade kunnat vara större, och med våra i det internationella varuutbytet värdefulla varutillgångar hade vi ej behövt uppleva en så

långt gången penningvärdeförsämring som nu är fallet.

Den förda politiken har ställt oss även inför ett annat, kanske än olyckligare resultat. I de vidaste kretsar — långt utanför deras krets, som öppet underkänt denna politik — har nu förtroendet för kronans framtida värde betänkligt rubbats. Tack vare den vidgade subventionspolitik, som inaugurerades med den alltför långt genomförda devalveringen, ha väl levnadskostnaderna i den officiella indexberäkningen kunnat hållas nere. Men den faktiska prisstegringen har därmed icke bemästrats, och nu kvarstår, sedan denna strutspolitik i fjol definitivt misslyckats, som ett naturligt och näraliggande resultat ej blott den s. k. engångsförskjutningen i prisnivån utan, vad som är åtskilligt värre, jämväl det faktum att de psykologiska betingelserna för en framgångsrik stabiliseringspolitik uppenbart försämrats. Tilltron till statsmakternas åtgöranden för att komma till rätta med penningvärdeförsämringen har fått en knäck, och om förtroendet skall kunna återställas, fordras nu säkerligen avsevärt hårdare tag än som eljest skulle behövt vara fallet.

Man anser sig nu nödsakad att vidtaga kraftåtgärder, och vi ha fått en lång lista på djupt ingripande regleringar. Sex år efter världskrigets slut hade man väl närmast haft anledning att hoppas på att vi skulle kunnat bli befriade från statliga regleringar, men i stället bli vi nu mera hårt bundna än någonsin tidigare. När vi emellertid kommit i detta läge, frågar man sig, om inte förslagen till bindningar och pålagor — jag avstår nu från att uttala mig om deras utformning — kunnat utarbetas och framläggas tidigare. Då hade vi redan befunnit oss i den restriktiva ekonomiska atmosfär, som man avser att skapa, och vi hade känt trycket av den återhållsamhet, som väl allmänt anses nödvändig, redan innan planerna för ett kommande års verksamhet och investeringar göras upp av de enskilda, av näringsidkarna, kommunerna och staten och innan förhoppningarna be-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

träffande fördelningen av produktionsresultaten beräknas och framföras av löntagare och företagare. Här har enligt min mening legat en fara i dröjsmål. Nu är man mycket sent ute, och verkningarna komma inte att visa sig förrän ytterligare värdefull tid gått förlopad.

Vidare ha våra erfarenheter från de gångna åren lärt oss, att kravet på full sysselsättning — särskilt om man syftar till att upprätthålla den i dess nuvarande omfattning — med befolkningsutvecklingen nu innebär en inflationsrisk av den vidd och styrka, att den lätt kan bli övermäktig. I det läge, som uppkommit genom den nuvarande internationella upprustningskonjunkturen och den under efterkrigstiden genomförda utbyggnaden av vårt lands produktionsapparat, har knappheten på arbetskraft numera tvivelsutan blivit den framför andra avgjort mest prisdrivande faktorn. Trots allt har uppenbarligen även här en felbedömning ägt rum. Vilka sammanhangen härvid än må vara, är detta en fråga som man får antaga kommer att bli närmare klarlagd, när den nu tillsatta kommittén för utredning av den fulla sysselsättningens problematik blir färdig med sitt arbete. Men med de starkt inflationsdrivande spänningar, som redan nu uppkommit på arbetsmarknaden, är det likväl tydligt att det i dag icke finns tid att först avvakta de utredningsresultat, som därav äro att vänta.

Det förhåller sig nämligen så, att finansministern i årets finansplan anmälde att han avsåg att hos Kungl. Maj:t anhålla om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att utreda frågan om möjligheterna att på mera lång sikt planera för den ekonomiska politiken med bevarande av den fulla sysselsättningen och ett stabilt penningvärde. Det dröjde emellertid till den 22 juni innan bemyndigandet erhöles, och sedan tillkallades de sakkunniga. Finansministern säger i propositionen om investeringsavgiften, att utredningsarbetet beräknas vara avslutat inom en tidrymd av ett och ett halvt å två år. Jag skulle då

vilja fråga: Hade det inte, när vi nu uppenbarligen befinna oss ute i blåsväder, varit bättre att vi sökt snarast möjligt komma runt hörnet än att tillkalla en del vetenskapliga medarbetare och — stående ute i blåsvädet — först utreda, hur vi skola komma ut ur svårigheterna? Hade det inte varit bättre att försöka omedelbart tillsätta den kommitté, som finansministern själv omnämner och som skulle få till uppgift att utforma konkreta förslag till ekonomisk-politiska åtgärder för att lösa den mera *kortsiktiga* frågan om förenligheten av full sysselsättning och ett stabilt penningvärde?

Med all önskvärd skärpa har knappheten på arbetskraft blivit konstaterad i långtidsutredningens nu framlagda program för femårsperioden 1951—1955. På till synes goda grunder har utredningen utgått från att den nuvarande internationella konjunkturen kommer att bli starkt expansiv även under den framtid, som nu kan överblickas, och som en följd härav räknat med att denna konjunktur, därest inga tillförselsvårigheter utifrån skulle uppstå, för vår del kommer att leda till en fortsatt överkonjunktur med ökade investeringsbehov och stigande efterfrågan på arbetskraft. Enligt utredningens mening kan slutresultatet härav icke bli något annat än ett *varaktigt* inflationstryck, som med nödvändighet fordrar, att de balansrubbande faktorerna angripas i grunden och ej endast i sina olika yttringar. Det är med tillfredsställelse man konstaterar viljan att gå till botten med frågorna, och det erkännande, som ligger däri att den ekonomiska politiken, om den med någon utsikt till framgång vill vara inflationsbekämpande, måste utgå från att det även inom vårt eget land och i vår egen ekonomi finns primärt och aktivt inflationsdrivande krafter. Med lika stor tillfredsställelse kan också konstateras, att denna nya syn på dessa frågor nu resulterat i den insikten, att en inflationsdrivande inkomst- och löneutveckling ej kan bemästras med åtgärder i efterhand utan självfallet fordrar effektiva förebyggande ingripanden.

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

I det nu framlagda programmet för den ekonomiska politiken har emellertid den uppfattningen hävdats, att inflationen främst har sin orsak i vinstkonjunkturen på företagsområdet och därför i första hand bör bekämpas genom motåtgärder, som innebära en aktiv finanspolitik och en kreditbegränsande länepolitik. Jag avser ej att nu direkt upptaga en ny diskussion om programmet i denna punkt, men i belysning av de resultat, som framgått av långtidsutredningens analyser och bedömanden, synas däremot så mycket mera skäl föreligga att nu fråga, om i det programmet tillräckligt beaktats, att knappheten på arbetskraft icke blott för tillfället utan även på längre sikt måste anses vara en primär och starkt inflationsdrivande faktor. Givetvis har programkravet på en hög och jämn sysselsättning alltjämt sin fulla giltighet. Men är det icke under de förlutsättningar, som nu föreligga, långt mera så, att detta krav alldeles utan några ytterligare åtgöranden helt ut tillgodoser sig självt? Och är icke den fråga, som nu måste ställas, långt snarare den, om icke bristen på arbetskraft nu blivit en i hög grad ej endast inflationsdrivande utan direkt produktionshämmande faktor och i samma mån en dubbel hämsko på välståndsökningen? Många exempel till stöd för en sådan uppfattning kunna säkerligen anföras från olika områden. Såsom långtidsutredningen uppvisat, finns det med arbetsmarknadens knappa reserver och de arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som nu kunna ifrågasättas, föga utsikter för att under femårsperioden övervinna denna akuta bristsituation.

Herr Nordenson har i ett tidigare anförande i denna kammare delvis berört sysselsättningsfrågan. Han framhöll att samtliga nu föreslagna och tänkta åtgärder syfta till att begränsa aktiviteten och beskräva företagsamheten. Så verka också byggnadsreglering, investeringsbeskattning, priskontroll och vinstindragning m. m. Men alla dessa åtgärder verka i negativ, återhållande riktning och endast indirekt produktions-

höjande. Det ger mig anledning att efterlysa, om det ej vore skäl att söka komma in på och överväga om inte åtgärder verkande i positiv riktning också kunde insättas. Det skulle väl även för dem, som inte direkt arbeta i näringslivet, kunna vara i någon mån stimulerande att föra över tankarna också till åtgärder, som kunna direkt bidra till att öka produktionen och göra den kaka större, som skall delas av alla.

Jag kan inte se att man i de framlagda förslagen beaktat detta. I t. ex. propositionen om investeringsavgifterna tas ingen hänsyn ens till nödvändiga och brådskande investeringar, utan allt skäres över en kam.

Också i ett annat avseende kan man ifrågasätta, huruvida förslagen om investeringsavgifter äro välbetänkta. Förut omfattades inte jordbruket av investeringsbegränsningarna, men nu ryckes det utan vidare in. Det får ses mot den bakgrunden, att lantbefolkningen i mycket större utsträckning än hittills beräknas behöva tagas i anspråk för att täcka arbetskraftsbehovet inom andra näringsgrenar. Långtidsutredningen uppskattar det antal, som under femårsperioden skulle överföras, till 50 000 män och 40 000 kvinnor. Mot bakgrunden härav måste det stå klart, att ett starkt behov förefinnes av en fortgående och oavbruten rationalisering inom jordbruket, en rationalisering som näppeligen ens temporärt torde böra bromsas upp.

Till sist vill jag, herr talman, peka på att långtidsutredningen har berört även spørsmålet om komplettering av vår knappa arbetskraft genom import av utländsk arbetskraft. För egen del har utredningen stannat för den rekommendationen, att »myndigheterna under medverkan av arbetsmarknadens parter böra föra en liberal invandringspolitik i syfte att underlätta en tillfälligt eller permanent organiserad immigration i sådana fall, då påtagliga ekonomiska fördelar kunna vinnas». Tvivelsutan präglas långtidsutredningens program på denna punkt av en väl avvägd, klok realism. Med den uppfattning om den nuvarande arbetskraftsbristens mången gång av-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

görande produktionshämmande verkningar, som här gjorts gällande, skulle man därför gärna se att denna programpunkt, liksom flera andra av långtidsutredningens arbetsmarknadspolitiska rekommendationer, ju förr dess hellre kom att flyttas in i det redan nu tillämpade dagsaktuella programmet för inflationens bekämpande.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Det är ett par synpunkter jag skulle vilja anföra med anledning av herr Wehtjes tal.

Han anmärkte på att utredningen om penningvärdet i fullsyssetningssamhället har planerats så, att vetenskapliga experter först skola ställa problemen och utreda sammanhangen och att man därefter skall vidtaga åtgärder för att utarbeta praktiska förslag. Han förmenade att man borde gå den motsatta vägen. När jag övervägt den saken har jag rådfört mig med många insiktsfulla människor, och jag har särskilt med 1930-talets arbetslöshetsutredning som exempel kommit till den uppfattningen att det skulle vara felaktigt att gå en sådan väg som herr Wehtje tänkte sig. Eftersom dessa frågor hittills inte behandlats teoretiskt i vårt land, skulle otvivelaktigt en kommittés första uppgift bli att diskutera hur man skulle få fram den teoretiska belysningen. Kommittén skulle då börja tillkalla experter på samma sätt som arbetslöshetsutredningen gjorde, och sedan skulle kommittén sitta och rulla tummarna under några år alldeles som arbetslöshetsutredningen på sin tid. Det skulle vara rätt litet praktiskt att ordna saken så. Kommittéledamöterna kunde ju både dö och bli begravna under tiden. Jag tror för min del att det är klokast att göra så som jag här tänkt mig.

Jag har faktiskt inte fattat långtidsutredningens mening så att arbetskraftsbristen skulle vara att betrakta som en primär inflationsdrivande faktor. Det primära måste ju vara den allmänna konjunktur, som sätter företagen i stånd att efterfråga mer arbetskraft än som

finns. Ny arbetskraft kan ju inte skaffas i någon mera betydande omfattning, och man har då ingen annan möjlighet än att begränsa företagens efterfrågan på och konkurrens om den tillgängliga arbetskraften. Vill man gripa sig an med detta problem, blir alltså resultatet till sist att det är vinstkonjunkturen som skall motarbetas.

Herr **WEHTJE** (kort genmäle): Herr talman! Jag vidhåller min uppfattning att det hade funnits skäl till ett direkt övervägande av vad som praktiskt skulle kunna göras för att vid bibehållet penningvärde upprätthålla den fulla syssetningen. Detta praktiska problem sammanhänger mycket nära med den andra fråga herr statsrådet berörde, nämligen i vad mån bristen på arbetskraft är en primär inflationsdrivande faktor. Om statsrådet hade tillkallat en kommitté av män med praktisk erfarenhet, tror jag inte att den skulle behövt sitta så länge och rulla tummarna, som herr statsrådet uttryckte sig, för att åstadkomma en teknisk och teoretisk belysning av dessa problem.

Jag tror att kommittén ganska snart skulle ha fått ett överväldigande material till belysning av den överfulla syssetningens produktionshämmande verkningar. Vi ha i detta land en stor grupp av arbetare som vandra från den ena arbetsplatsen till den andra — det rör sig inte bara om tusentals utan om tiotusentals arbetare. Frågan är om man inte rent av borde bearbeta det delproblemet för att se vad som kan göras. Ett annat aktuellt problem är hur man skulle kunna komma ifrån den betydande frånvaron från arbetsplatsen. I det sammanhanget kan jag också nämna, att byggnadstiderna för vanliga hyreshus ökats från 9 till 12 å 13 månader. Borde man inte kunna angripa också dylika praktiska problem och se vad som skulle kunna göras?

Enligt min mening bör man inte i första hand anlita vetenskapsmän för att komma till rätta med sådana problem. Naturligtvis kunna de skriva dok-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

torsavhandlingar som kunna bli av värde på längre sikt. Men jag tror inte att långsiktproblemen äro de just nu mest angelägna, utan vi borde i första hand ta oss an dagens problem.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Ja, herr talman, vi skola ta oss an dagens problem. Det är vad vi jämt och ständigt göra. Riksdagen har i dag diskuterat några förslag till problemlösningar för dagen, som framlagts av regeringen.

Vad beträffar den andra frågan, skulde jag bara vilja göra den stillsamma anmärkningen att herr Wehtje här faktiskt talade för åtgärder i syfte att minska den fulla sysselsättningen. Det problem som skall utredas är frågan om bibehållandet av ett fast penningvärde i fullsysselsättningens samhälle, och det är någonting helt annat än vad herr Wehtje här talade om.

Herr **WEHTJE** (kort genmäle): Herr talman! Jag tror inte att det är så mycket som skiljer herr statsrådets uppfattning från min, ty vad vi tala om är ju hur man skall kunna eliminera den överfulla sysselsättningen och dess produktionshämmande verkningar. Jag instämmer helt i att vi inte skola minska den fulla sysselsättningen.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Det blir först och främst ett vanskligt problem att avgöra vad som är överfull och vad som är full sysselsättning!

Herr **NORDENSON**: Herr talman! Jag förmodar att både damerna och herrarna här i kammaren lyssnat till någon grammofonutsändning i radio, då grammofonen hoppat ur led så att man plötsligt fått höra samma mening upprepas kanske tio eller femton gånger. Jag kom att tänka på det i dag, när jag hörde först herr Näsgård och sedan herr Strand tala om högerns program. I bägge anförandena återkom nämligen en formulering, som jag nu en tid hört i varenda

debatt: »Högern har inte något annat program än räntevapnet. Högern har inte något annat program än räntevapnet... Högern har inte något annat program än räntevapnet.» Det var som den gamla trasiga grammofonskivan.

Jag skall be att få en liten smula upptaga detta påstående till granskning, och jag stannar då först vid talet om att högern »använder räntevapnet». Det skulle kunna ha något berättigande och vara rimligt, om högern sade att vi inte skola göra något annat än att höja räntan. Ett sådant uttalande ha vi aldrig gjort, utan vad vi sagt är att vi anse det angeläget att man stramar åt kreditgivningen. Vi ha klart för oss att en återhållsamhet från riksbankens sida i fråga om obligationsköp och en åtstramning av kreditgivningen komma att leda till att människorna, för att få pengar som de behöva, sälja ut sina obligationer eller på annat sätt söka skaffa sig medel. Därvid uppkommer knapphet på pengar och en press på räntefronten. Då skall man enligt vår mening låta räntan intaga det läge, som är betingat av de med full vilja insatta åtgärderna. Vi ha med andra ord proklamerat räntans fria rörlighet, och jag har mycket svårt att förstå, hur man kan kalla detta för ett räntevapen.

Däremot har ju regeringen den uppfattningen, att man visserligen skall sätta in kreditåtstramande åtgärder men att man, om verkan härav blir en tendens till räntestegring, skall motverka den och stoppa räntan. Om någon använder räntevapnet så är det, inte annat än jag kan förstå, regeringen, som sätter in en spärr med räntestoppet och därmed sätter in åtgärder med verkningar mot den politik, som den själv har proklamerat såsom sin. Man vänder alltså upp och ned på det hela, när man talar om att högern använder räntevapnet.

Priskontrollen har på prisbildningens område samma karaktär som räntan på penningmarknaden. Räntan är ju priset på pengarna. Priskontrollen är enligt min mening ett klart ingrepp, ett vapen på prisbildningens område, och på samma sätt blir räntestoppet ett vapen på

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

räntebildningens område. Skall man kalla rörelsefriheten ett vapen, måste vi införa ett nytt begrepp, som skulle heta »rörelsefrihetsvapnet», och det är någonting för vanliga begrepp mycket främmande. Om det skulle bli nya oroligheter i Berzelii park och polisen inte ingrep och man sedan riktade förebråelser mot polisen för att den inte ingripit, skulle den enligt detta resonemang med fullt skäl kunna svara: »Jo, vi ha använt rörelsefrihetsvapnet.» Detta blir ju fullkomligt upp- och nedvänt, och det visar orimligheten i den anmärkning man här gör mot högern. Det viktigaste är, såsom jag har sagt, att man åstadkommer en åtstramning på marknaden, inte själva den omständigheten att man skruvar upp räntan.

Jag har gjort gällande, att riksbanken drivit en politik, som innebär en utpumpning av betalningsmedel, och jag angav att under tiden den 1 januari till den 1 oktober i år skulle ha pumpats ut omkring 370 miljoner kronor i marknaden. Statsrådet och chefen för finansdepartementet gjorde gällande, att siffran var oriktig och att det skulle vara 90 miljoner kronor. Jag kollationerade med vice riksbankschefen, som var närvarande, och vi funno då att den siffra jag fått gällde tiden den 1 januari till den 23 oktober, och den torde vara riktig, därför att sedan den 1 oktober ha mycket stora poster valuta flutit in, och därmed ha medel gått ut på marknaden. Jag vill till belysning av det av mig påtalade förhållandet tillägga att om man tar siffrorna för riksbankens ställning i maj 1950, jämfört med ställningen i december 1950, kommer man till att medelsutspredningen under denna tid rör sig om 428 miljoner kronor. För tiden maj 1950 till maj 1951 är siffran 420 miljoner kronor, och som sagt för tiden den 1 januari till den 23 oktober i år 370 miljoner kronor. Jag tror att dessa siffror i varje fall ge vid handen, att här sker en spridning av medel på marknaden, som är ägnad att verka i rakt motsatt riktning mot det som regeringen och även högern säga sig önska, nämligen en åtstramning av penningmarknaden.

Vi mena att det är detta som i första hand måste stoppas. Om jag får använda en liknelse, skulle jag vilja säga, att detta rikliga flödande av penningmedel är som vattnet, som strömmar in i en båt vilken sprungit läck. Då har man en känsla av att det inte är så särskilt viktigt att diskutera hur man skall pumpa, utan det viktiga är väl att man stoppar igen och tätar det hål genom vilket vatten strömmar in. Sedan kan man ju avgöra, om man skall pumpa för hand eller med maskin. Vad vi vilja ha klargjort, det är att den mest fundamentala åtgärden för vår ekonomiska politik är att riksbanken tillser, att för mycket pengar inte sprides ut på marknaden utan att det sker en kreditåtstramning, och då äro vi också på det klara med att även andra åtgärder än en räntehöjning måste sättas in.

Jag har flera gånger tidigare tillåtit mig framhålla, och jag tror att detta är en uppfattning som delas av hela högern, att man skall komplettera denna kreditåtstramning med andra åtgärder på marknaden, som kunna finnas vara dämpande på konjunkturen, men vi ha då också hävdad, att när man sätter in dessa medel bör man undvika medel, som drabba hårt endast på en viss punkt. Man bör hellre använda generella medel. Vi ha också understrukt angelägenheten av att dessa olika medel sättas in någorlunda jämnt över hela fältet, att man försöker undvika att sätta in några för hårt och några för löst, utan sätter in dem med ungefär samma styrka och skärper dem endast successivt. Vi måste komma ihåg att alla de åtgärder, som vi här måhända få lov att ta till, var för sig kunna åstadkomma snedvridningar i det ena eller andra avseendet i vårt ekonomiska liv, och då är det viktigt att vi inte sätta in dem för hårt. Men vi ha också klart för oss, att det är nödvändigt att efter hand ta till dem så att vi verkligen få den dämpning av marknaden som vi önska, den bättre balans som vi sträva efter att nå.

Jag tycker detta är ett ganska klart program, och jag vet inte hur pass mycket längre man skall gå för att tillfreds-

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

ställa herrar Näsgård och Strand m. fl. Att man inte broderar ut varje åtgärd i detalj sammanhänger, såsom jag redan i förmiddags påpekade, naturligtvis mycket med att de åtgärder, som måste tillgripas för att dämpa en överkonjunktur, till sin karaktär äro obehagliga och betungande för allmänheten, i själva verket för alla samhällsgrupper. Skall man då här i varje detalj utforma vilka åtgärder, som skola vidtagas och hur de skola tillämpas, är det klart att man även måste framhålla att de medföra en del obehagligheter, och vi veta ju hur tacksamt det är för motståndarna att fara ut på landsbygden och säga: »Nu vill högern det och det, se så förskräcklig den är!» I själva verket är sanningen den, att om herrarna vilja åstadkomma detsamma som vi, vilket jag tycker har framgått av den debatt som förts här, nämligen en dämpning av högkonjunkturen, komma herrarna själva att bli nödsakade att tillgripa dessa obehagliga medel. Men då må det väl vara oss förlåtet, om vi inte vilja stå här och brodera ut alla detaljer för att herrarna skola kunna misstänkliggöra våra politiska avsikter. Jag anser att vi angivit huvudlinjer för ett program, som äro fullt ut lika omfattande som de som regeringen här för sin del framlagt.

Jag skall sedan be att få beröra några av de frågor, som herr Sköld tog upp. Herr Sköld nämnde, att devalveringen år 1949 i hög grad skedde på yrkande av näringslivets representanter, därför att de voro rädda för att inte bli tillräckligt konkurrenskraftiga. Jag vill erinra herr Sköld om att åsikterna i de diskussioner som då fördes, bland annat den omfattande diskussionen inför regeringen, voro ganska delade. Det fördes från visst håll fram mycket starka krav på att vi endast skulle göra en mindre devalvering. Självt jag av den uppfattningen, att det vore lämpligare att inte ta steget så långt som England gjort, men jag sade, att om vi skola gå halvvägs är det alldeles nödvändigt att vi göra klart för oss, huruvida riksbanken anser sig ha förutsättningar och är beredd att för-

svara en sådan position, bland annat mot det anlopp som kunde komma att ske från utlandet i form av en spekulation mot den svenska kronan. Riksbanksledningen svarade att den inte kunde åtaga sig en sådan sak, och då var det i själva verket inte någonting annat att göra än att ta devalveringen fullt ut. Vi kunde omöjligen gå halvvägs för att sedan kanske ett halvår senare ta steget lika långt som England gjorde i fråga om pundet. Det skulle givetvis ha varit ägnat att i allra högsta grad försämra Sveriges goodwill i utlandet.

Herr Sköld nämnde vidare, att detta förslag om räntekontroll inte var någonting särskilt märkvärdigt. Statsmakterna utöva redan en viss kontroll över bankerna genom bank- och fondinspektionen, över sparbankerna genom sparbanksinspektionen och över försäkringsföretagen genom försäkringsinspektionen, och det var enligt herr Skölds mening inte någonting märkvärdigt att man nu utvidgade denna kontroll. Organet för kontrollen fanns ju redan.

Jo, herr Sköld, det kan vara någonting mycket märkvärdigt. Det beror på hur hård kontroll man sätter in. Om vi t. ex. ha en priskontrollnämnd, som utövar en mycket lindrig kontroll över näringslivet, och vi sedan plötsligt bestämma att denna kontroll skall sättas in oerhört hårt och oerhört detaljerat, kanske olika mot olika företagargrupper, kan detta vara en fullkomligt revolutionerande åtgärd inom vårt ekonomiska liv, även om det organ som skall utöva kontrollen finns förut. Jag ber att få påpeka, att det är just vad professor Lundberg säger om detta förslag. Han säger att det till sin karaktär är »fullkomligt revolutionerande». Förhandenvaron av inspektionsorganet kan inte släta över det förhållandet, att ett ingrepp som detta är ytterst djupgående och lätt kan tillämpas så att det blir fullkomligt omvälvande i fortsättningen.

Såsom exempel må nämnas bestämmelsen beträffande bankerna att maximisatser kunna sättas både på utlånings- och inlåningsräntorna. Att man

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

gör det på utlåningsräntan är ju begripligt med tanke på att man vill hålla tillbaka räntan, men man har litet svårare att förstå nödvändigheten av att införa en maximigräns för inlåningsräntan annat än såsom en strävan att genomföra en ytterligt långtgående detaljdirigering av vår penningmarknad, som förvisso kan sägas vara revolutionerande.

Herr Sköld talade vidare om hur bestämmelserna exempelvis om investeringsavgiften borde ha uppfattats av näringsidkarna, vilka ju kunde komma ifrån denna avgift, om de bara dröjde några år med att göra sina investeringar. Ja, herr Sköld, om jag skall vara uppriktig som näringsidkare måste jag säga, att vi ju inte så där alldeles blint lita på att dessa saker komma bort. Det har visat sig en viss tendens hos de skatter, som kommit till såsom provisoriska, att stanna kvar i en eller annan form, när provisorietiden gått ut. Det sades om investeringsskatten att den skulle verka endast en kort tid. Ja, nu ersättes den med investeringsavgiften. Den dubbla fordonsskatten skall visserligen försvinna, men vi få andra belastningar i stället. Det finns i regeringens politik en tydlig tendens att utlova, att skatter skola vara övergående och temporära, men när det kommer till kritan dyka de upp i någon annan form, och det gör att man inte riktigt vågar lita på dessa utfästelser.

Jag tror därför att tendensen inom näringslivet kommer att bli att man i mycket stor utsträckning kommer att säga sig, att det inte är så säkert att investeringsavgiften kommer bort och att det kanske är lika bra att man gör sin investering genast. Då får inte denna avgift den verkan, som den är avsedd att ha, nämligen att dämpa marknaden under den närmaste tiden men icke verka betungande i framtiden, utan det blir en åtgärd som missar sitt ändamål att verka dämpande. Den får egentligen bara det resultatet, att den ger finansministern mera pengar. Jag tror att om sådana åtgärder verkligen skola få den karaktär, som man åsyftat,

måste det givas starkare och säkrare garantier för att de inte bli permanenta.

Jag skulle till sist bara vilja säga, att man över huvud taget inför dessa olika förslag har en stark känsla av att från regeringens sida de lagbestämmelser som föreslås, och de fullmakter, som regeringen skall utrustas med, i allmänhet tagas till vida i överkant. Detta måste skapa olust och osäkerhet hos näringslivets representanter. Man har en känsla av att regeringen med dessa fullmakter kan ingripa på ett mycket mera långtgående och mycket mera hårt drabbande sätt än vad som omedelbart framgår av fullmakterna, och det inger en osäkerhet, som jag tror är skadlig för vårt näringsliv och för hela den fortsatta utvecklingen.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag skall bara beröra några få av de ting som herr Nordenson här talade om.

Herr Nordenson hade någonting att berätta om förhistorien till devalveringen. Jag vill inte förneka att vid det sammanträde, där herr Nordenson och jag voro närvarande, fanns det representanter, förnämligast för handeln, som motsatte sig en devalvering eller ville ha en mindre långt gående devalvering, men det var en överväldigande opinion från industriens sida som förordade den devalvering som kom till stånd. Herr Nordenson har ju här redogjort för sin inställning. Min inställning var nog bra mycket mera skeptisk mot devalveringen än herr Nordensons den gången. Man kan sålunda inte säga, att det var jag som var den pådrivande kraften vid denna devalvering, utan det var otvivelaktigt industrien. Jag anser inte att detta är någon skam i och för sig, eller i och för sig oriktigt. Jag bara blir litet obehaglig till mods, när jag ser hur människor efteråt försöka krypa bort från ansvaret. Därmed avser jag inte herr Nordenson.

Jag skall inte gå in på en diskussion av ränteregleringen. Där om är ingenting mera att säga. När man vill kan

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

man ju alltid försöka utmåla en tänkt anordning såsom farlig, närmast genom att gå ut ifrån att den blir missbrukad och att den kommer att användas på ett sätt som inte är avsett. Mot det är inte mycket att säga. När herr Nordenson här säger, att investeringsavgiften inte får sin fulla verkan, eftersom folk inte litar på att den blir av kortvarig natur, kan jag inte heller säga någonting om det. Herr Nordenson anförde några exempel, men herr Nordenson vet mycket väl att det var olyckliga omständigheter som gjorde att det förra året blev en investeringsskatt och icke den nu föreslagna investeringsavgiften. Om inte dessa olyckliga omständigheter hade inträffat, hade det i varje fall inte på den punkten varit fråga om något skifte nu.

Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet utan för att tala litet med herr Nordenson om riksbankens politik, och därvid skall jag naturligtvis börja med de olika uppgifter, som herr Nordenson och jag här i dag ha kommit med. Min uppgift torde vara riktig. Den grundade sig på riksbankens officiella rapport, som slutade den 1 oktober. Herr Nordenson har gått 23 dagar in i oktober och på det sättet fått med en mycket stark ansvällning av utbetalningar från riksbanken på grund av inströmmande valutor. Nu vill jag emellertid säga, att om man kommer en vecka eller två fram i tiden kanske denna ansvällning är borta, därför att riksbanken då lyckats dra till sig dessa pengar igen genom att sälja exempelvis skattkamarväxlar. Man kan inte räkna med att riksbanken ögonblickligen skall kunna dra till sig de utströmmade pengarna genom försäljning av statspapper. Det tar ju alltid sin tid, och med detta kommer jag över till herr Nordensons resonemang om kreditåtstramningen.

Jag fattade herr Nordensons tal om kreditåtstramning närmast på det sättet, att riksbanken skulle, när det uppstod kapitalöverflöd, när inte kreditmarknaden var tillräckligt stram, dra till sig dessa medel, således dra dem ur mark-

naden. Det var riksbankens uppgift enligt herr Nordenson. På vad sätt skall riksbanken dra till sig dessa medel? Jo, genom att sälja ut statspapper. Hur skall riksbanken få bankerna att placera sina överskottsmedel i statspapper? Jo, genom att erbjuda sådana villkor att de bli attraktiva, med andra ord genom sänkta kurser och höjda räntor. I nästa omgång har denna räntehöjning smittat av sig till in-teckningslån, till kommunlån och kanske också till korta lån, och så skall riksbanken på nytt dra till sig pengar genom att sälja statspapper. Den måste ge ännu sämre kurser och ännu högre ränta. På det sättet uppstår den ränteglidning, som vi här talat om, och då står den frågan fortfarande öppen: Var slutar denna ränteglidning? Det vet ingen, och sannolikheten talar för att den inte slutar på länge. Det måste bli en mycket kraftig räntestegring innan förväntningsläget där förändrat sig. Så långt vill ingen gå. Det kommer inte ens högern att vilja göra.

Det blir således här inte fråga om någonting annat än en åtstramning för en kortare period. Det är därför som vi anse att man skall åstadkomma kreditåtstramningen på ett annat sätt. Riksbanken skall naturligtvis dra ur marknaden så mycket pengar som det är möjligt att göra utan att man höjer räntan, men för övrigt får man genom kassareservbestämmelser göra bankernas likvida medel så små som möjligt, och så få bankerna själva göra kreditåtstramningar vid sin utlåning.

Jag vill bara med detta ha sagt, att vad man här velat föra fram är en metod, som inte betyder någonting annat än att man skapar en ränteglidning, på vilken man icke ser någon ända. Och det blir inte bättre med det sätt, på vilket herr Nordenson försökt att uttolka kreditåtstramningens metoder.

Till sist, herr Nordenson, har ju högern ett program, som innehåller mer än räntestegringen — men det är ett hemligt program. Det är ett program, som herr Nordenson inte vill redovisa av rädsla för att vi skola »misbruka det ute i bygderna». Jag måste säga, att herr

Kungl. proposition ang. investeringsavgift m. m.

Nordensons framställning vid sidan av räntestegringen var bra litet konkret, och vi fingo nu också förklaringsgrunden, nämligen att programmet inte kunnat göras mera utförligt av rädsla för att vi skulle missbruka kunskapen om vad det är högern egentligen vill. Det är inte någon stark ståndpunkt, herr Nordenson!

Herr NORDENSON: Herr talman! Beträffande vårt program vill jag säga, att vi äro beredda att ta en hel del av de åtgärder, som äro föreslagna exempelvis av regeringen, men vi vilja vara med om utformningen av dem, och vi vilja se till att de inte sättas in ensidigt och på enstaka punkter. Men det är inte möjligt att utan utredningsapparatens hjälp göra upp ett fullständigt detaljerat program, hur den ekonomiska politiken över hela fronten skall ordnas. Det är en orimlig begäran. Men det skulle ha kunnat göras i samarbete mellan de olika demokratiska partierna, om grundtankarna varit gemensamma om hur det skall ske. Mot ett i detalj utformat program finns det alltid möjligheter att hugga in. Vi ha framlagt ett program i princip, där vi säga att vi äro beredda att ta andra kreditåtstramande åtgärder av samma beskaffenhet som dem regeringen föreslagit, men huvudförutsättningen är åtstramning från riksbanken sida.

Herr Sköld vänder sig mot tanken på en åtstramning av marknaden och på en räntestegring, men detta system med att låta räntan ställa in sig efter tillgång och efterfrågan på marknaden har nu i årtionden, för att icke säga århundraden, tillämpats på de stora marknaderna i världen, och med mycket stor framgång. Det har icke inneburit att räntan alltid stigit och sedan inte sjunkit igen. Vi kunna som exempel ta Schweiz, som fortfarande driver en sådan politik.

Herr Sköld målar ut alla de nackdelar, som möjligen under mycket ogynnsamma omständigheter kunna uppkomma, och det är klart att man kan göra

det — målar man fan på väggen kan man naturligtvis piska honom sedan. På samma sätt skall jag också kunna säga, att denna räntekontroll, herr Sköld, kommer att leda till en grå marknad och en mängd missförhållanden, som herr Sköld får ta till oerhört hårda medel för att komma undan — om vi nu skola måla så svart som möjligt beträffande herr Skölds förslag. Man kan alltid spotta så mycket på ett förslag, att det blir vått och otrevligt. Om vi förfara så, komma vi inte någon vart.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till bevillningsutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 221, med förslag till lag om räntereglering m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 222, angående försäljning av viss fastighet.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankoutskottet gjorda anmälan, att till utskottet inkommit framställningar från

dels fullmäktige i riksbanken om pension åt städerskan vid riksbankens huvudkontor Svea Arvida Johansson;

dels ock fullmäktige i riksgäldskontoret om anordningar för snabbare publicering av debattprotokoll under 1952 års riksdag m. m.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankoutskottet gjorda anmälan, att till utskottet inkommit framställning från fullmäktige i riksbanken att av riksbankens medel få taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 285 000 kronor för uppförande vid Tumba bruk av en bygg-

nad med tillhörande utrustning för seldelförstörelingskontoret.

Föredrogs och bordlades ånyo första lagutskottets utlåtande nr 33.

Anmälades och bordlades en av herr *Petrén* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom och herr *Sunne* undertecknad motion, nr 511, i

anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.29 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 31 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Upplästes följande till kammaran ankomna protokoll:

År 1951 den 31 oktober sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen anställa val av en suppleant för herr C. P. V. Gränebo under återstående delen av valperioden 1949—1952 efter herr Gunnar Hedlund, som frånträtt uppdraget; och befanns efter valets slut hava blivit utsedd till

suppleant för herr C. P. V. Gränebo

under återstående delen av valperioden 1949—1952:

herr Rubbestad, Axel Ludvig, ledamot av riksdagens andra kammare
med 39 röster.

Gottfrid Karlsson. K. G. Ewerlöf.

Gottfr. Fröderberg. Gust. Elofsson.

På framställning av herr talmannen beslöts att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels

ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 223, angående vissa materielbeställningar för försvaret; och

nr 224, angående täckning av kostnaderna för fortsatt verksamhet av det svenska fältsjukhuset i Korea.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 510, av herr *Lindblom* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.; samt

nr 511, av herrar *Petrén* och *Sunne*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 15:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, till den del den ännu icke av riksdagen behandlats, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 512, av herr *Bengtson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.;

nr 513, av herr *Svård* m. fl. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.;

nr 514, av herr *Norling* och herr *Persson, Ola*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.; samt

nr 515, av herr *Andersson, Lars*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare i anledning av svartrostskador på vete av 1951 års skörd.

Ledighet från riksdagsgöromålen för utrikes resa beviljades herr *Osvald* för tiden från och med den 7 nästkommande november till höstsessionens slut.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.